

Foreningsidrættens sociale kvaliteter

En social kapital-inspireret undersøgelse af danske idrætsforeninger og deres medlemmer

Ph.d.-afhandling fra Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund
Karsten Østerlund
November 2013

Ph.d.-afhandling

Foreningsidrættens sociale kvaliteter

**En social kapital-inspireret undersøgelse af danske
idrætsforeninger og deres medlemmer**

Karsten Østerlund

Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund (CISC)
Institut for Idræt og Biomekanik
Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, Syddansk Universitet
Odense, 2013

SYDDANSK | UNIVERSITET

Foreningsidrættens sociale kvaliteter

En social kapital-inspireret undersøgelse af danske idrætsforeninger og deres medlemmer

The social qualities generated by voluntary organized sport

A study of Danish voluntary sport organizations and their members inspired by the theory of social capital

© **Karsten Østerlund**

Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund (CISC)

Institut for Idræt og Biomekanik

Det Sundhedsvidenskabelige Fakultet, Syddansk Universitet

Odense, 2013

Indleveret november 2013

Forsvaret marts 2014

Bedømmelsesudvalg:

Kari Steen-Johnsen, Seniorforsker, Institutt for Samfunnsforskning, Universitetet i Oslo

Lars Torpe, Lektor, Institut for Statskundskab, Aalborg Universitet

Jan Sørensen, Professor, Institut for Sundhedstjenesteforskning, Syddansk Universitet (Formand)

Hovedvejleder:

Bjarne Ibsen, Professor, Institut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet

Ph.d. projektet er støttet økonomisk af Nordea-fonden.

Forside: Karsten Østerlund

Forsidefoto: Lars-Ole Nejstgaard, Studio 8

Forord

Det har på mange måder været et privilegium for mig at få lov til at skrive en afhandling som denne. Det har givet mig mulighed for at beskæftige sig med et emne, jeg har mangeårig praksiserfaring med gennem min tid som udøver og frivillig i idrætsforeninger. Derudover har jeg en faglig interesse for idrætsforeninger, som for alvor blev vakt, da jeg for omtrent fem år siden skrev mit speciale.

Interessen for idrætsforeninger har siden fulgt mig i mit virke på min nuværende arbejdsplads på Institut for Idræt og Biomekanik på Syddansk Universitet, men også i min tidligere ansættelse på Idrættens Analyseinstitut. Vidt forskellige arbejdspladser, men på hver sin måde inspirerende miljøer. Jeg skylder derfor en tak til de ansatte begge steder.

Den største tak skal dog gå til min hovedvejleder Bjarne Ibsen, som igennem hele forløbet har udvist et større engagement i og interesse for mit projekt, end jeg på nogen måde har kunnet forvente. Tak for dit engagement, din faglige sparring, din tillid og din støtte. Jeg kunne på hverken det faglige eller det personlige plan have ønsket mig en bedre vejleder.

En anden stor tak skal gå til Ørnulf Seippel, som har været en uvurderlig sparringspartner i forbindelse med udarbejdelsen af afhandlingens tre artikler. Dine skarpe, præcise og velunderbyggede kommentarer har udfordret mig fagligt, og det har uden tvivl kvalificeret det endelige resultat. Det er imponerende, at du har taget dig tid til den form for sparring til trods for, at du ikke formelt set har indtaget en vejlederrolle.

Der skal også lyde en tak til andre forskere, som på den ene eller anden måde har krydset min vej, mens jeg har arbejdet på projektet. Det gælder for medlemmerne af politikgruppen på Institut for Idræt og Biomekanik, hvor der skal lyde en særlig tak til Malene Thøgersen, som i flere omgang har taget sig tid til at læse og kommentere mine artikler.

Tak også til de internationale forskere, jeg har mødt på konferencer på så eksotiske steder som Oslo, Aalborg og Cordoba. I den forbindelse skal lyde en særlig tak til Jan-Willem van der Roest og Maikel Waardenburg, som jeg havde et stort fagligt og personligt udbytte af at besøge på Utrecht Universitet.

Bekræftende for mit arbejde har det også været at mærke den store interesse, som resultaterne har vakt blandt de mennesker, der arbejder i eller med idrætsforeninger som enten frivillige, semiprofessionelle eller professionelle. Det har været inspirerende at være med til at inspirere jer ved at holde talrige oplæg, men I har også inspireret mig med historier fra praksis, som i nogle tilfælde har understøttet min forskning, mens de i andre tilfælde har givet anledning til diskussioner om dens implikationer for praksis.

Afslutningsvis skal der lyde en stor tak til min fantastiske kæreste, som har været indlagt til at følge mit projekt på nærmeste hold, herunder både de opture og nedture som uvægerligt opstår i en sådan proces. Din kærlighed og støtte har betydet – og betyder – alverden for mig.

Karsten Østerlund
Odense, november 2013

Dansk resumé

Afhandlingen bærer titlen "Foreningsidrættens sociale kvaliteter. En social kapital-inspireret undersøgelse af danske idrætsforeninger og deres medlemmer". Den tager sigte på at analysere og diskutere danske idrætsforeningers sociale kvaliteter med særligt fokus på betydningen af forskelle i foreningslivet. Konkret søger afhandlingen at besvare følgende problemformulering: Hvilke medlems- og foreningskarakteristika er fremmende henholdsvis hæmmende for foreningsidrættens sociale kvaliteter?

Spørgsmålet er interessant i og med, at store dele af retorikken omkring foreningsidrætten tager de sociale kvaliteter for givet til trods for, at et begrænset antal studier har undersøgt sammenhængen empirisk. Idrætsforeninger bliver set som arenaer for sociale deltagelsesformer, der fremmer opbygningen af forpligtende fællesskaber og samfundsmæssig integration til gavn for det enkelte medlem og samfundet.

Problemet med ovenstående kobling er, at vi ved meget lidt om, hvordan og under hvilke omstændigheder idrætsforeninger har de tilskrevne sociale kvaliteter. Det har afhandlingen søgt at råde bod på med udgangspunkt i to store spørgeskemaundersøgelser, der til sammen udgør afhandlingens empiriske grundlag. Den første undersøgelse er gennemført på foreningsniveau med svar fra 5.203 foreninger, mens den anden undersøgelse er gennemført på medlemsniveau med svar fra 2.023 medlemmer, frivillige og lønnede i 30 udvalgte idrætsforeninger inden for fem idrætsgrene.

Foreningsidrættens sociale kvaliteter bliver i afhandlingen undersøgt i en overordnet teoretisk ramme, der handler om social kapital, men de tre artikler anvender hver deres operationalisering af de sociale kvaliteter og hver deres teoretiske perspektiv.

Den første artikel anvender foreningernes selvrapporterede oplevelse af, hvor let eller svært de har ved at rekruttere frivillige som afhængig variabel. Den undersøger, hvordan ledelsesmæssige tiltag kan fremme en idrætsforenings sociale kvaliteter ved at lette rekrutteringen og få flere medlemmer engageret i frivilligt arbejde. Konkret tester artiklen fem hypoteser og finder, at foreninger kan lette rekrutteringen af frivillige ved at: 1) involvere medlemmer i alle større beslutninger, 2) uddelegere beslutningstagning og arbejdsopgaver på flere udvalg og frivillige, 3) anerkende frivillige ved at tilbyde materielle incitamenter, 4) formulere en strategi for hvordan foreningen rekrutterer frivillige, og 5) anvende elektroniske kommunikationsformer.

Den anden artikel opdeler medlemmer i idrætsforeninger på fire fællesskabstyper, som er udtryk for forskellige niveauer af og former for social integration. De to konstituerende elementer i typologien er medlemmernes deltagelse i idrætsaktiviteten og deres grad af emotionelle bånd over for andre medlemmer. Resultaterne viser i den forbindelse, at der ikke er nogen automatisk sammenhæng mellem deltagelse i foreningsidræt og opbygning af emotionelle bånd til andre medlemmer.

Den tredje artikel måler på forskellige aspekter af medlemmernes deltagelse i foreningernes demokrati, sociale liv og frivillige arbejde. Det bliver gjort med inspiration i Putnams analyse af det amerikanske samfunds sociale kapital i bogen "Bowling alone", hvor han anvender forskellige former for social deltagelse som indikatorer på social kapital. Artiklen koncentrerer sig om deltagelse inden for rammerne af de undersøgte idrætsforeninger, men går til gengæld i dybden med de forskellige former for deltagelse. Artiklen

viser, at deltagelse i foreningernes demokrati og frivillige arbejde er forbeholdt et mindretal af medlemmerne, mens et flertal tager del i det sociale liv.

Den anden og den tredje artikel viser, at der i foreningslivet er væsentlige forskelle på både medlems- og foreningsniveau, som har betydning for foreningsidrættens sociale kvaliteter. På foreningsniveau har idrætsgrenen stor indflydelse på, hvor meget medlemmerne engagerer sig i foreningslivet. Holdidrætsgrene som fodbold og håndbold viste sig i analyserne at være mere fremmede for medlemmernes sociale integration og deltagelse i forskellige sider af foreningslivet end individuelle idrætsgrene som cykling, tennis og gymnastik.

På medlemsniveau viste analyserne, at der er tendens til selektiv integration i foreningslivet forstået på den måde, at køn, alder og uddannelsesniveau øver indflydelse på medlemmernes sociale engagement. Dertil kommer, at forhold ved relationen mellem det enkelte medlem og foreningen har betydning for graden af engagement. Det gælder for den tidsmæssige varighed af medlemskab, for forhold knyttet til den måde det enkelte medlem dyrker idræt i foreningen på og for betydningen af eksisterende sociale netværk i foreningen.

De tre artikler medvirker på en og samme tid til at underbygge og nuancere retorikken omkring foreningsidrættens sociale kvaliteter. I tråd med retorikken viser artiklerne, at idrætsforeninger er arenaer for socialt samvær og for opbygning af fællesskabsrelationer mellem medlemmerne, ligesom det er arenaer, hvor medlemmerne tager fælles ansvar for foreningernes drift. På samme tid står det klart, at medlemmer ikke automatisk bliver frivillige, engagerer sig socialt med andre medlemmer og deltager i de væsentlige sider af foreningernes liv, som artiklerne undersøger. Foreningslivet er med andre ord så forskelligt, at det er vanskeligt at udtale sig generelt om foreningsidrættens sociale kvaliteter.

Ud over at bidrage til en mere nuanceret forståelse af foreningsidrættens sociale kvaliteter, leverer afhandlingen også et teoretisk bidrag til forskningen i frivillige organisationer og social kapital. Den henter inspiration fra Putnams tilgang til social kapital, men problematiserer på samme tid den hidtidige forskning på området. Der har således været en tendens i forskningen til overvejende at undersøge social kapital som social tillid, selv om begrebet ikke meningsfuldt lader sig reducere til at handle herom. Trods omfattende forskning er der derfor stadig et udtalt behov for en dybere og mere nuanceret forståelse af, hvordan frivillige organisationer medvirker til at opbygge social kapital.

Derudover har betydningen af forskelle mellem typer af frivillige organisationer og ikke mindst forskelle inden for enkelte typer af frivillige organisationer fyldt relativt lidt i forskningen. Noget som afhandlingens resultater om noget viser, der er god grund til at forske yderligere i, hvis formålet er at opnå en mere fuldstændig forståelse af sammenhængen mellem frivillige organisationer og social kapital.

English summary

This thesis is entitled “The social benefits generated by voluntary organized sport. A study of Danish voluntary sport organizations and their members inspired by the theory of social capital”. The thesis seeks to analyze and discuss the social benefits generated by Danish voluntary sport organizations with particular focus on the significance of the extensive variation that exists in the membership of such organizations. Specifically, the thesis seeks to examine which characteristics – whether of organizations or of their members – promote and inhibit the social qualities of sport organizations.

An analysis of the social benefits generated by sport organizations is long overdue and relevant, because the rhetoric surrounding sport organizations tends to take their social qualities for granted. Furthermore, only a limited number of studies on this topic have been conducted. Sport organizations are generally seen as arenas for social participation, which foster bonds in communities and promote social integration. These qualities are seen as beneficial both for members of sport organizations and for society as a whole.

To take the social benefits generated by sport organizations for granted presents certain problems, because we know very little about how and under which circumstances sport organizations possess the qualities attributed to them. This thesis has sought to assemble empirical knowledge on this topic by conducting two large-scale survey studies. The first survey was conducted at the organizational level with responses from 5,203 sport organizations, while the second survey was conducted at the member level with responses from 2,023 members, volunteers and paid employees within 30 sport organizations representing five sporting activities. Jointly these surveys form the empirical foundation for the thesis.

The notion of social capital constitutes the overarching theoretical framework of the thesis, but each of the three articles operationalizes the social benefits generated by sport organizations in different ways and taking different theoretical approaches.

The first article addresses the self-reported experience of chairpersons of sport organizations with regard to the question of how easy or difficult they are finding the task of recruiting volunteers. Specifically, the article investigates management characteristics that can facilitate volunteer recruitment. It is concluded that, in order to facilitate the recruitment of volunteers, sport organizations can be recommended to do as follows: 1) involve members in major decisions, 2) delegate decision-making and tasks across multiple committees and volunteers, 3) recognize volunteers by granting them perks and material incentives, 4) formulate a specific strategy describing how to recruit volunteers, and 5) employ electronic modes of communicating.

The second article divides members of sport organizations into four community types, which represent differences in the level and nature of social integration. The two constitutive elements in the typology are the participation of members in the sport activity and the levels of emotional bonding to other members. The results show that although sport organizations are important arenas for the growth of social integration, there is also a large minority of members, who do not experience social integration.

The third article examines different aspects of member participation in democratic processes, in social life and in voluntary work within sport organizations. This approach is inspired by Putnam’s approach to the

study of social capital in his book, "Bowling alone". Putnam uses different measures of social participation as indicators for the social capital of American society. This article limits the study of social capital to participation within the context of sport organizations but provides a detailed insight into the level and nature of member participation. It concludes that a minority of members participate in democratic processes and in voluntary work, while a majority of members participate in the social life of sport organizations.

The second and third articles show how both member characteristics and organizational characteristics influence the social benefits generated by sport organizations. At the organizational level, the nature of the sporting activity has a large impact on the level and nature of member participation. In the analyses team sports such as football and handball were found to be more conducive to social integration and member participation than individual sporting activities such as cycling, tennis and keep-fit exercise.

At the member level there is a tendency towards selective integration in organizational life. Gender, age and educational level influence the propensity of members to be actively engaged in sport organizations. In addition, the analyses show how characteristics tied to the relations between members and their respective sport organizations influence their tendency to be actively engaged. This is true for the duration of membership, for factors related to how members engage in the sport activity, and for the impact of existing social networks within sport organizations.

Taken together, the three articles both underpin and refine assumptions underlying the rhetoric employed about the social qualities of sport organizations. Supporting that rhetoric, the articles show that sport organizations are arenas for social interaction and community building for their members. At the same time it is evident that members do not automatically become volunteers, engage socially with other members or participate in the various aspects of organizational life that have been examined in the articles. The membership of sport organizations is simply too diverse to generalise about the social benefits generated by sport organizations.

The thesis contributes to a more multi-faceted understanding of the social benefits generated by sport organizations, but it also makes theoretical contribution to research into voluntary organizations and social capital. It departs from Putnam's approach to social capital, but takes issue with his approach and is critical of much of the empirical research on the topic. The vast majority of studies on voluntary organizations and social capital have tended to focus more or less exclusively on social trust as the measure for social capital. This does not seem to be a fruitful approach, both because social capital cannot meaningfully be reduced to social trust and because studies on social trust have only provided a limited addition in our understanding of how voluntary organizations foster social capital.

Furthermore, the significant differences in the memberships of voluntary organizations and even in different types of voluntary organizations are most often overlooked in studies of social capital. Building on the evidence provided in this thesis, it is evident that future studies of voluntary organizations and social capital need to be more sensitive to these differences if we are to derive a more complete and rounded understanding of the relationship between voluntary organizations and social capital.

Indholdsfortegnelse

Forord	2
Dansk resumé	3
English summary.....	5
1. Indledning.....	9
1.1. Problemstilling.....	10
1.2. Disposition	11
2. Teoretiske perspektiver på foreningsidrættens sociale kvaliteter – med social kapital som ramme.....	13
2.1. Social kapital som teoretisk ramme	13
2.2. Putnam som den centrale teoretiker	15
2.3. Putnams forståelse af social kapital	16
2.4. Idrætten og de frivillige organisationers særlige rolle	19
2.5. At måle social kapital – Putnams operationalisering af social kapital i ”Bowling alone”	25
2.5.1. ”Active and involved membership” – en forudsætning for dannelse af social kapital?	28
2.5.2. ”A bowl of well-tossed spaghetti” – kausalsammenhænge og kausalmekanismer	35
2.5.3. Status for forskningen i frivillige organisationer og social kapital.....	38
2.6. Afhandlingens forskningsmæssige tilgang til foreningsidrættens sociale kvaliteter	43
3. Data og metode	47
3.1. Videnskabsteoretisk udgangspunkt.....	47
3.1.1. Kausalitetsperspektiv.....	48
3.1.2. Kausalitet i kvantitativ og kvalitativ forskning.....	49
3.2. Analysemetoder	50
3.2.1. Regressionsanalysers muligheder og begrænsninger	50
3.2.2. Statistiske multilevel analyser	52
3.3. Datagrundlaget.....	53
3.4. Foreningsundersøgelsen	54
3.4.1. Undersøgelsens forberedelse og indledende metodiske valg	54
3.4.2. Testning af spørgeskema	55
3.4.3. Undersøgelsens gennemførelse	56
3.4.4. Undersøgelsens svarprocent og repræsentativitet.....	57
3.5. Medlemsundersøgelsen	60
3.5.1. Undersøgelsens forberedelse og indledende metodiske valg	60

3.5.2.	Udvælgelse af og kontakt til foreninger	61
3.5.3.	Udvælgelse af og kontakt til respondenter	66
3.5.4.	Testning af spørgeskema	67
3.5.5.	Undersøgelsens gennemførelse	67
3.5.6.	Undersøgelsens svarprocent og repræsentativitet	68
3.6.	Oversigt over de to undersøgelser	71
3.7.	Repræsentativitet, validitet og reliabilitet	73
3.7.1.	Repræsentativitet	73
3.7.2.	Validitet	74
3.7.3.	Reliabilitet	75
4.	Resultater	77
4.1.	De tre artiklers væsentligste fund	77
4.1.1.	De undersøgte mål for foreningsidrættens sociale kvaliteter	77
4.1.2.	Betydningen af de undersøgte foreningskarakteristika	79
4.1.3.	Betydningen af de undersøgte medlemskarakteristika	81
4.2.	Deltagelse avler deltagelse	85
4.3.	Aktiv deltagelse i idrætsforeninger og social tillid	86
5.	Diskussion og konklusion	91
5.1.	Status for forskningen i idrætsforeninger og social kapital – før og efter afhandlingen	91
5.1.1.	Status før afhandlingen	92
5.1.2.	Første kritikpunkt – social tillid som mål for social kapital	93
5.1.3.	Andet kritikpunkt – unuancerede deltagelsesmål	95
5.1.4.	Tredje kritikpunkt – manglende interesse for forskelle	97
5.1.5.	Status efter afhandlingen og behovet for yderligere studier	98
6.	Perspektivering	100
6.1.	Den (u)begrundede offentlige støtte til foreningsidrætten	100
6.2.	De ændrede idrætsvaners betydning for (forenings)idrættens sociale kvaliteter	101
6.3.	Foreningsidrætten mellem foreningsudvikling og sociale kvaliteter	103
6.4.	Ny retorik om foreningsidrættens sociale kvaliteter	105
7.	Litteraturliste	107
8.	Afhandlingens tre artikler	112

1. Indledning

"Given population growth, more Americans are bowling than ever before, but league bowling has plummeted in the last ten to fifteen years. [...] The decline in league bowling threatens the livelihood of bowling lane proprietors, because according to the owner of one of the nation's largest bowling lane chains, league bowlers consume three times as much beer and pizza as do solo bowlers, and the money in bowling is in the beer and pizza, not the balls and shoes. The broader significance, however, lies in the social interaction and even occasionally civic conversations over beer and pizza that solo bowlers forgo." (Putnam, 2000: 112-113).

Det er rigtig godt for samfundet, når vi dyrker idræt sammen med andre. Den betragtning gennemsyrrer den amerikanske politolog Robert D. Putnams arbejde, som centrerer sig om begrebet social kapital, der grundlæggende handler om, at vores omgang med andre i sociale netværk har positive effekter for såvel borgerne i et samfund som for samfundet. Heri spiller idræt en vigtig rolle, hvis den vel at mærke ikke bliver dyrket i ensomhed. Således er der ikke meget social kapital i at "bowle alene", men nok så meget social kapital i at "bowle sammen".

Det er interessant, at Putnam fokuserer på ligabowling som særligt fremmende for den sociale kapital, for selv om vi ikke direkte kan oversætte ligabowling med foreningsorganiseret idræt, så er parallellen nærliggende. Putnam argumenterer i den forbindelse for, at ligabowlings særlige kvaliteter knytter sig til den regelmæssige deltagelse i sociale interaktioner med en bred og mangfoldig bekendtskabskreds (Putnam, 2000: 113). Kvaliteter man traditionelt også har tilskrevet den foreningsorganiserede idræt i en dansk kontekst. Putnam er dermed langt fra den første, som italesætter foreningsidrættens sociale kvaliteter, men han har været med til at give koblingen en forskningsmæssig tyngde, der har været en vigtig inspirationskilde i arbejdet med afhandlingen.

Historisk set skorter det ikke på beretninger, der hylder foreningsidrætten for dens sociale kvaliteter, herunder det sociale samvær, de dannede fællesskaber og den samfundsmæssige integration (Jørgensen, 1995; Mortensen, 2004; Nielsen, 1997, 2001). Beretningerne knytter an til såvel den praktiserende dimension i form af idrætsaktiviteten som den organisatoriske ramme i form af foreningen. Førstnævnte gælder særligt de idrætsformer, hvor der i selve aktiviteten indgår relationer til med- og modspillere, mens individuelt orienterede aktiviteter som oftest ikke bliver anset for at have de samme iboende sociale kvaliteter. Foreningsidrætten bliver derimod tilskrevet sociale kvaliteter, fordi idrætsforeninger etablerer sociale rammer om alle former for aktivitet. Det er derfor den generelle påstand, at foreningsrammen i sig selv virker befordrende for dannelsen af fællesskabsrelationer (J.-O. Jensen, 2006).

Retorikken omkring foreningsidrætten knytter i det hele taget an til en fællesskabsdiskurs (J.-O. Jensen, 2006). I den forbindelse er den fælles idrætsdyrkelse af betydning, men også forpligtelsen på det fælles ansvar, som følger med vedligeholdelsen og driften af en idrætsforening, spiller en central rolle (Doherty & Misener, 2008; Ibsen & Møller, 2007). Den fælles ansvarlighed bliver beskrevet som noget særligt for foreningsformen, og betegnelsen "det forpligtende fællesskab" bliver ganske ofte anvendt til at beskrive de sociale relationer.

Forpligtende fællesskaber i foreninger bliver set som gavnlige for såvel det enkelte medlem som for samfundet. Det enkelte medlem får mulighed for at identificere sig med fællesskabet og danne sociale kontak-

ter, som kan tilfredsstille store dele af det sociale liv (Gundelach, 1988). Samfundet nyder ligeledes godt af de dannede fællesskaber, som antageligt har positive effekter for en nærmest udtømmelig liste af samfundsforhold (Crabbe, 2008; Long & Sanderson, 2001).

Nogle af idrætsforeningernes påståede kvaliteter bliver endda ekspliciteret fra offentligt hold som begrundelser for foreningsidrættens privilegerede position, når det kommer til offentlig støtte. Ord som sammenhængskraft, demokratiforståelse, forpligtende fællesskaber og aktivt medborgerskab er således at finde i SRSF-regeringens regeringsgrundlag "Et Danmark, der står sammen" fra 2011 og i den senest reviderede udgave af Folkeoplysningsloven (Kulturministeriet, 2011; Regeringen, 2011).

Det kan forekomme paradoksalt, at foreningsidrættens sociale kvaliteter har fået så stor opmærksomhed og spiller så central en rolle i begrundelserne for den offentlige støtte, givet den beherskede forskningsmæssige interesse for at belyse emnet empirisk. En stor del af forskningen bygger således på anekdoter og beretninger om foreningsidrættens sociale kvaliteter snarere end på grundige empiriske studier, som undersøger om, og i givet fald hvordan, de sociale kvaliteter kommer til udtryk i konkret praksis (Auld, 2008; Long & Sanderson, 2001; Nicholson & Høye, 2008).

Ligeledes tager hverken retorikken om foreningsidrættens sociale kvaliteter eller forskningen heri hensyn til betydningen af de store forskelle i foreningsidrætten. Forskelle som eksempelvis er udtalte, når det gælder idrætsforeningers medlemstal, geografiske tilhørsforhold, alder, udbudte idrætsaktiviteter, ledelsesformer, økonomiske ressourcer og meget andet. Derudover er der stor forskel på de personlige ressourcer, medlemmerne, som ofte varierer ganske meget på eksempelvis socioøkonomiske karakteristika afhængig af blandt andet idrætsgren og lokalområde.

Ovenstående betragtninger viser med al ønskelig tydelighed, at der er et udtalt behov for studier, som tager sigte på empirisk at belyse betydningen af de store forskelle i foreningslivet for medlemmernes deltagelse i og grad af forpligtelse over for idrætsforeningernes fællesskaber. Ellers risikerer man, "*at forskningen kommer til at bygge på nogle dunkle eller ideelle diskurser, som ikke afspejler praksis*" (J.-O. Jensen, 2006: 211). Et udsagn der, i hvert fald et stykke hen ad vejen, synes at være betegnende for situationen i dag, hvor forestillingen om foreningsidrættens sociale kvaliteter nærmest har antaget "doxisk" karakter.

1.1. Problemstilling

Afhandlingen skriver sig ind i den eksisterende forskningsbaserede litteratur, som beskæftiger sig med foreningsidrættens sociale kvaliteter. Den bidrager med empirisk funderet viden om de sociale kvaliteter i foreningsidrætten, med særligt fokus på den rolle forskelle i foreningslivet spiller for udmøntningen heraf. Konkret tager afhandlingen sigte på at besvare følgende problemstilling:

Hvilke medlems- og foreningskarakteristika er fremmende henholdsvis hæmmende for foreningsidrættens sociale kvaliteter?

Til trods for den hidtil beherskede forskningsmæssige interesse for ovenstående spørgsmål er der emneområder inden for forskningen, som berører foreningsidrættens sociale kvaliteter. Tre af de mest fremtrædende eksempler er forskningen i frivilligt arbejde, social integration og social kapital. Forskningen i frivilligt arbejde er relevant for afhandlingens problemstilling, fordi frivilligt arbejde kan ses som et udtryk for aktivt medborgerskab og som en slags mål for medlemmernes forpligtelse over for hinanden og fællesskabet.

Fællesskab og forpligtelse står også centralt i forskningen om social integration, som grundlæggende beskæftiger sig med relationer mellem sociale enheder og deres integration i samfundet. Af samme grund er social integration en oplagt teoretisk indgangsvinkel til studiet af fællesskabsrelationer i idrætsforeninger. Endelig er forskningen i social kapital relevant, fordi den sætter fokus på de afledte positive kvaliteter, som følger af menneskers omgang med hinanden i sociale netværk. Sociale interaktioner mellem mennesker repræsenterer ifølge teorien en værdi for både individerne, som tager del i samværet, og for samfundet.

Afhandlingens problemstilling bliver diskuteret i tre artikler, der skriver sig ind i hvert af de tre ovennævnte emneområder, men som samlet set tager sigte på at besvare problemstillingen i sin helhed. Den første artikel skriver sig ind i forskningen om frivilligt arbejde med et konkret fokus på, hvordan en idrætsforening kan udvikle sin ledelsesstil på en måde, som letter rekrutteringen af frivillig arbejdskraft. Et område der er relevant i forhold til problemstillingen, da målet er at finde ud af, hvordan idrætsforeninger indretter sig bedst muligt med henblik på at få flest mulige medlemmer til at bidrage aktivt til fællesskabet.

Den anden artikel skriver sig ind i forskningen om social integration ved at tage fællesskabsstrukturer blandt medlemmer i idrætsforeninger under behandling. Formålet er at undersøge, om, og i givet fald hvordan, foreningerne fungerer som arenaer for social integration mellem medlemmerne, samt hvordan den sociale integration varierer med udvalgte medlems- og foreningskarakteristika.

Den tredje artikel skriver sig ind i litteraturen om social kapital ved at sætte fokus på medlemmernes deltagelse i idrætsforeningernes demokrati, sociale liv og frivillige arbejde, samt hvordan deltagelsen varierer med udvalgte medlems- og foreningskarakteristika. Medlemmernes deltagelse bliver anvendt som indikator på de undersøgte idrætsforeningers sociale kapital.

1.2. Disposition

Afhandlingen starter med et teoretisk afsnit, hvori der bliver sat fokus på social kapital med udgangspunkt i Putnams tilgang til begrebet og med særlig fokus på den del af forskningen, som beskæftiger sig med frivillige organisationer. Afsnittet indeholder både en præsentation af social kapital, men også en kritik af Putnams tilgang til begrebet og af den eksisterende forskning på området. Til sidst i afsnittet bliver det beskrevet, hvordan og hvorfor social kapital udgør en velegnet teoretisk ramme om studiet af foreningsidrættens sociale kvaliteter.

Fokus bliver i det efterfølgende afsnit vendt mod relevante metodiske valg og problemstillinger. Hertil hører først en beskrivelse af afhandlingens videnskabsteoretiske udgangspunkt efterfulgt af en gennemgang af de valgte analysemetoder. Derefter følger en grundig gennemgang af datamaterialets muligheder og begrænsninger, som munder ud i en diskussion af repræsentativitet, validitet og reliabilitet.

Efter den metodiske gennemgang følger et afsnit, som først opsummerer de væsentligste resultater fra afhandlingens tre artikler med henblik på at vise, hvordan artiklerne svarer på den overordnede problemstilling. Dernæst følger analyser af deltagelse og social tillid, som ikke indgår i de tre artikler. Formålet hermed er at sætte fokus på aktiv deltagelse i idrætsforeninger og ikke mindst forskellige typer af deltagelses betydning for opbygningen af social tillid blandt medlemmerne.

Resultatafsnittet bliver efterfulgt af et afsnit, hvor de væsentligste konklusioner bliver opstillet og diskuteret. Diskussionen tager sigte på at vise, hvordan afhandlingen har medvirket til at øge forståelsen af sammenhængen mellem deltagelse i idrætsforeninger og social kapital specifikt, men samtidig også er fremkommet med resultater, der har væsentlige implikationer for forskningen i frivillige organisationer og social kapital generelt.

Endelig bliver afhandlingen afsluttet med et perspektiverende afsnit, der, ligesom det foregående, tager sigte på at diskutere afhandlingens resultater, men på et mere overordnet plan og med fokus på de implikationer resultaterne har og potentielt kan have for foreningsidrætten. Det gælder først i kontekst til begrundelserne for den offentlige støtte, dernæst i sammenhæng med danskernes ændrede idrætsvaner og endelig i kontekst til idrætsorganisationers og kommuners dagsorden om at skabe foreningsudvikling.

Efter litteraturlisten er afhandlingens tre artikler vedlagt i den rækkefølge, artiklerne er fremstillet, og som fremgår af en oversigt i resultatafsnittet.

2. Teoretiske perspektiver på foreningsidrættens sociale kvaliteter – med social kapital som ramme

Inden for den del af forskningen, som beskæftiger sig med foreningsidrættens sociale kvaliteter, er der, som tidligere nævnt, tre emneområder, der er særligt interessante. Det gælder forskningen i frivilligt arbejde, social integration og social kapital, der hver især danner baggrund for de tre artikler, som indgår i afhandlingen. Dermed skriver afhandlingen sig som helhed ind i tre væsentlige forskningsmæssige perspektiver på foreningsidrættens sociale kvaliteter og bidrager med empirisk funderet viden om emner, der hver især er meget lidt undersøgte.

Til hver artikel hører teoretiske og begrebsmæssige afklaringer samt korte statusbeskrivelser for den mest relevante empiriske forskning på hvert af de tre emneområder. Disse beskrivelser vil ikke blive gentaget eller uddybet her. I stedet vil fokus være på social kapital og forskningen heri. Ikke fordi social kapital som teoretisk begreb er overlegent i forhold til de andre, men fordi det er velegnet som en samlende teoretisk ramme om afhandlingens problemstilling og de tre artikler. Pragmatisk giver valget af ét teoretisk perspektiv frem for tre mulighed for at opnå en større dybde i gennemgangen.

2.1. Social kapital som teoretisk ramme

Social kapital udgør af flere årsager en relevant og interessant teoretisk ramme om studiet af foreningsidrættens sociale kvaliteter. For det første fordi retorikken omkring foreningsidrættens sociale kvaliteter teoretisk set har meget til fælles med indholdet i begrebet social kapital. Således står de sociale interaktioner, netværk og fællesskaber, foreningsidrætten bliver set som en velegnet arena til opbygning af, centralt i de fleste definitioner og forståelser af social kapital (Adam & Rončević, 2003; Adler & Kwon, 2002; Stolle & Hooghe, 2002; Torpe, 2003b).

De sociale kvaliteter falder med andre ord naturligt ind under de fleste forståelser af social kapital til trods for, at koblingen mellem foreningsidrættens sociale kvaliteter og social kapital ofte er implicit. Det er eksempelvis tilfældet, når det gælder begrundelserne for den offentlige støtte til foreningsidrætten såvel i Danmark (Kulturministeriet, 2011; Regeringen, 2011) som i en række andre lande, hvor koblingen i enkelte tilfælde ligefrem er eksplicit (Hoye & Nicholson, 2008).

For det andet stiller store dele af den forskningsmæssige litteratur om emnet sig ikke tilfreds med selvfølgelig sammenhænge og koblinger mellem eksempelvis foreningsidræt og social kapital. Der bliver nationalt og internationalt arbejdet med at anvende og udvikle måleredskaber, som bliver brugt til empirisk at indkredse om, hvordan og i hvilket omfang forskellige og mere eller mindre formaliserede former for socialt samvær bidrager til social kapital. Noget som bliver eksemplificeret senere.

På den ene side har litteraturen om social kapital på den måde bidraget til at øge legitimiteten af socialt samvær og dannede sociale netværk eller fællesskaber ved at tilskrive det en rolle som andet end bare behageligt samvær for dem, der deltager. På den anden side har litteraturen medvirket til at italesætte behovet for empiriske undersøgelser, som sætter sig ud over selvfølgelig antagelser om betydningen af sociale netværk for den enkelte og samfundet. I den forbindelse har populationen af frivillige organisationer fået særlig stor opmærksomhed.

For det tredje har social kapital opnået en status i den nuværende forskning, som gør, at det nærmest er umuligt at skrive en afhandling som denne uden på den ene eller anden måde at forholde sig til begrebet. Siden 1990'erne, og særligt efter Putnams studier af social kapital (Putnam, 1993, 1995a, 2000), er der blevet produceret adskillige artikler, rapporter og bøger om emnet. Begrebet har på den måde opnået en høj forskningsmæssig status, selv om der både er mange tilhængere og modstandere af begrebet (Adam & Rončević, 2003; Nicholson & Hoyer, 2008; Svendsen & Svendsen, 2006).

Som vi senere skal se, kan man rejse flere relevante kritikpunkter mod begrebet og dets anvendelse inden for forskningen. Når det alligevel er besværet værd at anvende begrebet med dets fordele og ulemper, er det fordi, det repræsenterer et af de bedste, hvis ikke det bedste, forskningsmæssige bud på, hvordan man kan bygge bro mellem beretninger om eksempelvis foreningsidrættens sociale kvaliteter og den empiriske virkelighed, sådan som det er formålet for afhandlingen.

Så meget om hvorfor social kapital udgør en relevant teoretisk ramme om studiet af foreningsidrættens sociale kvaliteter. Et andet spørgsmål er, hvordan begrebet kan fungere som en samlende ramme om afhandlingen og de tre artikler. Den første artikel beskæftiger sig således med frivilligt arbejde ud fra en ledelsesmæssig tilgang, som handler om, hvordan man bedst muligt leder en forening med henblik på at rekruttere frivillige. Artiklens relevans for den sociale kapital ligger ikke så meget i det konkrete fokus på ledelse, men mere i frivillighed som et mål for eller en vigtig kilde til social kapital. Engagement i frivilligt arbejde kan man i den forbindelse opfatte som et udtryk for individers forpligtelse over for et fællesskab og, hævder flere forskere, som et udtryk for generaliseret gensidighed (Doherty & Misener, 2008; Ibsen & Ottesen, 2001).

I kontekst til social kapital handler den første artikel med andre ord om, hvordan man med ledelsesmæssige tiltag kan fremme en idrætsforenings sociale kapital ved at lette rekrutteringen og få flere medlemmer engageret i frivilligt arbejde. Dertil kommer, at flere af de undersøgte ledelsesmæssige tiltag i sig selv tager sigte på at fremme den sociale kapital ved at aktivere flere medlemmerne i demokratiske fora og gennem uddelegering af frivillige arbejdsopgaver.

Den anden artikel beskæftiger sig med graden af social integration mellem medlemmer i idrætsforeninger og forskellene heri på tværs af medlems- og foreningskarakteristika. Et emne der har direkte relevans for forskningen i social kapital, fordi fokus er på medlemmernes sociale deltagelse og emotionelle bånd til andre medlemmer. Artiklen anvender fællesskabstypologier som udtryk for omfanget og intensiteten af medlemmernes deltagelse i de sociale netværk, som spiller en central rolle for den sociale kapital. Set i det lys lader artiklen sig uproblematisk indskrive i en teoretisk ramme, der handler om social kapital.

Den tredje artikel anvender social kapital som teoretisk ramme om studiet af medlemmernes deltagelse i foreningernes demokrati, sociale liv og frivillige arbejde – og ikke mindst forklaringer på forskellene heri på tværs af forskellige medlems- og foreningskarakteristika. I artiklen bliver der særskilt argumenteret for, hvorfor deltagelse bliver brugt som et mål for social kapital. Begrundelserne vil ikke blive gentaget her, men til gengæld vil anvendelsen af deltagelse som et mål for social kapital blive diskuteret grundigt senere i afhandlingen.

Opsamlende kan man sige, at alle tre artikler på hver deres måde beskæftiger sig med, hvordan forskellige medlems- og foreningskarakteristika påvirker de undersøgte kilder til eller mål for social kapital. I det følgende afsnit bliver det kort beskrevet, hvorfor Putnams tilgang til social kapital bliver foretrukket til studiet af foreningsidrættens sociale kvaliteter og dermed til besvarelsen af afhandlingens problemstilling.

2.2. Putnam som den centrale teoretiker

Social kapital er et begreb, der har opnået stor udbredelse og anerkendelse inden for den forskningsmæssige verden til trods for, eller måske som følge af, at der ikke eksisterer én definition af eller én tilgang til studiet heraf, men mange forskellige (Adler & Kwon, 2002). Begrebet er med andre ord svagt conceptualiseret og operationaliseret (Roberts, 2009; Stolle & Hooghe, 2002; Svendsen & Svendsen, 2006).

En gennemgang af de mange forskellige anvendelser og definitioner af social kapital indgår ikke i afhandlingen. Årsagen hertil er, dels at det i sig selv er et omfattende projekt, som andre forskere har gjort udmærkede forsøg på at fuldføre (Adam & Rončević, 2003; Adler & Kwon, 2002), dels at det er Putnams teoretiske tilnærmelse til begrebet, og ikke mindst hans konkrete forskningsmæssige tilgang, der har fungeret som inspirationskilde for afhandlingen.

Andre centrale tilgange til social kapital indgår derfor ikke som en del af fortællingen om social kapital – heller ikke indflydelsesrige perspektiver personificeret ved fremtrædende sociologer som Pierre Bourdieu og James S. Coleman. Ulempen herved er naturligvis, at fortællingen om social kapital ikke bliver komplet, men derimod fokuserer på en bestemt version heraf. Fordelen er, at den klare afgrænsning giver mulighed for at gå i dybden med Putnams forståelse af begrebet og relevansen for studiet af foreningsidrættens sociale kvaliteter. I henhold til afhandlingens formål forekommer dybden i denne sammenhæng at være mere interessant end bredden.

Der er flere årsager til, at Putnams tilgang til social kapital er særlig interessant for afhandlingens problemstilling. Den første er, at Putnam i sit forfatterskab tildeler frivillige organisationer en særlig vigtig rolle for opbygningen af social kapital, fordi de medvirker til at opbygge sociale relationer og civile færdigheder. Den anden er, at han, qua det stærke fokus på frivillige organisationer, har inspireret adskillige studier, som tager sigte på at indkredse betydningen af befolkningens deltagelse i frivillige organisationer for social kapital. Faktisk er Putnams tilgang til social kapital den mest benyttede i studier af sammenhængen mellem borgernes engagement i frivillige organisationer og social kapital (Seippel, 2006). Endelig er Putnam inspireret af idrætten og dens rolle som en potentiel kilde til social kapital. I "Bowling alone" bruger han den faldende deltagelse i ligabowling som en illustration på den generelt eroderende sociale kapital, han finder i USA i de 30-40 år, der fører op til bogens udgivelse i år 2000. Noget han næppe ville gøre, hvis ikke han så idrætten som en vigtig kilde til social kapital.

De tre ovennævnte begrundelser anskueliggør, hvorfor Putnams tilgang til social kapital udgør en velegnet teoretisk ramme om studiet af foreningsidrættens sociale kvaliteter. Senere bliver Putnams særlige fokus på frivillige organisationer generelt og foreningsidrætten specifikt udfoldet i større detalje, men det følgende afsnit vil blive brugt på mere generelt at udfolde substansen i Putnams forståelse af social kapital.

2.3. Putnams forståelse af social kapital

"Social capital refers to connections among individuals – social networks and the norms of reciprocity and trustworthiness that arise from them." (Putnam, 2000: 19)

Ovenstående beskrivelse er det tætteste, Putnam kommer på en egentlig definition af social kapital. Det gælder specifikt for bogen "Bowling alone", hvor definitionen stammer fra, men også generelt for hans forfatterskab. Der er ganske vist sproglige variationer i de konkrete formuleringer, han benytter, men den begrebmæssige essens ændrer sig ikke væsentligt mellem hans forskellige bøger og artikler om social kapital. Den værdi, som forbundethed mellem individer i sociale netværk repræsenterer, udgør kernen i Putnams forståelse af social kapital, hvilket han understreger med bemærkningen: *"the core idea of social capital is that social networks have value"* (Putnam, 2000: 18-19). De sociale netværks værdi ligger, som definitionen antyder, blandt andet i de normer for gensidighed og troværdighed, de medvirker til at opbygge.

Gensidighedsbegrebet begrænser sig ikke til en specifik gensidighed, hvor jeg kun gør en tjeneste for dig nu, hvis du gør en modtjeneste for mig umiddelbart efter. Ganske vist bidrager deltagelse i sociale netværk til at opbygge specifik gensidighed mellem medlemmerne af det konkrete netværk, men deltagelsen medvirker også til at opbygge generaliseret gensidighed, som rækker ud over enkeltstående sociale netværk. Generaliseret gensidighed er kendetegnet ved, at jeg gør en tjeneste for dig nu, selv om jeg ikke umiddelbart har en forventning om, at du gengælder tjenesten. Det gør jeg ud fra en overbevisning om, at en anden senere hen vil gøre en tjeneste for mig. Den form for gensidighed har, ifølge Putnam, en række positive eksternaliteter for samfundet (Putnam, 2000: 20-21).

Troværdighedsbegrebet er afledt af det tillidsbegreb, Putnam benytter i tidligere definitioner af social kapital. Påstanden er, at menneskers deltagelse i sociale netværk medvirker til at opbygge ikke kun deres partikulære tillid til konkrete andre, men også deres sociale tillid til generaliserede andre. Når Putnam i ovenstående definition bruger ordet troværdighed i stedet for social tillid, er det for at understrege, at menneskers deltagelse i sociale netværk og i samfundslivet ikke alene er med til at gøre folk mere tillidsfulde. Det er også med til at gøre dem mere troværdige, fordi de i højere grad end ikke-engagerede samfundsborgere er *"all-round good citizens"* (Putnam, 2000: 137). Tillid og troværdighed er med andre ord gensidigt forstærkende.

I forlængelse af sin definition beskriver Putnam, hvordan menneskers deltagelse i sociale netværk har både individuel og samfundsmæssig værdi. Værdien ligger for individer i mulighederne for at få hjælp og støtte af andre, men også i de instrumentelle gevinster, der kan være ved en bred og forskelligartet bekendtskabskreds i forbindelse med eksempelvis jobsøgning. Værdien ligger for samfundet i en mere effektiv løsning af kollektive opgaver og problemer, fordi vide forgreninger af sociale netværk medvirker til at udbrede generaliseret gensidighed og troværdighed i samfundet.

De individuelle værdier ved at deltage i sociale netværk kommer de personer, der deltager mest hyppigt, til gode, mens de samfundsmæssige værdier kommer alle borgere til gode, hvad enten de aktivt er med til at skabe den sociale kapital eller ej. På den måde har social kapital relevans for alle borgere som et offentligt gode, men for dem som engagerer sig både som et offentligt gode og et privat gode (Putnam, 2000: 20). Det er værd at bemærke, at Putnam ser både de individuelle og samfundsmæssige værdier ved deltagelse i

sociale netværk som vigtige aspekter af den sociale kapital. Alligevel skinner det igennem i hans forfatter-skab, at han lægger særlig stor vægt på værdien af social kapital som et offentligt gode.

Putnam beskriver i det hele taget overvejende de positive eksternaliteter ved deltagelse i sociale netværk, mens han bruger mindre plads på de potentielle negative sider, deltagelsen kan have. Det affødte især efter bogen "Making democracy work" en del kritik, som han forsøger at imødekomme i efterfølgeren "Bowling alone". Han dedikerer således et afsnit af bogen til at beskrive, hvordan social kapital kan have en potentiel "dark side" (Putnam, 2000: 350-363).

Derudover indfører han, med inspiration fra Ross Gittel og Avis Vidal (Gittel & Vidal, 1998), en distinktion mellem to former for social kapital, nemlig "bonding" og "bridging". "Bonding" social kapital tilskrives han indadvendte sociale grupper, som har en homogen social sammensætning, og hvor der er begrænsede relationer mellem gruppen og andre dele af samfundet. Gruppen baserer måske endda sin identitet på at være i opposition til andre grupper i samfundet. "Bridging" social kapital tilskrives han derimod udadvendte sociale grupper, som har en mere heterogen social sammensætning, og hvor relationerne rækker ud mod andre dele af samfundet (Putnam, 2000: 22).

Putnams skelnen mellem "bonding" og "bridging" har to dimensioner. Den første er en intern dimension, som handler om graden af heterogenitet i gruppens interne sociale sammensætning. Den anden er en ekstern dimension, som handler om gruppernes grad af udadvendthed i form af kontakt til andre sociale grupper i samfundet. Begge dimensioner er teoretisk set relevante for Putnams forståelse af begreberne, men empirisk set er der tale om to adskilte fænomener, som dels kræver forskellige målestrategier, dels ikke nødvendigvis er stærkt korrelerede med hinanden (Geys & Murdoch, 2010).

Hverken "bonding" eller "bridging" har iboende negative kvaliteter, men for meget "bonding" uden "bridging" kan i enkelte tilfælde have negative konsekvenser for samfundet (Putnam, 2000: 362). Ofte anvendte – og ekstreme – eksempler herpå er Hell's Angels, Ku Klux Klan og Al-Qaeda. Selv om der er langt fra eksempelvis Hell's Angels til de mere fredelige idrætsforeninger, som er i fokus her, så er distinktionen mellem "bonding" og "bridging" alligevel relevant, fordi man inden for idrættens verden finder sociale fællesskaber præget af "bonding". Eksempler herpå er små idrætsforeninger med en homogen medlems-sammensætning, lukkede fodboldhold og de små "klubber i klubben", som man finder i mange idrætsforeninger. Det er dog så godt som umuligt entydigt at kategorisere den sociale kapital i forskellige sociale netværk som enten "bonding" eller "bridging". Typisk vil der være elementer af begge, hvorfor det er et spørgsmål om "mere eller mindre" af de to former for social kapital snarere end et "enten eller".

I den forbindelse nævner Putnam, at de to former for social kapital har forskellige effekter for individer og samfund: "*Bonding social capital constitutes a kind of sociological superglue, whereas bridging social capital provides a sociological WD-40*" (Putnam, 2000: 23). Lidt forenklet kan man sige, at "bonding" social kapital typisk repræsenterer tætte sociale relationer i en afgrænset social kreds, mens "bridging" typisk repræsenterer mere løse sociale relationer i en bredere social kreds.

Begge former for social kapital kan ifølge Putnam have positive sociale effekter. "Bonding" medvirker dog primært til at opbygge specifik reciprocitet og partikulær tillid mellem medlemmerne i sociale netværk,

mens "bridging" bidrager til at opbygge de generelle reciprocitetsnormer og den sociale tillid, som Putnam tilskriver en vigtig rolle for samfundets effektivitet og funktionsmåde (Putnam, 2000: 22).

Sondringen mellem "bridging" og "bonding", som Putnam indfører i "Bowling alone", udgør en væsentlig tilføjelse til hans teori om social kapital, fordi den som nævnt imødekommer den kritik, der handler om de potentielle negative sider ved menneskeligt samvær i sociale netværk. Imidlertid er det også nødvendigt at knytte en kommentar til sondringens betydning for Putnams definition af social kapital, da den konkrete formulering i hans definition lægger op til, at både sociale netværk og de normer for generaliseret gensidighed og troværdighed, der opstår som følge af menneskers deltagelse i disse netværk, er udtryk for social kapital. Dermed har social kapital hos Putnam både en strukturel komponent (sociale netværk) og en holdningsmæssig komponent (generaliseret gensidighed og troværdighed).

Putnam er blevet kritiseret for at inkludere både den strukturelle og den holdningsmæssige komponent i sin definition af social kapital. Det skaber en uklarhed om, hvad han egentlig ser som det konstituerende element i social kapital, og inklusionen af sociale netværk som et element i definitionen åbner for, at alle former for sociale netværk indeholder social kapital, uagtet om de har positive eksternaliteter for samfundet eller ej (Hooghe & Stolle, 2003).

På den ene side betyder det, at de netværk, der er karakteriseret ved høje niveauer af "bonding" og begrænset med "bridging" per definition indeholder social kapital til trods for, at de antageligt leverer begrænsede bidrag til udviklingen af normer for generaliseret gensidighed og troværdighed. På den anden side bryder sådanne netværk med den positive sammenhæng, Putnam i sin definition lægger op til eksisterer mellem deltagelse i sociale netværk og udvikling af normer for generaliseret gensidighed og troværdighed. En sammenhæng han i øvrigt selv afliver ved at erkende, at *"the external effects of social capital are by no means always positive"* (Putnam, 2000: 21).

Den kobling Putnam rent definatorisk laver ved at beskrive generaliseret gensidighed og troværdighed som noget, der opstår som resultat af individers forbundethed i sociale netværk er da også ny i forhold til hans tidligere definitioner af social kapital. I "Making democracy work" udgør netværk, normer og tillid de centrale elementer i definitionen af social kapital, hvorfor den begrebsmæssige essens overvejende er den samme som i "Bowling alone". Til gengæld er der ikke indlagt en antagelse om, at tillid følger af deltagelsen i sociale netværk.

"Social capital here refers to features of social organization, such as trust, norms, and networks, that can improve the efficiency of society by facilitating coordinated actions" (Putnam, 1993: 167)

I stedet er netværk, normer og tillid sidestillede, om end i praksis ofte indbyrdes relaterede, elementer ved den sociale struktur, som kan medvirke til at fremme samfundets effektivitet. På den måde er der den konkrete forskel mellem definitionen fra "Making democracy work" og den nyere definition fra "Bowling alone", at førstnævnte sidestiller den strukturelle og holdningsmæssige komponent, mens sidstnævnte ser den strukturelle komponent som en forudsætning for den holdningsmæssige.

Det gør, at sociale netværk definatorisk set kommer til at spille en mere central rolle i "Bowling alone", hvilket synes at være tilsigtet i og med at Putnam, i et tidligere refereret citat, beskriver de sociale netværks værdi som kernen i social kapital. Ved at gøre dette distancerer han sig fra andre forskere, som tildeler de statslige og politiske institutioner en selvstændig rolle for opbygningen af social kapital. For Putnam opstår social kapital fra neden i den forstand, at den vokser ud af sociale relationer og netværk dannet i civilsamfundet. Statslige og politiske institutioner kan ganske vist medvirke til fremme den sociale kapital, men kun ved at tage initiativer, der styrker civilsamfundet og de frivillige organisationer (Stolle, 2003).

Hvis man på baggrund af ovenstående præsentation og diskussion af social kapital skal forsøge at udlede en form for essens i Putnams forståelse heraf, så indtager forbundethed mellem mennesker i sociale netværk hovedrollen. Netværkene er i sig selv et udtryk for social kapital, som dog kan fremtræde med forskellige niveauer af positive eksternaliteter for den enkelte og for samfundet afhængig af balancen mellem "bonding" og "bridging" social kapital.

De er således ingen selvfølgelig sammenhæng mellem menneskers deltagelse i sociale netværk og dannelsen af normer for generaliseret gensidighed og troværdighed. Opbygningen af sådanne normer er betinget af, at de sociale netværk ikke udelukkende opbygger "bonding" social kapital, men i et eller andet omfang også "bridging". "Bonding" fremmer således altovervejende normer for specifik gensidighed og partikulær tillid, mens "bridging" i tilgift fremmer generaliseret gensidighed og troværdighed.

Opsamlende er der ingen tvivl om, at Putnam altovervejende ser forbundethed mellem individer i sociale netværk som noget positivt. Deltagelse heri har positive eksternaliteter for den enkelte såvel som for samfundet. Det gælder i princippet uanset de sociale netværks forankring, men der er ingen tvivl om, at Putnam ser frivillige organisationer, herunder idrætsforeninger, som særligt velegnede til at opbygge "bridging" social kapital. Det følgende afsnit beskæftiger sig med, hvorfor det er tilfældet.

2.4. Idrætten og de frivillige organisationers særlige rolle

"Networks of civic engagement, like the neighborhood associations, choral societies, cooperatives, sports clubs, mass-based parties, and the like [...] represent intense horizontal interaction. Networks of civic engagement are an essential form of social capital: The denser such networks in a community, the more likely that its citizens will be able to cooperate for mutual benefit." (Putnam, 1993: 173)

Med dette citat italesætter Putnam på den ene side sociale netværk som et essentielt udtryk for social kapital og som en vej til et mere effektivt samfund, hvilket er i tråd med betragtningerne i det foregående afsnit. På den anden side tildeler han de formelle sociale netværk i frivillige organisationer en særlig vigtig rolle for dannelsen af "bridging" social kapital, som medvirker til at udvikle menneskers evne til at samarbejde om løsning af kollektive problemer og opgaver til fælles gavn. Han fokuserer generelt på frivillige organisationer, men nævner idrætsforeninger som et konkret eksempel på en type af frivillig organisation, som i særlig høj grad bidrager til opbygningen af social kapital. I forlængelse heraf er det interessant at se nærmere på den argumentation, Putnam benytter.

En central årsag til at Putnam ser frivillige organisationer som særligt velegnede til at generere den form for "bridging" social kapital, som i særlig høj grad kommer samfundet til gavn, er, at relationerne i den type

organisationer er af overvejende horisontal karakter. Dermed mener Putnam, at relationerne mellem medlemmer i frivillige organisationer, sammenlignet med relationerne på en lang række andre områder af hverdagslivet, er mindre præget af magtrelationer og status. Noget som fremmer generaliseret gensidighed og troværdighed, fordi den relativt ligelige fordeling af status og magt medlemmerne imellem forhindrer, at strategiske magtovervejelser tager forrang for udviklingen af en samarbejdsnorm (Putnam, 1993: 174-175).

Argumentet om de horisontale sociale relationers forrang i frivillige organisationer ser ud til også at være gyldigt for danske idrætsforeninger. Ganske vist har idrætsforeninger, som de fleste andre frivillige organisationer, vertikale beslutningsstrukturer (eksempelvis formand, bestyrelse og udvalg), ligesom der er eksempler på magtkampe i mange foreninger. Dertil kommer, at der kan være interne sportslige hierarkier på enkelte hold eller grupper.

Alligevel synes horisontale sociale relationer at være dominerende. Medlemmerne har en høj grad af selvbestemmelse over deres engagement i foreningen, herunder hvordan de vil dyrke deres idræt og hvilke andre dele af foreningens liv, de vil engagere sig i. Derudover er beslutningsstrukturerne sjældent særligt formelle, hvorfor engagerede medlemmer som regel har gode muligheder for at øve indflydelse på deres respektive foreninger, selv om de ikke formelt set indgår i bestyrelsen (Ibsen, 1992; Ibsen & Ottesen, 2001). De gode muligheder for at øve indflydelse er kendetegnende for danske frivillige organisationer generelt, men i særlig høj grad for idrætsforeninger. Ni ud af ti medlemmer med et ønske om at øve indflydelse på deres respektive idrætsforeninger oplever således, at de i vid udstrækning også har gode muligheder for det (Torpe, 2003a).

Et andet aspekt ved frivillige organisationer, Putnam ser som fremmende for dannelsen af "bridging" social kapital er, at de fleste frivillige organisationer, i højere grad end uformelle sociale relationer til eksempelvis familie og venner, bringer brede segmenter af samfundet sammen. Dermed er frivillige organisationer med til at fremme det sociale engagement, der går på tværs af samfundsmæssige og sociale skel, hvilket i højere grad end relationer mellem socialt ligestillede bidrager til at opbygge normer for generaliseret gensidighed og troværdighed (Putnam, 1993: 175).

At foreningsidrætten evner at samle mennesker på tværs af sociale skel, eksemplificerer Putnam med et konkret eksempel: *"league bowling, by requiring regular participation with a diverse set of acquaintances, did represent a form of sustained social capital that is not matched by an occasional pickup game"* (Putnam, 2000: 113). Bowling er udbredt i stort set alle segmenter af den amerikanske befolkning, hvilket gør det til en særlig velegnet idræt til at opbygge "bridging" social kapital – hvis den vel at mærke bliver dyrket i en forening.

I en dansk kontekst er det også en udbredt forestilling, at foreningsidrætten er velegnet til at bringe forskellige mennesker sammen og til at danne nye venskaber og bekendtskaber på tværs af samfundets sociale skel. Der eksisterer i hvert fald adskillige historiske beretninger, som understøtter den forestilling (Jørgensen, 1995; Mortensen, 2004; Nielsen, 1997, 2001).

Omvendt viser tal fra både danske og internationale undersøgelser, at integrationen i foreningsidrætten er selektiv i den forstand, at nogle befolkningsgrupper er mere tilbøjelige til at dyrke foreningsidræt end andre

(Bottenburg, Rijnen, & Sterkenburg, 2005; Pilgaard, 2012; Seippel, 2002). Det gælder i en dansk kontekst særligt mænd relativt til kvinder, etniske danskere relativt til danskere med anden etnisk baggrund og folk med en videregående uddannelse relativt til folk med ingen eller en korterevarende uddannelse (Laub, 2013; Pilgaard, 2009).

Der sker med andre ord en selektiv integration i foreningsidrætten, men det selektive element fremstår endnu klarere i enkeltidrætter. Eksempelvis er tennis og golf i udpræget grad idrætsgrene for modne mænd fra de højere sociale lag (Pilgaard, 2009; Østerlund, 2010), mens bowling, i modsætning til i USA hvor folk fra alle sociale lag bowler, overvejende bliver dyrket af danskere med en korterevarende uddannelse (Pilgaard, 2009). Der er dog også eksempler på idrætter, der samler danskerne på tværs af en række sociale skel. Et fremtrædende eksempel herpå er fodbold (Pilgaard, 2009).

Ud over at der sker en selektiv integration i enkeltidrætter, så foregår der også selektiv integration i mange lokale idrætsforeninger. Det sker, fordi idrætsforeninger som oftest er knyttet til et afgrænset geografisk område og derfor rekrutterer fra et specifikt lokalsamfund, hvilket kan medvirke til at øge graden af selektiv integration, fordi vi som mennesker typisk bosætter os, hvor der bor folk, som ligner os selv (J. B. Jensen, 2008).

Selv om der foregår selektiv integration i idrætsforeninger, så viser en belgisk analyse, at idrætsforeninger hører til i toppen af frivillige organisationer, når det gælder socioøkonomisk diversitet blandt medlemmerne. På en liste over niveauer af "bridging" social kapital målt ved begrebets interne komponent, som udelukkende handler om graden af socioøkonomisk diversitet, ligger idrætsforeninger nummer fire ud af i alt seksten forskellige kategorier af frivillige organisationer (Coffé & Geys, 2007). Det viser, at der ganske vist foregår selektiv integration i idrætsforeninger, men omvendt er der sjældent tale om helt homogene og ekskluderende sociale netværk. Der er således ofte en overvægt af fx højtuddannede mænd i den lokale tennisklub, men som oftest er der også en række medlemmer med en anden social baggrund.

Samlet set er der argumenter både for og imod Putnams generelle påstand om, at frivillige organisationer, her eksemplificeret ved idrætsforeninger, samler folk fra forskellige sociale lag. På den ene side samler foreningsidrætten mennesker fra forskellige sociale lag, idet alle sociale lag er repræsenteret i foreningsidrætten som helhed, blot er nogle grupper bedre repræsenterede end andre. På den anden side skjuler generelle tal både sociale forskelle i enkelte idrætsgrene og sociale forskelle i enkelte foreninger. Sådanne sociale forskelle kan potentielt mindske idrætsforeningers positive indflydelse på opbygningen af "bridging" social kapital.

Alligevel forekommer det sandsynligt, at mennesker med forskellige sociale baggrunde i højere grad interagerer med hinanden i idrætsforeninger end på de fleste arbejdspladser, hvor der typisk er en større grad af vertikal opdeling, samt i familier og venskabsrelationer, hvor man i højere grad selv vælger, hvem man ønsker at interagere socialt sammen med. Dertil kommer resultaterne fra den belgiske analyse som viste, at idrætsforeninger, i hvert fald i en belgisk kontekst, hører til i toppen blandt frivillige organisationer, når det kommer til socioøkonomisk diversitet blandt medlemmerne.

Et tredje aspekt i Putnams argumentation for, at frivillige organisationer har særlige positive effekter for samfundet relaterer sig til, at de i højere grad end uformelle sociale netværk bidrager til demokratiets funktion (Putnam, 2000: 95). De påståede demokratiske effekter er som sådan ikke en del af definitionen af social kapital, som den fremstår hos Putnam. Når han alligevel fremdrager organisationernes rolle for demokratiet, er det fordi et velfungerende demokrati for ham at se kun er en mulighed i samfund med socialt forbundne og engagerede borgere (Putnam, 2000: 414).

Specifikt bidrager de frivillige organisationer til demokratiet på to måder. For det første har frivillige organisationer interne demokratiske effekter på deres medlemmer i den forstand, at de fungerer som "skoler i demokrati". Medlemmerne lærer gennem deltagelse i organisationernes demokrati, hvad det mere generelt vil sige at være en del af og tage aktiv del i et demokrati. De lærer at respektere andres holdninger, diskutere, afholde møder og meget andet.

For det andet har frivillige organisationer eksterne demokratiske effekter på samfundet i den forstand, at de varetager medlemmernes interesser over for det større politiske system. De kan med andre ord være med til at styrke borgernes position over for fx staten ved at aggregere og fremføre fælles interesser hos medlemmerne (Putnam, 2000: 338).

Begge demokratiske effekter bidrager til demokratiets funktion, men det er kun de interne demokratiske effekter, der forudsætter medlemmernes aktive deltagelse. Noget Putnam ser som en forudsætning for dannelsen af social kapital. En frivillig organisation kan dermed godt have eksterne demokratiske effekter uden at bidrage til den sociale kapital.

I lighed med andre frivillige organisationer har idrætsforeninger både interne og eksterne demokratiske effekter. De eksterne demokratiske effekter er dog som oftest ikke så udviklede som i mange andre frivillige organisationer, da de fleste idrætsforeninger samler medlemmerne i aktivitetsbaserede fællesskaber, der ikke tager sigte på at fremme en bestemt sag (Warren, 2001). Idrætsforeninger er som oftest aktivitetsbaserede snarere end interessebaserede (Ibsen, 2006b). De eksterne demokratiske effekter begrænser sig derfor ofte til at handle om at varetage medlemmernes interesse i at dyrke en bestemt idrætsgren bedst og billigst muligt.

De begrænsede eksterne demokratiske effekter har medført en hel del kritik af Putnams fokusering på idrætsforeninger frem for eksempelvis politiske foreninger som særligt gavnlige for demokratiet (Berman, 1997; Skocpol, Ganz, & Munson, 2000). Eksempelvis fremhæver Putnam fodboldklubber i "Making democracy work", hvor han noget kontroversielt påstår, at: "*Good government in Italy is a by-product of singing groups and soccer clubs, not prayer*" (Putnam, 1993: 175-176). En bemærkning som man med rette kan kritisere, hvis man overvejende fokuserer på idrætsforeningers eksterne demokratiske effekter.

De interne demokratiske effekter ser derimod ud til at spille en mere central rolle i de fleste idrætsforeninger (Warren, 2001). I hvert fald er danske idrætsforeninger opbygget ud fra en repræsentativ demokratisk skabelon. Den øverste myndighed er bestyrelsen, som bliver valgt ved en årlig generalforsamling, hvor hovedparten af medlemmerne har stemmeret. Dertil kommer, at medlemmer i de fleste idrætsforeninger kan øve indflydelse gennem uformelle kanaler, hvis de engagerer sig heri, eksempelvis som frivillige

(Gundelach, 1988; Ibsen, 1992). Endelig hviler ansvaret for langt de fleste idrætsforeningers drift på medlemmer, som engagerer sig i frivilligt arbejde, da det er relativt få foreninger, der har lønnede ansatte til at varetage ledelsesmæssige og til dels også driftsmæssige opgaver (Ibsen & Østerlund, 2011; Laub, 2012).

Strukturelt set ser det således ud til, at foreningsidrætten indeholder væsentlige potentialer for udmøntningen af interne demokratiske effekter. I den forbindelse er det dog værd at nævne, at vi ikke på den baggrund kan slutte, at idrætsforeningerne har væsentlige interne demokratiske effekter. Dels viser empiriske studier blandede resultater, dels er der mange andre socialiserende instanser, hvor den demokratiske skoling kan foregå allerede tidligt i individers livscyklus (Gundelach & Torpe, 1997; Stolle & Hooghe, 2003). Konkrete eksempler er skolen og familien, som i dag, i højere grad end det var tilfældet tidligere, er præget af en "*demokratisk etos*" (Torpe & Kjeldgaard, 2004: 25).

I det hele taget er strukturelle karakteristika en ting, noget andet er den empiriske virkelighed i idrætsforeninger, herunder hvor stor en andel af medlemmerne, der engagerer sig i foreningernes interne demokrati. Her er opslutningen, som denne afhandlings tredje artikel viser, relativ lille, hvilket koncentrerer de interne demokratiske effekter om en mindre andel af medlemmerne. Det er i hvert fald tilfældet, hvis vi som Putnam tager udgangspunkt i, at aktivt engagement i demokratiske processer er en forudsætning for at høste gevinsterne for demokratiets funktion. Noget som vi foreløbigt blot skal konstatere er relativt lidt undersøgt, men alligevel omdiskuteret.

Den ovenstående gennemgang af Putnams teoretiske argumenter for frivillige organisationers positive bidrag til samfundets sociale kapital og demokratiske funktion viser, at mange af de kvaliteter, han generelt tilskriver frivillige organisationer, også gælder for idrætsforeninger – i hvert fald hvis vi koncentrerer os om idrætsforeningernes strukturelle karakteristika. Dertil kommer, at idrætsforeninger udgør en relativt stor del af den frivillige sektor i Danmark, idet hver fjerde danske forening er en idrætsforening (Ibsen, 2006a).

Ligeledes er langt de fleste børn og voksne medlemmer af en idrætsforening på et tidspunkt i løbet af deres liv, hvis de da ikke kontinuerligt er medlemmer gennem store dele af deres liv. De seneste tal viser, at 86 pct. af danske børn i alderen syv til femten år dyrker idræt i en forening, mens det tilsvarende tal for voksne på seksten år eller mere er 41 pct. (Laub, 2013). Bedømt alene på omfanget af den foreningsorganiserede idræt i Danmark og den store andel af især børnene, men også af befolkningen som helhed, der er aktiv heri, repræsenterer den et stort potentiale for opbygning af social kapital.

At foretage den konklusion at foreningsidrætten leverer et stort bidrag til den sociale kapital alene på baggrund af overvejelser om dens udbredelse og strukturelle karakteristika vil dog være en forsimpning. Således er de kvaliteter, Putnam tilskriver frivillige organisationer, udtryk for generaliseringer på baggrund af en meget forskelligartet population, hvorfor vi ikke kan forvente, at de beskrevne kvaliteter er lige gyldige for alle typer af frivillige organisationer, eller, for den sags skyld, blandt alle medlemmer i én type af organisation. Det blev eksemplificeret ovenfor med idrætsforeninger som genstandsfelt.

Putnam erkender da også, at ikke alle frivillige organisationer er lige gode for samfundet, og at ikke alle medlemmer "*will walk away a better person*" (Putnam, 2000: 341). Blot er hans pointe, at frivillige organisationer har en struktur og funktionsmåde, som gør, at de er velegnede til at generere "*bridging*" social

kapital. De afledte effekter for enkelte medlemmer og for samfundet er dog i sidste ende et empirisk spørgsmål (Putnam, 1995b).

Putnam beskriver i den forbindelse, hvordan frivillige organisationers bidrag til social kapital er betinget af medlemmernes aktive involvering: *"What really matters from the point of view of social capital and civic engagement is not merely nominal membership, but active and involved membership"* (Putnam, 2000: 58). Social kapital ligger med andre ord ikke indlejret i medlemskabet. Den bliver opbygget ved hyppige ansigt-til-ansigt interaktioner mellem medlemmerne, og ved at medlemmerne tager ansvar for hinanden og for deres respektive organisationers aktiviteter og drift.

Ved at opstille den præmis får Putnam indført en skelnen mellem frivillige organisationer, der tager sigte på at involvere medlemmerne, og organisationer, der primært har karakter af *"mailing list organizations"* (Putnam, 2000: 51). Ved en sådan skelnen kommer idrætsforeninger til at fremstå positivt, fordi de tilhører den førstnævnte gruppe af organisationer, der tager sigte på at aktivere medlemmerne. Således er passive medlemmer en sjældenhed i danske idrætsforeninger, og de fleste idrætsmæssige aktiviteter indeholder elementer af ansigt-til-ansigt eller krop-til-krop relationer (Ibsen & Ottesen, 2001; J.-O. Jensen, 2006). Det gælder særligt for de idrætsaktiviteter, som foregår på hold, og som derfor stiller de største krav til interaktion mellem medlemmerne i forbindelse med selve aktiviteten (B. Andersen, Andersen, & Nedergaard, 1997).

Putnam knytter da også de største forhåbninger for dannelse af social kapital gennem idræt til de klassiske holdidrætsgrene, som over en længere periode har oplevet deltagelsesmæssig tilbagegang i USA, ligesom idrætten generelt set har oplevet det. Enkelte nye idrætsgrene oplever omvendt en deltagelsesmæssig fremgang, men problemet med de fleste af dem er, ifølge Putnam, at de er mindre sociale end de aktiviteter, der oplever tilbagegang, fordi de har et individuelt udgangspunkt (Putnam, 2000: 109).

I en dansk kontekst har idrætten ikke oplevet den tilbagegang, som Putnam finder i USA. Det gælder både idrætsudøvelse generelt, som har været i kraftig vækst, og idræt i foreninger, som også har oplevet fremgang, om end andelen af danskerne, der dyrker idræt i en forening, har været stagnerende i de seneste år (Laub, 2013). Holdidrætsgrenene har heller ikke, som det er tilfældet i USA, oplevet tilbagegang i Danmark, blot er aktiviteter med et individuelt udgangspunkt vokset hurtigere. Det gælder i særlig høj grad for den idræt, der bliver dyrket uden for foreningerne, men også for den idræt, som bliver dyrket i foreninger (Pilgaard, 2009, 2012).

Konsekvenserne af en generel bevægelse i retning mod en større andel af idrætsaktive i aktiviteter med et individuelt udgangspunkt mangler endnu at blive undersøgt empirisk. Skal vi tro Putnam, vil det have negativ betydning for den sociale kapital. En pointe han baserer på en observeret samvariation mellem den faldende deltagelse i holdidrætsgrene og en lang række anvendte indikatorer for social kapital. Han har dog ikke direkte undersøgt graden af social interaktion og kvaliteten af de sociale relationer i forskellige idrætsgrene. Noget som afhandlingen råder bod på.

Afhandlingens resultater viser, at der i holdidrætter er en højere andel af aktive og engagerede medlemmer end i de individuelle idrætter, men at sammenhængen ikke er deterministisk og gældende for alle former

for deltagelse. Ikke desto mindre er der tentativ støtte til Putnams argumentation, givet at aktivt medlemskab er en forudsætning for opbygning af social kapital.

Med udgangspunkt i ovenstående gennemgang ser det ud til, at foreningsidrætten har særlige strukturelle kendetegn, som gør den velegnet til at opbygge social kapital. Nogle knytter sig til den organisatoriske ramme, foreningen, mens andre knytter sig til idrætsaktiviteten, ganske som det er påstanden i den danske retorik om foreningsidrættens sociale kvaliteter, som blev præsenteret i indledningen. En ting er imidlertid strukturelle karakteristika ved idrætsforeninger og idrætsaktiviteter, noget andet er den empiriske virkelighed. Putnam sætter i den forbindelse fokus på graden af aktivt og engageret medlemskab som udtryk for social kapital. Det gælder i særdeleshed for bogen "Bowling alone", og det følgende afsnit vil beskæftige sig med den tilgang til at måle social kapital, han benytter heri, fordi den har fungeret som en inspirationskilde for afhandlingen – med de fordele og ulemper, som tilgangen har.

2.5. At måle social kapital – Putnams operationalisering af social kapital i "Bowling alone"

I bogen "Bowling alone" stiller Putnam skarpt på udviklingen i det amerikanske samfunds sociale kapital, som han måler over en årrække ud fra statistiske data i form af registerdata og data fra forskellige surveyundersøgelser. Han er begrænset af det tilgængelige datamateriale, som han selv kalder mangelfuldt i forhold til det formål, han har med bogen (Putnam, 2000: 26). Alligevel bringer Putnam flere interessante, sigende og til tider også kuriøse statistiske data frem. Et eksempel på sidstnævnte er ændringerne i det forholdsmæssige antal af advokater og læger til fordel for førstnævnte. Indtil 1970 var væksten i antallet af advokater og læger nogenlunde lige stor, men derefter er antallet af advokater vokset dobbelt så hurtigt som antallet af læger. Noget han tolker som et udtryk for tiltagende mistillid i befolkningen, fordi advokater er symboler på, hvordan vi i højere og højere grad må løse konflikter gennem formelle institutioner snarere end i uformelle netværk, der bygger på generaliseret gensidighed (Putnam, 2000: 146-147).

I løbet af bogen er der i tråd med ovenstående eksempel flere enkeltstående koblinger mellem statistiske data og social kapital, man med rette kan diskutere gyldigheden af. Det er imidlertid som en helhed, man skal læse bogens argumentation, og her tegner Putnam et overbevisende billede af en faldende social kapital, fordi mangfoldigheden af statistiske mål for og kilder til studiet af social kapital stort set uden undtagelse viser samme tendens: *"By virtually every conceivable measure, social capital has eroded steadily and sometimes dramatically over the past two generations"* (Putnam, 2000: 287). Spørgsmålet er nu, hvad der, ud over forholdet mellem advokater og læger, gemmer sig bag "every conceivable measure", og dermed hvordan Putnam operationaliserer og måler social kapital.

I og med at Putnams definition af social kapital har sociale netværk og de deraf afledte positive kvaliteter, generaliseret gensidighed og troværdighed, som centrale omdrejningspunkter, kunne man umiddelbart forvente, at det også var de tre elementer, han operationaliserede og målte på. Han helliger da også et afsnit i "Bowling alone" til udviklingen i gensidighed, ærlighed og tillid. Heri benytter han ikke kun det stigende antal advokater og politibetjente som billeder på en generelt øget mistillid i den amerikanske befolkning. Han fremdrager også resultater fra surveyundersøgelser, som viser en generelt faldende tro på, at mennesker er ærlige, samt en faldende social tillid. Eksempelvis mente mere end halvdelen af amerikanerne i 1960, at de fleste mennesker var til at stole på, mens det tilsvarende var tilfældet for en tredjedel af amerikanerne ved årtusindeskiftet. En udvikling som primært er et resultat af, at yngre generationer er

mindre tillidsfulde end ældre generationer (Putnam, 2000: 134-147). I sin helhed tegner de statistiske data på gensidighed, ærlighed og tillid en klar tendens i retning af en erosion af den holdningsmæssige komponent i Putnams definition af social kapital.

Afsnittet om gensidighed, ærlighed og tillid udgør imidlertid kun et af i alt otte afsnit, som Putnam helliger udviklingen i det amerikanske samfunds sociale kapital. De øvrige syv afsnit er domineret af mål for social deltagelse, som dækker over alt fra formelle former for deltagelse i eksempelvis politiske kampagner, møder, frivilligt arbejde og kirkegang, til uformelle former for deltagelse som spisning, biografture, kortspil og lignende med venner, familie, naboer og bekendte.

De formelle former for deltagelse i samfundsmæssige, politiske og religiøse sammenhænge fylder mest i Putnams analyser, men han inkluderer også uformelle former for deltagelse som indikatorer på social kapital. Det er i tråd med hans generelle argumentation for, at deltagelse i sociale netværk, formelle og uformelle, bidrager til social kapital, men at formelle netværk er særligt vigtige, fordi de strukturelt set er de mest velegnede til at opbygge "bridging" social kapital. På den måde afspejler den konkrete vægtning af forskellige former for social deltagelse hans teoretiske tilgang til social kapital.

I den del af "Bowling alone", som er mest interessant i forhold til afhandlingen, nemlig den del som handler generelt om frivillige organisationer, benytter Putnam overordnet set tre mål med betydning for den sociale kapital. Det første mål knytter sig til udviklingen i det samlede antal af frivillige organisationer, som har været kraftigt stigende i den 30-40-årige periode, hvor Putnam ellers generelt set finder en faldende social kapital. Det andet mål handler om antallet af medlemskaber i frivillige organisationer, som også har været stigende i den ovennævnte periode, hvis man inkluderer alle former for medlemskab i alle former for frivillige organisationer. De to mål kunne isoleret set tale for en stigende social kapital.

Når Putnam alligevel når til den modsatte konklusion, sker det med udgangspunkt i det tredje mål, som beskæftiger sig med graden af aktivitet blandt medlemmer i frivillige organisationer. Her viser data, at antallet af medlemskaber i den type frivillige organisationer, som baserer sig på medlemmernes frivillige engagement, har været faldende. Noget Putnam illustrerer ved hjælp af registerdata for den gennemsnitlige medlemstalsudvikling i en række frivillige organisationer, som har det til fælles, at de tager sigte på at involvere medlemmerne i "community-based activity" (Putnam, 2000: 53).

Ligeledes fremdrager Putnam surveydata for perioden mellem 1975 og 1999, som viser en klart faldende tendens i den amerikanske befolknings deltagelse i møder og frivilligt arbejde i regi af frivillige organisationer. I 1975 gik den gennemsnitlige amerikaner til tolv møder, og seksten procent af amerikanerne havde været aktive i frivilligt arbejde inden for rammerne af en frivillig organisation inden for det seneste år. Tal der som minimum var halveret i 1999, hvor det gennemsnitlige antal af møder var faldet til fem og andelen af aktive i frivilligt arbejde var faldet til otte procent (Putnam, 2000: 60-61).

Når der kan være vækst i antallet af frivillige organisationer og medlemskaber samtidig med at det aktive medlems- og samfundsengagement falder, er det fordi flere og flere frivillige organisationer i USA antager karakter af "mailing list organizations" (Putnam, 2000: 51). Denne type af "postlisteorganisationer" har som oftest mange medlemmer, men omfanget af deres involvering ligger primært i betaling af kontingent.

Medlemmerne møder som oftest ikke hinanden, og de har i praksis ingen eller i bedste fald begrænsede muligheder for at øve indflydelse på organisationen, som typisk bliver drevet af professionelle.

Postlisteorganisationer kan have vigtige eksterne demokratiske effekter, men de kan, fordi de mangler elementet af social interaktion mellem medlemmerne, ikke bidrage til den sociale kapital – i hvert fald ikke hvis vi som Putnam ser aktiv deltagelse som en forudsætning for opbygning af social kapital. I den optik er det kritisk for den sociale kapital, når udviklingstendenser i Danmark og Norge peger i retning af, at en stigende andel af de frivillige organisationer lægger mindre vægt på medlemmernes aktive engagement end tidligere (Gundelach & Torpe, 1997; Wollebæk & Selle, 2002a).

Frivilligt arbejde er et eksempel på en form for engagement, man kan kalde aktivt medborgerskab, og som derfor er relevant for den sociale kapital. Putnam ser frivilligt arbejde som et centralt mål for social kapital, hvis det vel at mærke foregår i samarbejde med andre, *”doing with”*, og ikke kun for andre, *”doing for”*, fordi kun førstnævnte implicerer netværk af social forbundethed (Putnam, 2000: 116-117).

Putnam viser, hvordan amerikanerne er blandt de folkefærd, som er mest engageret i frivilligt arbejde, og finder endda indikationer i surveydata på, at der har været en generel vækst i det frivillige arbejde i perioden fra 1975 til 1999. Fra at den gennemsnitlige amerikaner arbejdede frivilligt godt seks gange om året i 1975 til cirka otte gange om året i 1999. En fremgang der især er båret af et større frivilligt engagement hos ældre, men der har også været en svag fremgang hos unge. En tendens der er parallel til udviklingen i Danmark, hvor det frivillige arbejde også har været i vækst, båret af et større engagement blandt unge og ældre (Koch-Nielsen, 2005; Torpe, 2011). Tendenser vi genfinder i foreningsidrætten (Laub, 2012).

Putnam tolker stigningen i det frivillige arbejde blandt unge som et af de eneste tegn i hans datamateriale på *”a new period of civic renewal”* (Putnam, 2000: 133), men bemærker samtidig, at fremgangen i det frivillige arbejde er båret af mere personlig service, mens den almennyttige og samfundsrettede frivillighed har været svagt faldende. Noget som kan mindske gevinsterne for den sociale kapital, da det særligt er den samfundsrettede frivillighed, der har karakter af *”doing with”*, og som dermed fremmer opbygningen af social kapital (Putnam, 2000: 116-133).

Ud over et generelt fokus på frivillige organisationer og deltagelse i frivilligt arbejde, fremdrager Putnam også statistiske beviser for en faldende politisk og religiøs deltagelse. Uden at gå i dybden med pointerne i den forbindelse, så fremdrager Putnam surveydata, som viser en faldende deltagelse i politiske møder og partiarbejde samt fremmøde i forbindelse med politiske taler og arrangementer. Det er i det hele taget den form for politisk engagement, der er mest fremmede for den sociale kapital, som har oplevet tilbagegang, mens det er blevet mere udbredt at bidrage økonomisk til politiske kampagner (Putnam, 2000: 31-47).

Den religiøse deltagelse, som spiller en central rolle for store dele af det amerikanske civilsamfund, finder Putnam også en dalende interesse for. Amerikanerne går generelt mindre i kirke end tidligere og færre er medlemmer af kirkelige organisationer. Dertil kommer, at de kirkelige organisationer er mindre engagerede i generelle samfundsanliggender end tidligere (Putnam, 2000: 65-79).

Putnam begrænser ikke sine analyser til at handle om amerikanernes engagement i frivillige organisationer og i samfundslivet mere generelt. Han analyserer også arbejdspladsens potentiale for at opbygge social kapital, da mange former for arbejde foregår i teams. Han finder her tendenser og modtendenser i udviklingen af social kapital og konkluderer, at relationer på arbejdspladsen ikke kan opveje den faldende deltagelse i frivillige organisationer specifikt og i samfundslivet generelt (Putnam, 2000: 80-92).

Det samme gør sig gældende for uformelle sociale relationer. Surveydata afslører, at amerikanerne i mindre grad end tidligere får besøg af venner i hjemmet, de spiller mindre kort sammen, deres sociale samvær med naboerne bliver gradvist mere sjældent, og så falder deltagelsen i de mest sociale og bredest favnende idrætsgrene som eksempelvis bowling. Alt sammen indikationer på, at selv om amerikanerne møder hinanden i en bred vifte af uformelle sociale sammenhænge, så sker det sjældnere end tidligere (Putnam, 2000: 93-115).

Opsamlende gælder det på tværs af stort set alle former for social deltagelse, at udviklingen i USA gennem de 30-40 år, der leder op til udgivelsen af "Bowling alone", har budt på et faldende aktivt engagement. Det er på baggrund af den samlede analyse, man skal se Putnams argumentation for det amerikanske samfunds eroderende sociale kapital.

Hvis man skal forsøge at forstå, hvorfor Putnam i sine analyser fokuserer på deltagelse snarere end på mere direkte mål for sociale netværk og deres afledte kvaliteter, så er der i hvert fald to relevante forklaringer. Den første er pragmatisk, at Putnam har anvendt de data i det tilgængelige materiale, som kommer tættest på det, han vil undersøge. I den sammenhæng fremstår social deltagelse som en indikator på omfanget af sociale netværk, fordi social deltagelse implicerer enten eksisterende sociale netværk eller en potentiale for dannelse af nye netværk.

Det bringer os frem til en teoretisk begrundet forklaring på, hvorfor Putnam anvender social deltagelse som en indikator på social kapital. Forklaringen relaterer sig til den kausalretning og systematik, som ligger implicit i Putnams tilgang til social kapital, nemlig at udgangspunktet for opbygningen af social kapital er social interaktion mellem mennesker. Social deltagelse skaber forbundethed mellem individer og opbygger sociale netværk. Interaktion i sociale netværk medvirker til at fremme opbygning af normer for generaliseret gensidighed og troværdighed, som udgør grundpillerne i et velfungerende samfund, fordi det fremmer løsningen af kollektive problemer og opgaver. I den forstand fremstår social deltagelse som en forudsætning for og en indikator på social kapital.

2.5.1. "Active and involved membership" – en forudsætning for dannelse af social kapital?

Det er ikke lykkedes forfatteren bag denne afhandling at finde en passage i "Bowling alone", hvori Putnam eksplicit skriver, at social deltagelse generelt set er at opfatte som et mål for social kapital. Frivillighed nævner han dog specifikt som et eksempel på en form for social deltagelse, som, hvis den foregår sammen med andre, "doing with", er at opfatte som et mål for social kapital.

Det tætteste Putnam kommer en generel argumentation for deltagelse som et mål for social kapital, er i den passage i "Bowling alone", hvor han sidestiller social deltagelse med gensidighed, ærlighed og social tillid som et "coherent syndrome" (Putnam, 2000: 137). En sidestilling han viderefører i det indeks, han op-

stiller med det formål at kunne differentiere de forskellige amerikanske stater på deres beholdning af social kapital.

I indekset indgår forskellige former for social deltagelse på linje med mål for social tillid. Faktisk handler kun to indikatorer i indekset om social tillid, mens to indikatorer indeholder mål for antallet af frivillige og non-profit organisationer set relativt til indbyggertal. De resterende ti indikatorer består af forskellige former for aktiv deltagelse i frivillige organisationer, offentlige anliggender, samfundsrettet frivillighed og uformelt socialt samvær. Alle fjorten indikatorer er stærkt korrelerede med det samlede indeks (Putnam, 2000: 291). På den måde finder Putnam empirisk støtte for hans påstand om, at social deltagelse, gensidighed og social tillid udgør et sammenhængende syndrom, og at social deltagelse dermed er en brugbar indikator på det amerikanske samfunds sociale kapital.

Årsagen til at social deltagelse indtager en helt central position i Putnams operationalisering af social kapital er som tidligere nævnt både pragmatisk og teoretisk. Pragmatisk i den forstand, at Putnam er begrænset af det tilgængelige datamateriale. Teoretisk i den forstand, at han ser aktiv deltagelse og ansigt-til-ansigt interaktion som en forudsætning for opbygning af sociale netværk. Med det udgangspunkt giver det teoretisk mening at anvende deltagelse som et mål for social kapital. Det er dog vigtigt at holde sig for øje, at der er tale om et indirekte mål, idet deltagelse ikke indgår som en del af Putnams definition af social kapital.

Teoretisk set er social deltagelse og sociale netværk da også to forskellige ting, men de er relaterede på den måde, at social deltagelse implicerer eksisterende sociale netværk eller dannelsen af nye netværk. Det er især høj grad tilfældet hos Putnam, der ser selv meget løse bekendtskaber, *"like the faintly familiar face you see several times a month in the supermarket checkout line"* (Putnam, 2000: 22), som netværk med betydning for den sociale kapital. I et studie som Putnams, hvor han er interesseret i sammenhænge på makroniveau, kan man derfor med rimelighed argumentere for, at social deltagelse er en udmærket indikator på eksistensen af de sociale netværk, der udgør kernen i Putnams forståelse af social kapital (Nicholson & Hoye, 2008).

En ting er sammenhængen mellem social deltagelse og de sociale netværk, der udgør den strukturelle komponent i Putnams definition af social kapital, noget andet er sammenhængen mellem deltagelse og de normer for generaliseret gensidighed og troværdighed, som udgør den holdningsmæssige komponent. Den kobling er, af årsager som blev diskuteret tidligere, mere problematisk. Således kan vi ikke uden videre antage, at alle former for social deltagelse bidrager til at opbygge generaliseret gensidighed og troværdighed. Det afhænger blandt andet af balancen mellem *"bridging"* og *"bonding"* i de dannede netværk. Putnam beskriver selv, at det er en konkret begrænsning ved hans tilgang, at han ikke med de tilgængelige data kan differentiere den sociale deltagelse og de sociale netværk på deres grader af *"bridgingness"* og *"bondingness"* (Putnam, 2000: 23).

Opsummerende er social deltagelse et udmærket, om end indirekte, mål for opbygning af sociale netværk, specielt i analyser der tager sigte på at identificere empiriske sammenhænge på et makroniveau. Anderledes problematisk er det at foretage generaliseringer om gensidighed og troværdighed ud fra empiriske data for social deltagelse, med mindre man, som Putnam selv foreslår, udvikler mål, der på en pålidelig måde skelner forskellige former for social deltagelse på deres grad af *"bridgingness"* og *"bondingness"*. Her er det

værd at bemærke, at Putnam ser social deltagelse i frivillige organisationer som særligt velegnet til at opbygge "bridging" social kapital af grunde, som er berørt tidligere. Dermed har han taget et skridt mod at kategorisere deltagelse i forskellige regi efter deres grad af "bridgingness" og "bondingness", men nogen egentlig kategorisering af forskellige aktivitetsformer er der ikke tale om.

Ovenstående viser, at der er fordele og ulemper ved at anvende social deltagelse som mål for social kapital, men at social deltagelse er et brugbart mål for social kapital, hvis man accepterer en grundlæggende præmis hos Putnam, nemlig at social deltagelse af den form, som involverer ansigt-til-ansigt kontakt, er en forudsætning for dannelsen af social kapital. På den baggrund diskvalificerer Putnam computermedierede fællesskabers evne til at generere social kapital (Putnam, 2000: 176), og det samme gør han med passive medlemskaber af frivillige organisationer (Putnam, 2000: 52). Begge påstande har siden dannet baggrund for megen debat og også nogle empiriske studier. Her vil udelukkende blive fokuseret på den diskussion, som er mest relevant for afhandlingen, nemlig den der handler om betydningen af aktiv deltagelse i frivillige organisationer for dannelsen af social kapital.

Putnams tilgang til social kapital har inspireret mange efterfølgende studier med fokus på betydningen af frivillige organisationer for social kapital. Noget overraskende har hovedparten af studierne undersøgt den isolerede betydning af medlemskab for social kapital, uden at tage hensyn til graden af aktiv deltagelse hos medlemmerne (Doherty & Misener, 2008).

De fleste af studierne har haft fokus på den holdningsmæssige komponent i Putnams definition af social kapital og har anvendt indikatorer for social tillid som afhængig variabel. Nogle studier har i tilgift anvendt mål for demokratiets funktion, herunder politisk deltagelse og demokratiske normer, for at indkredse, om frivillige organisationer har positive effekter for demokratiet, sådan som Putnam argumenterer for. Fælles for langt de fleste af den type studier er, at de i bedste fald fundet svage korrelationer mellem medlemskab af frivillige organisationer og social kapital (Mayer, 2003; Molenaers, 2003; Perks, 2007; Stolle & Rochon, 1998; Torpe, 2003b).

Den samme generelle pointe gør sig tilsyneladende gældende for idrætsforeninger, selv om der ikke er fuldstændig enighed om, hvorvidt medlemskab af idrætsforeninger har en svagere effekt på den sociale kapital end andre frivillige organisationer (Seippel, 2006), eller om de tværtimod har en stærkere effekt (Brown, 2008). Endnu er der lavet få specifikke studier af idrætsforeninger, da de som oftest indgår som en del af generelle empiriske studier af frivillige organisationer. Her bliver der som oftest ikke skelnet mellem forskellige kategorier af frivillige organisationer, og i de tilfælde, hvor der bliver skelnet, sker det i overordnede kategorier som fx politiske vs. ikke-politiske organisationer. Derimod er det mere sjældent at finde detaljerede opdelinger af frivillige organisationer på eksempelvis emnemæssige, indholdsmæssige og strukturelle karakteristika.

Hvorvidt den mangelfulde opdeling af frivillige organisationer kan være en forklaring på de svage generelle korrelationer mellem medlemskab af frivillige organisationer og social kapital, er det endnu ikke muligt at sige noget endegyldigt om. Resultater fra enkelte studier, der foretager emnemæssige opdelinger af frivillige organisationer, antyder dog, at emnemæssige forskelle giver anledning til forskellige bidrag til den sociale kapital (Stolle, 1998, 2001a; Stolle & Rochon, 1998; Wollebæk & Selle, 2002b, 2003). Der er på den bag-

grund god grund til i højere grad at forsøge at indkredse betydningen af forskelle, dels ved en emnemæssig opdeling af frivillige organisationer, dels ved at undersøge betydningen af forskelle i interne forhold i enkelte organisationer, sådan som afhandlingen tager sigte på.

Det kan forekomme overraskende, at hovedparten af de studier, der har undersøgt sammenhængen mellem medlemskab af frivillige organisationer på den ene side og social tillid på den anden, kun finder svage korrelationer givet den hovedrolle, Putnam tildeler dem for dannelsen af social kapital. Mindre overraskende fremtræder resultaterne imidlertid, når man tænker på, at medlemskab af en frivillig organisation kan dække over alt fra total passivitet til stor aktivitet. En nærliggende hypotese er, at de svage korrelationer afspejler den manglende skelnen på graden af aktivitet i medlemskabet, da passive medlemskaber, ifølge Putnam, ikke bidrager til at opbygge social kapital.

Antallet af studier, der har forsøgt at afdække betydningen af både medlemskab og graden af aktiv deltagelse for den sociale kapital, er stærkt begrænset. Her vil blive fokuseret på tre af de mest kvalificerede studier. De to første er foretaget af de norske forskere Dag Wollebæk og Per Selle, mens det tredje er foretaget af den belgiske forsker Marc Hooghe.

I det første studie (Wollebæk & Selle, 2002b, 2003) anvender Wollebæk og Selle data fra den norske John Hopkins undersøgelse, som muliggør en opdeling af medlemmer af frivillige organisationer på deres grad af aktivitet. Graden af aktivitet operationaliseres de som respondenternes selvrappede tidsforbrug på deltagelse i organisationsaktiviteter. Social kapital måles de som sociale netværk (bredden heraf og netværk dannet i nuværende livssituation), social tillid og politisk engagement (stemmeadfærd, avislæsning og politisk interesse).

I et senere studie (Wollebæk & Selle, 2007, 2008) anvender de to norske forskere surveydata fra European Social Survey med deltagelse af nitten europæiske lande. Denne gang måler de graden af aktiv deltagelse ud fra et spørgsmål om, hvorvidt den enkelte respondent har deltaget i organisationsaktiviteter eller arbejdet frivilligt i en frivillig organisation inden for de seneste tolv måneder. Social kapital bliver udelukkende målt ud fra et indeks for social tillid sammensat af tre konkrete spørgsmål.

Begge studier når frem til det resultat, at graden af aktivitet har en bivariat effekt på alle målene for social kapital. Samtidig viser analyserne, at effekten stort set uden undtagelse forsvinder, når bredden af respondenternes engagement, målt som det samlede antal medlemskaber i frivillige organisationer, bliver inddraget i analysen sammen med en række andre kontrolvariable (køn, alder, uddannelse, mv.). Wollebæk og Selle konkluderer på den baggrund, at aktiv deltagelse ikke er en forudsætning for dannelsen af social kapital. De argumenterer på den baggrund for, at Putnams fokus på vigtigheden af ansigt-til-ansigt relationer ser ud til at være overdrevet eller måske ligefrem uberettiget.

Tendensen til at aktivitet har begrænsede effekter på den sociale kapital genfinder vi i et studie, som den belgiske forsker Marc Hooghe har foretaget (Hooghe, 2003). Han benytter repræsentative surveydata fra den flamske region i Belgien, som, ligesom det førstnævnte norske studie, indeholder mål for respondenternes selvrappede tidsforbrug på organisationsaktiviteter. Operationaliseringen af social kapital er dog noget anderledes. Hooghe måler på værdiindikatorer ved hjælp af skalaer, som han konstruerer til at

indkredse graden af individualisme, autoritarisme, etnocentrisme, politisk magtesløshed og nabolagsinvolvering. De første fire er omvendte mål for værdier, som ofte bliver knyttet til den sociale kapital, mens den femte er en positiv indikator på social kapital, idet den måler graden af lokal involvering og engagement.

Hooghe finder kun beskedne effekter af aktivitet på de fem indikatorer, som ganske vist alle er i den forventede retning, men som kun er signifikant i forhold til den første af indikatorerne, der måler graden af individualisme. Det sandsynliggør, at deltagelse i organisationsaktiviteter fremmer en samarbejdsnorm, men, som Hooghe anfører, er sammenhængen svag og kausalretningen ukendt.

Ganske som Wollebæk og Selle finder Hooghe, at bredden af medlemmernes engagement målt som antal frivillige organisationer, de er medlem af, er en vigtigere prædikator for social kapital end graden af aktivitet, om end også denne sammenhæng er svag. En effekt som dog bliver øget noget, når tidligere medlemskaber bliver indregnet. Det tolker Hooghe som en indikation på, at frivillige organisationer spiller en stærkere rolle for den sociale kapital, end studier hidtil har vist, fordi de ikke har inkluderet tidligere medlemskaber. Han konkluderer imidlertid også, at der endnu mangler beviser for, at aktivt medlemskab er bedre end passivt, samt for at kausalretningen går fra medlemskab til social kapital og ikke omvendt.

Problemerne med at bestemme kausalretningen mellem deltagelse i frivillige organisationer og social kapital, vender vi tilbage til i næste afsnit. Her handler det om betydningen af aktivt kontra passivt medlemskab, og i den forbindelse giver resultaterne af de tre ovennævnte undersøgelser anledning til at rejse spørgsmålet om, hvorvidt Putnam har ret, når han argumenterer for, at aktiv deltagelse og ansigt-til-ansigt kontakt er en forudsætning for dannelsen af social kapital. Det gælder uanset om social kapital, som hos Hooghe, bliver operationaliseret som værdier, eller om den, mere i tråd med Putnams definition, bliver operationaliseret som sociale netværk og social tillid, hvilket er tilfældet hos Wollebæk og Selle.

Den eneste signifikante sammenhæng mellem graden af aktivitet og social kapital finder vi i Hooghes studie, hvor aktiv deltagelse ser ud til at hæmme individualistiske værdier, og selv her er effekten svag. Spørgsmålet er, om vi på den baggrund kan konstatere, at aktiv deltagelse i frivillige organisationer ikke har betydning for opbygningen af social kapital. Så langt er ingen af de tre forskere villige til at gå. De opfordrer dog til større skepsis over for betydningen af aktiv deltagelse for social kapital og opfordrer til flere studier af den påståede sammenhæng.

Wollebæk og Selle opfordrer desuden til at lægge større forskningsmæssig vægt på frivillige organisationer som arenaer for vedligeholdelse af social kapital. I den forbindelse finder de det mere frugtbart at rette fokus mod frivillige organisationers eksterne demokratiske effekter og dermed på deres rolle som bindeled mellem borgerne på den ene side og statslige og politiske institutioner på den anden. Et perspektiv som er relevant, men som ikke falder ind under afhandlingens genstandsfelt, og som derfor ikke vil blive forfulgt yderligere.

Opsummerende viser de tre studier, at aktiv deltagelse ikke leverer et selvstændigt bidrag til den sociale kapital ud over det, som følger af medlemskabet. Det er i hvert fald tilfældet med de operationaliseringer af social kapital, som studierne anvender. Der kan dog være god grund til at diskutere netop operationaliseringerne af såvel afhængige som uafhængige variable.

Hooghe undersøger værditilkendegivelser som mål for social kapital, selv om de ikke er en del af definitionen af social kapital hos Putnam. Der er snarere tale om afledte holdningsmæssige tilkendegivelser, som har en del til fælles med de påståede positive eksternaliteter af social kapital for samfundet. Det er derfor en relevant tilgang, men operationaliseringen af den afhængige variabel kan man med rette diskutere, hvis formålet er at måle social kapital, sådan som Putnam definerer den.

Wollebæk og Selles operationaliseringer kommer tættere på Putnams definition. Social tillid repræsenterer et mål for den holdningsmæssige komponent i Putnams definition, mens bredden af sociale netværk og spørgsmålet om, hvorvidt medlemmerne har dannet netværk i deres nuværende livssituation, med lidt god vilje kan fungere som mål for graden af "bridgingness" i medlemmernes sociale netværk. Ikke fordi de måler graden af "bridgingness" i de enkelte netværk, men fordi bredden af netværkene er en indikator herpå.

Dermed inkluderer Wollebæk og Selle i det ene af deres studier mål for den strukturelle komponent i Putnams definition af social kapital. Det er i sig selv et positivt træk, da det er et fåtal af studier, der måler på den strukturelle komponent i Putnams definition af social kapital. Deres operationalisering stiller imidlertid store krav til betydningen af aktiv deltagelse i frivillige organisationer for social kapital. Således forudsætter den, at aktiv deltagelse bidrager signifikant til medlemmernes nuværende netværk i lokalsamfundet og på arbejdspladsen samt til netværk af tidligere venner og kollegaer.

At den aktive deltagelse i frivillige organisationer inden for det seneste år skulle bidrage til medlemmernes netværk af tidligere venner og kollegaer implicerer en omvendt kausalretning og er derfor stærkt problematisk. Et konkret eksempel kan illustrere, hvorfor det også er tvivlsomt, at man skulle finde en sammenhæng mellem aktiv deltagelse og nuværende netværk i lokalområdet og på arbejdspladsen. Således kan en person kan have boet i et lokalområde i tyve år og have arbejdet samme sted de seneste ti år. Selv for denne person kræver operationaliseringen, at aktiv deltagelse i frivillige organisationer, målt over det seneste år, skal have signifikant indflydelse på dannelsen af de føromtalt netværk. Det er i bedste fald tvivlsomt, og såfremt sammenhængen eksisterer, virker det oplagt, at kausalretningen i de fleste tilfælde ikke går fra det seneste års deltagelse til dannelsen af netværk i lokalområdet og på arbejdspladsen, men snarere den modsatte vej.

Det at Wollebæk og Selle i deres operationalisering stiller store krav til effekterne af aktiv deltagelse i frivillige organisationer for opbygning af sociale netværk er ikke ulig Putnam. Han har også store forventninger til betydningen af aktiv deltagelse for medlemmernes sociale liv, men i sammenhæng med en række andre sociale deltagelsesparametre. Wollebæk og Selle ser isoleret på effekten af den aktive deltagelse i frivillige organisationer, hvilket er relevant, men deres operationalisering øger ikke ligefrem mulighederne for at finde statistisk signifikante sammenhænge. Dertil kommer, at deres operationalisering af sociale netværk ikke inkluderer de netværk, som bliver dannet i den konkrete kontekst, nemlig i de frivillige organisationer, som medlemmerne deltager aktivt i. Disse netværk indgår ellers også som elementer i den sociale kapital, sådan som den fremtræder hos Putnam.

Yderligere en indvending mod den metodologiske tilgang i de tre præsenterede studier er, at de anvender mål for deltagelse, som inkluderer alle former for deltagelse i organisationsaktiviteter. Det være sig møder og frivilligt arbejde, men også mere uformelt socialt samvær i regi af de pågældende organisationer, og,

specifikt for idrætten, deltagelse i selve idrætsaktiviteten. Deltagelse er med andre ord alt det, respondenterne regner dertil. Det er ikke ulig Putnams tilgang, hvor mere eller mindre alle former for social deltagelse bidrager til social kapital i form af netværksdannelse.

I forhold til den holdningsmæssige komponent i Putnams definition, generaliseret gensidighed og troværdighed, er det dog ikke ligegyldigt, om deltagelsen foregår i eller medvirker til at opbygge sociale netværk, der primært er præget af "bridging" eller "bonding" social kapital. Det er i sidste ende et empirisk spørgsmål, hvilke former for social deltagelse, der indvirker positivt, neutralt og negativt på den sociale kapital, samt i hvilke situationer, de har de pågældende effekter. Noget der ikke let lader sig indfange empirisk, men som kunne danne baggrund for en hypotese om, at forskellige former for deltagelse medfører forskellige bidrag til den sociale kapital, hvorfor opdelingen i aktivitet kontra ikke-aktivitet muligvis er for grovkornet til at finde en effekt (Seippel, 2006; Stolle, 2003).

Dertil kommer specifikt i Wollebæk og Selles studier, at der skal relativt lidt til at blive kvalificeret som aktivt medlem. I det første studie er aktive medlemmer operationaliseret som dem, der bruger mere end en time om ugen, set gennemsnitligt over det seneste år, på organisationsaktiviteter, mens dem, der bruger under en time, bliver operationaliseret som passive medlemmer. En opdeling som er endnu mere grovkornet i det andet studie, hvor aktive medlemmer er dem, der har deltaget i organisationsaktiviteter eller frivilligt arbejde inden for de seneste tolv måneder.

I kontekst til idrætsforeninger betyder begge operationaliseringer, at medlemmer, der dyrker deres idrætsaktivitet en gang om ugen uden på andre måder at engagere sig i foreningernes demokratiske beslutningsprocesser, sociale liv og frivillige arbejde, bliver regnet til gruppen af aktive medlemmer. Dermed er der nok tale om et mål for aktivitet, men et mål som overser mange nuancer og forskelle i omfanget og karakteren af den aktive deltagelse.

Som oplæg til diskussionen om kausalitet i næste afsnit, ligger der nogle interessante implikationer i de præsenterede studier. Studierne finder, at medlemskab af frivillige organisationer bidrager til den sociale kapital, men at graden af aktivitet ikke har nogen særskilt indflydelse – i hvert fald ikke når social kapital bliver operationaliseret på den måde, som det er tilfældet i studierne. Det lægger op til en diskussion af, hvorvidt det er medlemskabet, der genererer den sociale kapital, når nu passivt medlemskab ser ud til at være ligeså velegnet til at generere social kapital som aktivt.

Spørgsmålet er, om passive medlemskaber har en socialiserende effekt, eller om sammenhængen mellem passivt medlemskab og social kapital er et resultat af selvsektion i den forstand, at de individer, der i forvejen har den højeste sociale kapital, fx er mest socialt aktive og mest tillidsfulde, også er mest tilbøjelige til at blive medlemmer af frivillige organisationer.

Såfremt sidstnævnte er tilfældet, giver det anledning til at overveje, hvorvidt kausalpilen mellem deltagelse i frivillige organisationer og social kapital har den modsatte retning – i hvert fald når det gælder mål for den holdningsmæssige komponent i Putnams definition (social tillid). Wollebæk og Selle leverer argumenter for begge kausalretninger, og Hooghe argumenterer for sandsynligheden af, at kausalpilen vender begge veje. Alle erkender de dog, at de ikke ud fra de forhåndenværende data kan afgøre spørgsmålet.

2.5.2. "A bowl of well-tossed spaghetti" – kausalsammenhænge og kausalmekanismer

"The causal arrows among civic involvement, reciprocity, honesty, and social trust are as tangled as well-tossed spaghetti. Only careful, even experimental, research will be able to sort them apart definitively. For present purposes, however, we need to recognize that they form a coherent syndrome." (Putnam, 2000: 137)

Selv om Putnam her argumenterer for, at deltagelse, gensidighed, ærlighed og tillid udgør et sammenhængende syndrom, så ligger det som en implicit præmis i hans forskningsmæssige tilgang, at det er deltagelsen, der genererer social kapital, ikke omvendt. Det til trods for, at han i det ovenstående citat erkender, at han med de data, der er tilgængelige for ham, ikke har mulighed for at udrede kausalpilene. Han refererer i stedet til resultater fra den eksperimentelle psykologi, som viser, at de forskellige mål er gensidigt forstærkende, hvilket han bruger som argument for at gå videre med analyserne (Putnam, 2000: 137).

Putnam fører således ikke bevis for, at der skulle eksistere en kausalrelation mellem social deltagelse og social kapital generelt eller specifikt mellem aktiv deltagelse i frivillige organisationer og social kapital. Her rører vi med andre ord ved en central begrænsning i Putnams studie, sådan som det fremstår i "Bowling alone". Det han observerer, og som danner baggrund for hans argumentation for den generelt faldende sociale kapital i det amerikanske samfund, er samvariationer og sammenhænge mellem forskellige mål for social deltagelse og social kapital, mens han ikke ud fra de anvendte data kan sige noget om, hvorvidt der er tale om kausalsammenhænge.

Putnams studier af social kapital har dannet skole for en lang række efterfølgende empiriske studier, som har undersøgt sammenhængen mellem medlemskab af frivillige organisationer og social kapital. Det er som tidligere nævnt kendetegnende for hovedparten af disse studier, at de ikke differentierer medlemskab på grader af aktivitet, sådan som Putnam foreskriver, i og med at han ser aktivitet som en forudsætning for dannelsen af social kapital. De mulige implikationer heraf er beskrevet i forrige afsnit. Mere interessant er det i denne sammenhæng, at studierne, selv om de ofte finder statistisk signifikante sammenhænge mellem medlemskab og social kapital, enten ikke forsøger eller ikke kan redegøre for kausalretningen.

De fleste empiriske studier anvender Putnams argumentation for, at frivillige organisationer udgør en vigtig kilde til social kapital som grundlag for at tage kausalretningen for givet. Den manglende empiriske viden om kausalretningen bliver som oftest omtalt som en begrænsning ved studierne og som et område for fremtidig forskning. Det store volumen af den form for studier har leveret det vigtige bidrag til forskningen, at de har sandsynliggjort eksistensen af en reel statistisk sammenhæng mellem medlemskab af frivillige organisationer og social kapital. Som oftest en svag sammenhæng, når den afhængige variabel består af mål for eksempelvis social tillid, men ikke desto mindre en sammenhæng, der i de fleste tilfælde har vist sig robust for inklusion af talrige kontrolvariable. Det er derfor rimeligt at antage, at der i et eller andet omfang er "noget om snakken", når Putnam forbinder frivillige organisationer og social kapital (Wollebæk & Selle, 2002b, 2003).

Selv om den ovenstående kategori af studier er i overtal, når det gælder frivillige organisationer og social kapital, så er der eksempler på empiriske studier, som beskæftiger sig med at undersøge den kausalretning, de fleste studier tager for givet. Konkret tager studierne sigte på empirisk at afdække, om sammenhængen

mellem frivillige organisationer og social kapital er et resultat af organisationernes socialiserende effekter, eller om den er et udtryk for selvselektion. Såfremt førstnævnte er tilfældet, bidrager medlemskab af frivillige organisationer til at opbygge social kapital, og kausalretningen er som forudsagt af Putnam, hvis vi ser bort fra Putnams betoning af aktiv deltagelse. Er sidstnævnte derimod tilfældet, reflekterer den højere sociale kapital blandt medlemmer en øget tilbøjelighed hos individer med høj social kapital til at melde sig ind i frivillige organisationer. I givet fald er kausalretningen modsat den forventede.

For nuværende er det uafklaret, om det er socialisering eller selvselektion, der forklarer den observerede sammenhæng mellem medlemskab af frivillige organisationer og social kapital, da hidtidige studier viser blandede resultater (Sønderskov, 2011). Samlende for hovedparten af studierne er, at de måler social kapital som social tillid enten i form af et enkelt spørgsmål, som går på, om folk generelt set er til at stole på, eller i form af indeksskonstruktioner over flere spørgsmål, der til sammen indkredser social tillid.

Studierne koncentrerer sig med andre ord om et centralt mål for den holdningsmæssige komponent i Putnams definition af social kapital, men de indfanger langt fra den fulde kompleksitet i definitionen, som blandt andet også indeholder sociale netværk som den strukturelle komponent. Derfor tegner studierne heller ikke et fyldestgørende billede af relationen mellem medlemskab af og aktiv deltagelse i frivillige organisationer på den ene side og social kapital på den anden. På den led skiller studierne sig dog ikke ud fra en stor andel af de øvrige studier på området.

Resultatmæssigt deler studierne sig i to hovedgrupper. Den ene gruppe bekræfter overvejende socialiseringstesen i den forstand, at de finder empirisk støtte for, at kausalretningen primært går fra medlemskab af og aktiv deltagelse i frivillige organisationer til social tillid (Brehm & Rahn, 1997; Keele, 2005; Shah, 1998). Den anden gruppe bekræfter derimod overvejende selvselektionstesen, da de finder, at kausalretningen primært går fra social tillid til medlemskab af og aktiv deltagelse i frivillige organisationer (Jennings & Stoker, 2004; Stolle, 1998, 2001a, 2001b; Stolle & Hooghe, 2004; Sønderskov, 2011).

Endelig finder et enkelt studie, trods sin søgen efter kausalrelationer, at der hverken er tale om socialisering eller selvselektion. Selv ikke med en relativ stor stikprøve finder forfatterne statistisk signifikante korrelationer mellem medlemskab af frivillige organisationer og social tillid (Claibourn & Martin, 2000). Ser vi bort fra sidstnævnte studie, som repræsenterer undtagelsen, der bekræfter reglen, underbygger studierne eksistensen af en statistisk signifikant sammenhæng mellem medlemskab af og aktiv deltagelse i frivillige organisationer på den ene side og social kapital, her målt som social tillid, på den anden. Problemet er, at de langt fra er enige om kausalretningen.

Med henblik på at indkredse hvorfor studierne er så uenige om svaret på kausalitetsspørgsmålet, er det værd at dvæle ved de væsentligste metodiske ligheder og forskelle. Studierne har alle det til fælles, at de bygger på surveydata og anvender social tillid som den væsentligste afhængige variabel. De bygger på forskellige former for regressionsanalyse og inddrager en række kontrolvariable, hvoraf de mest gængse er socioøkonomiske variable som køn, alder og uddannelse.

På mindst to væsentlige områder skiller studierne sig dog ud fra hinanden. For det første er der blandt studierne både tværsnitstudier og longitudinelle studier, hvor sidstnævnte benytter sig af paneldata. I forhold

til formålet, som er at bestemme en kausalretning, kan man metodisk set argumentere for, at longitudinelle studier er de mest velegnede. De åbner mulighed for direkte at observere forskelle i tidsrækkefølgen, mens man i tværnsnitsstudier er hensat til at kontrollere bedst muligt for tredjevariable samt at gøre sig post hoc antagelser om tidsrækkefølgen (Bryman, 2004; Hellevik, 2002).

Der er dog ingen grund til at diskvalificere resultaterne fra de mange tværnsnitsstudier. Et eksempel på et veludvalgt tværnsnitsstudie finder vi hos Dietlind Stolle (Stolle, 2001a), som indfører en variabel for varighed af medlemskab. Den udgør en form for socialiseringsdimension i hendes analyser af sammenhængen mellem deltagelse i frivillige organisationer og social kapital ud fra en betragtning om, at socialisering tager tid, og at varighed af medlemskab derfor er en indikator på den socialisering, medlemmerne har været udsat for.

Stolle når frem til det interessante resultat, at varighed af medlemskab er positivt korreleret med medlemmernes aktivitetsniveau i projekter og opgaver inden for organisationen, med deres forpligtelse over for andre medlemmer og over for organisationen, med bredden af sociale kontakter internt i organisationen og til dels også med den partikulære tillid mellem medlemmerne. Derimod har varighed af medlemskab overvejende ingen eller i bedste fald begrænset betydning for medlemmernes samfundsmæssige engagement uden for organisationen, graden af politiske deltagelse og social tillid. Det gælder i øvrigt på tværs af landegrænser, da hendes studie inkluderer data fra Tyskland, Sverige og USA.

Deltagelse i frivillige organisationer ser med andre ord ud til at have socialiserende effekter på medlemmerne, men overvejende effekter, der manifesterer sig inden for rammerne af de pågældende organisationer. Stolles anvendelse af varighed af medlemskab i sine analyser udelukker imidlertid ikke den omvendte kausalretning, hvor det højere aktivitetsniveau, forpligtelsen, de brede sociale kontakter og den høje sociale tillid inden for organisationen spiller en rolle for fastholdelsen.

Det er derfor muligt, at der ligger et element af selvselektion i de sammenhænge, Stolle finder mellem aktiv deltagelse i frivillige organisationer og opbygning af social kapital. Omvendt er det næppe sandsynligt, at et helt nyt medlem oplever en høj grad af forpligtelse, et bredt kontaktnet og en høj partikulær tillid fra dag et, hvorfor der er god grund til at argumentere for, at kausalretningen overvejende går fra varighed af medlemskab til opbygning af social kapital, sådan som Stolle argumenterer for.

Stolles studie skiller sig ud de øvrige studier ved at se på social kapital som noget, der både har en privat og offentlig komponent (Stolle, 2001a: 233). Det gør hun i overensstemmelse med Putnam, som beskriver, at social kapital kan antage karakter af både et privat og et offentligt gode (Putnam, 2000: 20). Når Stolles studie alligevel er anført på listen over studier, der bekræfter selvselektionstesen, er det fordi, kategoriseringen af studier ovenfor udelukkende tager sigte på social kapital som et offentligt gode målt ved indikatorer for social tillid. Her falder hendes resultater ud på samme måde som hovedparten af de øvrige studier.

Den skelnen mellem en privat og offentlig komponent af social kapital, som Stolle indfører, illustrerer imidlertid, hvorfor det er forsimplet at beskæftige sig med social kapital som noget, der udelukkende kommer til udtryk i social tillid. Dermed leverer hun et væsentligt bidrag til litteraturen på området, og vel at mærke et bidrag, der er i tråd med Putnams definition af social kapital, og, nok så væsentligt, også hans empiriske

tilgang. Derudover er Stolles todelte fokus på social kapital relevant for afhandlingen, som tager sigte på bredt at undersøge idrætsforeningers sociale kvaliteter – og heri indgår meget andet end social tillid.

Til trods for at Stolle og andre ved hjælp af tværsnitstudier leverer væsentlige forskningsmæssige indspark i kausalitetsdebatten, så har longitudinelle studier som tidligere nævnt særlige kvaliteter i forhold til bestemmelse af en kausalretning. Det er derfor værd at sætte særligt fokus på resultaterne fra de tre studier, der anvender paneldata. Såfremt de tegner et entydigt billede af kausalitetsretningen mellem deltagelse i frivillige organisationer og social tillid, kan det tjene som en stærk indikation herpå. Det er imidlertid ikke tilfældet, da det ene studie bekræfter socialiseringstesen (Keele, 2005), mens de to andre bekræfter selvselektionstesen (Jennings & Stoker, 2004; Stolle & Hooghe, 2004). Det viser, at selv hvis man stiller det krav til empiriske studier, at de være longitudinelle, er der ikke enighed om kausalretningen.

Ud over at skelne studierne på typen af data, de anvender, er det oplagt også at omtale forskelle i, hvordan deltagelse i frivillige organisationer bliver operationaliseret, dvs. hvad der udgør den uafhængige variabel. Hovedparten af studierne anvender medlemskab af frivillige organisationer som den centrale uafhængige variabel, og i denne gruppe af studier, er det kun et af syv, der finder empirisk belæg for socialiseringstesen.

Der er imidlertid også tre studier, der anvender mål for social deltagelse som uafhængig variabel. De studier forekommer særligt interessante givet Putnams fokusering på aktiv deltagelse som en forudsætning for dannelsen af social kapital. Alle tre studier inkluderer aktiv organisationsdeltagelse i deres respektive operationaliseringer, men to af dem breder sig ud og ser på andre former for social deltagelse, fx i nabolagsgrupper, i form af politisk aktivisme og i mere uformelle sociale regi. Resultaterne viser, at de to studier, der anvender det bredeste spektrum af indikatorer på social deltagelse, bekræfter socialiseringstesen, hvis man udvider denne til at handle om social deltagelse generelt snarere end om deltagelse i frivillige organisationer isoleret set (Keele, 2005; Shah, 1998). Det studie, der udelukkende fokuserer på organisationsdeltagelse, bekræfter derimod selvselektionstesen (Jennings & Stoker, 2004).

Resultaterne indikerer, at social deltagelse medvirker til at opbygge social tillid, men at man kan stille spørgsmålstejn ved den isolerede effekt af såvel medlemskab som aktiv deltagelse i frivillige organisationer for den sociale kapital, når den bliver målt som social tillid, og når der ikke bliver skelnet mellem forskellige kategorier af frivillige organisationer og former for deltagelse.

Spørgsmålet er, hvor de meget forskelligartede resultater efterlader forskningen i frivillige organisationer og social kapital med særlig fokus på den betydning, Putnam tilskriver aktiv deltagelse og ansigt-til-ansigt relationer. Det forsøger næste afsnit at give et bud på.

2.5.3. Status for forskningen i frivillige organisationer og social kapital

Putnam har haft stor indflydelse på forskningen i social kapital. Han har inspireret mange forskere med sin argumentation for, at social deltagelse spiller en vigtig rolle for dannelsen af de sociale netværk, som udgør kernen i hans forståelse af social kapital, og som både kommer den enkelte til gode og er af afgørende betydning for samfundets funktion. Det har affødt en lang række studier, som har taget sigte på at undersøge gyldigheden af og øge forståelsen for de påståede sammenhænge mellem social deltagelse, sociale netværk

og social kapital. Hovedparten har fokuseret på betydningen af frivillige organisationer, hvilket er i tråd med Putnams fokus på netop frivillige organisationer som særligt velegnede arenaer for opbygning af "bridging" social kapital.

Det ville være for omfattende at forsøge at skabe overblik over hele den store mængde af studier, som har efterfulgt Putnam. De foregående to afsnit skal derfor ikke læses som en udtømmende status for forskningen. Fokus har i udvælgelsen været på de studier, der forekommer mest relevante i forhold til Putnams definition af og empiriske tilgang til social kapital, som udgør det teoretiske omdrejningspunkt i afhandlingen. Endelig beskæftiger alle de udvalgte studier sig enten generelt med frivillige organisationer eller specifikt med idrætsforeninger, fordi det er den type af organisationer, der er i fokus i afhandlingen.

Selv om det givetvis ikke er lykkedes at finde frem til alle relevante studier, er det lykkedes at finde frem til et væsentligt udsnit heraf, og samlet set bidrager de to foregående afsnit derfor med et solidt indblik i den empiri, der beskæftiger sig med forholdet mellem frivillige organisationer og social kapital. En empiri som på nogle punkter underbygger Putnams argumenter, men på andre nuancerer dem og fremdrager svaghederne ved hans tilgang. Empirien giver samlet set anledning til at konstatere, at der, trods et stort antal studier, endnu er mange uafklarede spørgsmål, når det kommer til forholdet mellem frivillige organisationer og social kapital.

Det er veletableret empirisk, at der er en statistisk signifikant, om end ofte svag, sammenhæng mellem medlemskab af frivillige organisationer og social kapital målt ved dens holdningsmæssige komponent, der som oftest er operationaliseret som social tillid. Sammenhængen er gældende, uagtet om der er tale om passive eller aktive medlemskaber, og den er robust for inklusion af socioøkonomiske kontrolvariable.

Dernæst er der stærke indikationer på, at en væsentlig del af forklaringen på de fundne sammenhænge er selvselektion i den forstand, at dem, der i forvejen har den højeste sociale kapital, fx i form af høj social tillid og omfattende sociale netværk, også er dem, der er mest tilbøjelige til at melde sig ind i frivillige organisationer. Det i sig selv skaber en forskel i social tillid mellem medlemmer og ikke-medlemmer, men vel at mærke en forskel som ikke skyldes medlemskabet. Derimod er de empiriske beviser for, at der eksisterer en kausalrelation, som går fra medlemskab af frivillige organisationer til social tillid mere begrænsede.

Sammenhængen mellem medlemskab af frivillige organisationer og social tillid udgør uden tvivl den mest velundersøgte relation inden for forskningen i frivillige organisationer og social kapital, men den ser ud til at have et begrænset potentiale, hvis vi skal dømme ud fra de hidtidige resultater. Teoretisk set er relationen heller ikke velbegrundet. I hvert fald ikke hos Putnam, hvor det afgørende for opbygningen af social kapital ikke er medlemskab som sådan, men graden af aktiv deltagelse.

Forskningen i relationen mellem aktivt medlemskab og social kapital er, på trods af den centrale rolle, den spiller hos Putnam, endnu underudviklet. Få studier har behandlet emnet på en kvalificeret måde, og blandt de studier der har, er der ikke beviser for, at der eksisterer en kausalrelation mellem aktivt medlemskab i frivillige organisationer og social kapital.

Enkelte studier identificerer derimod en kausalsammenhæng mellem social deltagelse i bred forstand og social tillid. I disse studier indgår aktivt medlemskab i frivillige organisationer som et element blandt flere. Således er der tentativt empirisk støtte til Putnams overordnede pointe om, at social deltagelse medvirker til at opbygge social tillid, og at aktiv deltagelse i frivillige organisationer udgør et element heri. Derimod er der ikke støtte til hans argumentation for, at aktiv deltagelse i frivillige organisationer udgør en særlig privilegeret form for social deltagelse med henblik på at opbygge social tillid.

Der kan være flere årsager til, at hidtidige studier ikke har fundet beviser for, at aktiv deltagelse i frivillige organisationer spiller en særlig rolle for opbygning af social kapital – i hvert fald når den bliver operationaliseret som social tillid. Forklaringen kunne være den simple, at frivillige organisationer reelt ikke spiller den særlige rolle for opbygning af social kapital, som store dele af litteraturen tilskriver dem.

En voksende gruppe af forskere stiller således spørgsmålstegn ved, hvorvidt der eksisterer en kausalsammenhæng mellem aktiv deltagelse i frivillige organisationer og opbygning af social tillid. Det sker for nogle forskeres vedkommende med baggrund i en antagelse om, at væsentlige dele af socialiseringen til tillid sammen med den demokratiske skoling sker tidligt i individers livscyklus, og at de primære socialiserende institutioner er familien og skolen (Gundelach & Torpe, 1997; Stolle & Hooghe, 2003; Torpe & Kjeldgaard, 2004).

Derudover mener nogle forskere, at den særlige fokusering på frivillige organisationer er fejlplaceret, fordi studier på tværs af forskellige lande viser, at det frem for alt er den offentlige politik og de offentlige institutioners funktionsmåde, der har afgørende betydning for borgernes tillidsniveauer (Rothstein & Stolle, 2003). Et synspunkt der går stik imod Putnams argumentation for, at statslige og politiske institutioners rolle for opbygning af social kapital begrænser sig til at tage initiativer, der styrker civilsamfundet.

Andre forskere mener derimod ikke, at det alene er offentlige institutioner, der har betydning for befolkningens tillidsniveauer. De mener, at frivillige organisationer er relevante i kontekst til social kapital i kraft af deres eksterne demokratiske effekter som bindeled mellem borgere og offentlige institutioner. Velfungerende frivillige organisationer bliver i den optik en del af forudsætningen for høje tillidsniveauer i befolkningen (Wollebæk & Selle, 2007, 2008). Det er ikke ulig Putnams eget synspunkt, dog med den væsentlige forskel, at aktiv deltagelse ikke fremstår som en forudsætning for udmøntningen af højere tillidsniveauer, sådan som det er tilfældet hos Putnam.

Ovenstående gennemgang viser, at der er en større gruppe af forskere, som, med udgangspunkt i den foreliggende empiri, afliver sammenhængen mellem aktivt medlemskab i frivillige organisationer og social kapital. Enten fordi de mener, at frivillige organisationer ikke spiller nogen væsentlig rolle for opbygning af social kapital, eller fordi de mener, at det bidrag, frivillige organisationer yder til social kapital, ikke er betinget af medlemmernes aktive deltagelse. Begge dele strider mod centrale dele af Putnams beskrivelse af forholdet mellem frivillige organisationer og social kapital, og de vil derfor ikke blive forfulgt yderligere her, uagtet at kritikken kan være berettiget. I stedet er udgangspunktet for analyserne i afhandlingen, at vi endnu ikke har tilstrækkelig viden om sammenhængen mellem aktiv deltagelse og social kapital til at aflive den.

Det centrale fokuspunkt for afhandlingen er derfor at blive klogere på sammenhængen mellem aktiv deltagelse i frivillige organisationer (idrætsforeninger) og social kapital ved at gå andre metodiske veje end størstedelen af den hidtidige forskning på området. De fleste studier deler således mange af de samme begrænsninger i deres metodiske tilgang, hvilket kan være med til at forklare, hvorfor de ikke har fundet en sammenhæng. En mulig forklaring på hvorfor der hidtil er fundet begrænsede beviser for, at aktiv deltagelse spiller en væsentlig rolle for opbygning af social kapital kan både have med operationaliseringen af hhv. den afhængige variabel (social kapital) og den uafhængige variabel (aktivt deltagelse) at gøre.

Den oftest anvendte indikator for social kapital er således social tillid, som ganske vist udgør en central indikator på den holdningsmæssige komponent i Putnams definition af social kapital, men som ikke fanger begrebets fulde betydning og kompleksitet. Dels kan man stille spørgsmålstejn ved validiteten af en enkelt-indikator som mål for et komplekst fænomen som social kapital, dels overser studier, der fokuserer ensidigt på social tillid, at social deltagelse implicerer dannelse af de sociale netværk, som udgør den strukturelle komponent i Putnams definition af social kapital. Netværk som i sig selv er udtryk for social kapital, fordi de repræsenterer en værdi for dem, som deltager i netværkene både emotionelt og instrumentelt. Derudover kan netværkene have positive eksternaliteter for (lokal)samfundet, uagtet at det ikke nødvendigvis giver sig udslag i højere tillidsniveauer.

Eksempelvis viste Stolle med det studie, som er beskrevet tidligere, hvordan aktiv deltagelse i frivillige organisationer er positivt associeret med bredden af sociale kontakter inden for rammerne af de pågældende organisationer, graden af forpligtelse over for andre medlemmer og over for den pågældende organisation samt den specifikke tillid mellem medlemmerne. Aktiv deltagelse bidrager med andre ord til opbygning af sociale netværk og dermed til opbygning af social kapital i den kontekst, hvor aktiviteten foregår. Det overser analyser, der udelukkende tager sigte på at undersøge sammenhængen mellem aktiv deltagelse og social tillid.

En anden anke mod studierne af aktiv deltagelse og social kapital går på operationaliseringen af den uafhængige variabel (aktiv deltagelse). Ofte bliver alle former for organisationsdeltagelse smeltet sammen i ét mål, og derfor bliver en lang række nuancer overset. Eksempelvis tillader operationaliseringen af aktivt medlemskab i de tidligere omtalte studier, at et medlem i en idrætsforening, som udelukkende dyrker sin idræt i foreningen uden på andre måder at engagere sig i foreningslivet, bliver set som et aktivt medlem.

Det forekommer at være for forsimplet en operationalisering, fordi den kategoriserer stort set alle medlemmer i idrætsforeninger som aktive, uagtet at nogen blot anvender foreningen som en praktisk ramme om deres idrætsudøvelse, mens andre er dybt engagerede i deres respektive foreningers demokrati, sociale liv og frivillige arbejde. Forskelle som det ikke forekommer urimeligt at antage kunne have betydning for opbygningen af social kapital, uagtet hvordan man måler denne.

Ud over de noget forsimplede operationaliseringer er det et problematisk fællestræk for mange af studierne, at de har karakter af det, man kunne kalde "black box"-studier (Seippel, 2006). De undersøger statistiske korrelationer mellem sociale fænomener uden at beskrive de kausalmekanismer, der kan forklare de fundne sammenhænge – eller mangel på samme. For slet ikke at nævne de medierende faktorer som kan

forklare, hvorfor sammenhængene i nogle tilfælde er stærke og i andre svage (Hedström & Swedberg, 1998; Merton, 1945, 1968).

Den indvending synes at være relevant for store dele af litteraturen om social kapital, som er præget af en udbredt mangel på forståelse af kausalmechanismer, eller det Robert K. Merton kalder sociale mekanismer. Derved forstår han *"the social processes having designated consequences for designated parts of the social structure"* (Merton, 1968: 43).

Det forekommer med andre ord at være for generelt at hævde, at social deltagelse har positive eksternaliteter uden i den mindste at gøre et forsøg på at specificere hvilke former for social deltagelse, der har disse effekter og hvorfor, samt under hvilke omstændigheder det er tilfældet. I den henseende er Putnam heller ikke synderligt specifik i sine analyser af social kapital, hvor han primært gør sig nogle generelle overvejelser om, hvad der kan forklare, at frivillige organisationer har særligt positive effekter på opbygningen af "bridging" social kapital. Hans argumenter er diskuteret tidligere i afhandlingen.

Man kan med rette kritisere Putnam for at mangle blik for betydningen af de store forskelle i populationen af frivillige organisationer, for slet ikke at nævne betydningen af interne forskelle i enkelte organisationer. Sidstnævnte er næppe overraskende givet karakteren af hans data, som ikke åbner mulighed for at foretage detaljerede opdelinger af frivillige organisationer. Omvendt er det netop den type af opdelinger, der er behov for, hvis formålet er et opnå en større indsigt i de kausalmechanismer, som kan bidrage til en større forståelse af teorien om social kapital generelt og betydningen af frivillige organisationer specifikt.

Stolle er blot en af de forskere, der har undersøgt sammenhængen mellem social deltagelse og social kapital, og hun står samtidig som eksponent for en øget efterspørgsel efter grundigere forskning i kausalmechanismer med henblik på at udvikle det, hun kalder for en mikroteori om social kapital.

"The problem is that there is no microtheory of social capital that explicitly states which aspects of social interactions matter for the creation of generalized trust and norms of reciprocity" (Stolle, 2003: 23)

Hun beskriver, hvordan en af årsagerne til, at der endnu mangler en mikroteori om social kapital, er, at få studier er lavet på baggrund af datasæt, der både indeholder indikatorer for social kapital og data for *"the structure of individual associations or interactions, the content of their work and the degree of social contact that exists"* (Stolle, 2003: 23). Fokus på forskelle er for hende at se vejen frem. Det gælder mellem forskellige kategorier af frivillige organisationer, men, nok så vigtigt, også strukturelle forskelle og forskelle i omfanget og karakteren af sociale interaktioner internt i organisationerne (Stolle, 2003: 24).

Det er netop den type datasæt, som Stolle efterspørger, der danner baggrund for artiklerne og analyserne i denne afhandling. Datasættet er afgrænset til én bestemt kategori af frivillige organisationer, idrætsforeninger, men indeholder til gengæld detaljerede informationer om centrale forskelle. Herunder forskelle mellem idrætsforeninger, men også forskelle mellem medlemmer, deres deltagelse i forskellige aspekter af idrætsforeningernes sociale liv, samt dybden og bredden af de sociale relationer medlemmerne imellem.

Datamaterialet kan bidrage til en langt større forståelse af vigtige aspekter i foreningslivet, medlemmernes sociale deltagelse og de sociale netværk, der bliver dannet som følge af deltagelsen. En viden som skaber en mere detaljeret forståelse af sammenhængen mellem deltagelse i frivillige organisationer og social kapital med idrætsforeninger som den specifikke case.

2.6. Afhandlingens forskningsmæssige tilgang til foreningsidrættens sociale kvaliteter

Det er ingen hemmelighed, at afhandlingen er stærkt inspireret af Putnams teoretiske forståelse af og ikke mindst hans empiriske tilgang til studiet af social kapital. På samme måde som han anvender social deltagelse og de derigennem opbyggede sociale netværk som mål for det amerikanske samfunds sociale kapital, bliver aktiv deltagelse og sociale netværk internt i de undersøgte idrætsforeninger anvendt som mål for deres sociale kvaliteter. Det er med andre ord det, man kan karakterisere som den deltagelsesmæssige manifestation af social kapital, der udgør det primære empiriske omdrejningspunkt i afhandlingen.

Selv om afhandlingen først og fremmest tager sigte på at frembringe detaljeret viden om den deltagelsesmæssige manifestation af social kapital internt i de undersøgte idrætsforeninger, udviser afhandlingen også interesse for de positive samfundsmæssige eksternaliteter, som antageligt følger af den aktive deltagelse og de dannede sociale netværk. I tråd med Putnams definition kan man karakterisere dette fokus på afledte kvaliteter som en undersøgelse af den holdningsmæssige manifestation af social kapital.

Det dobbelte fokus på såvel den deltagelsesmæssige som den holdningsmæssige manifestation af social kapital er i tråd med retorikken om foreningsidrættens sociale kvaliteter, som fokuserer på såvel den konkrete sociale interaktion og fællesskabsdannelse i foreningerne som de positive eksternaliteter for samfundet, eksempelvis i form af et påstået bidrag til den sociale tillid, demokratiet, sammenhængskraften og det aktive medborgerskab.

Afhandlingen tager sigte på at operationalisere forskellige aspekter af social kapital og sætte særligt fokus på forskellene på medlems- og foreningsniveau inden for rammerne af de undersøgte idrætsforeninger. På den måde bidrager afhandlingen på en og samme tid til at kvalificere og nuancere retorikken om foreningsidrættens sociale kvaliteter, samtidig med at den leverer et teoretisk bidrag i retning mod en mere detaljeret forståelse af sammenhængen mellem aktiv deltagelse i frivillige organisationer og social kapital.

De tre artikler, som udgør grundlaget for afhandlingen, trækker som tidligere nævnt ikke alle sammen på teorien om social kapital. Faktisk er det kun den tredje i rækken, der eksplicit tager sit udgangspunkt heri. Det er pragmatisk set et udtryk for udviklingen i den konkrete arbejdsproces med afhandlingen. I løbet af denne blev flere interessante og relevante teoretiske perspektiver på frivillige organisationer generelt og foreningsidrætten specifikt inddraget, og de dannede hver især baggrund for en artikel.

Substantielt set kredser de tre artikler om emner, der alle lader sig indskrive under teorien om social kapital, i hvert fald som den fremstår hos Putnam. Tidligere i afhandlingen er det skitseret, hvorfor hver enkelt artikel lader sig indskrive i litteraturen om social kapital. Dette afsnit vil blive brugt til på et mere overordnet plan at argumentere for, først hvorfor frivilligt arbejde og social integration lader sig indskrive i teorien om social kapital, og dernæst hvorfor det er fordelagtigt at anvende teorien om social kapital som den overordnede teoretiske ramme om studiet af foreningsidrættens sociale kvaliteter.

Hvis vi først ser på frivilligt arbejde, så er det generelt set et positivt valoriseret begreb. Det har ikke kun positiv økonomisk betydning for de frivillige organisationer, der nyder godt af den frivillige indsats. Det bliver også tillagt en positiv værdi for de frivillige selv, som bliver aktiveret i meningsfuldt arbejde, der blandt andet er med til at udvikle social forståelse og kompetencer.

Hertil kommer en påstået positiv effekt for samfundet i form af et større aktivt medborgerskab, samt en højere grad af social forbundethed og samfundsmæssig solidaritet. Kvaliteter som går igen i adskillige beskrivelser af frivilligt arbejde, og som giver den frivillige indsats en egenværdi som mere end bare billig arbejdskraft (Ibsen, 1992; Selle, Lorentzen, & Wollebæk, 2000). En måde at anskue frivilligt arbejde på er med andre ord som en slags udtryk for forpligtelse over for et fællesskab, og det er netop i kontekst til sådanne sociale kvaliteter, at frivilligt arbejde lader sig indskrive under en teoretisk ramme, der handler om social kapital.

De sociale kvaliteter, det frivillige arbejde bliver tilskrevet, har desuden meget til fælles med de kvaliteter, som generelt set bliver tilskrevet foreningsidrætten. Noget som næppe kan forekomme overraskende, givet at langt de fleste idrætsforeninger er afhængige af særligt medlemmernes frivillige arbejdsbidrag (Ibsen, 2006a; Ibsen & Østerlund, 2011; Laub, 2012). Ligesom det er tilfældet for idrætsforeningers sociale kvaliteter generelt, er der dog begrænsede empiriske beviser for det frivillige arbejdes afledte kvaliteter, som derfor ofte bliver taget for givet eller ligger som en undertone i studier, der tager sigte på at undersøge andre aspekter af det frivillige arbejde (Cuskelly, Hoye, & Auld, 2006; Ibsen, 1992).

Putnam er en af de forskere, der interesserer sig for det frivillige arbejdes sociale kvaliteter. Faktisk går han så langt som til at beskrive frivilligt arbejde som et mål for social kapital, når det foregår i sociale netværk og derfor har karakter af "doing with" snarere end udelukkende "doing for". Noget som er kendetegnende for den største del af frivilligheden i eksempelvis idrætsforeninger (Cuskelly, 2008; Doherty & Misener, 2008). Man behøver i den forbindelse blot tænke på bestyrelser og udvalg, hvor frivillige går sammen om at træffe beslutninger på foreningens vegne, eller træner teams, hvor frivillige går sammen om at træne en gruppe af idrætsudøvere.

Således ser der ud til at være behov for at opnå en større teoretisk og empirisk forståelse af de sociale kvaliteter, som bliver forbundet med det frivillige arbejde. Noget som med fordel kan foregå som en del af et generelt fokus på afledte kvaliteter af social deltagelse under en teoretisk ramme, der handler om social kapital.

Ser vi dernæst på social integration, så er der mange teoretiske og forskningsmæssige sammenfald med social kapital. Ligesom det er tilfældet for social kapital, bliver social integration ikke brugt på en ensartet måde (Lorentzen & Opdalshei, 1997; Roberts, 2009). Grundlæggende handler social integration om relationer mellem sociale enheder, som eksempelvis kan være individer, grupper, sociale netværk og organisationer, men forskellige studier opererer med forskellige definitioner af og tilgange til begrebet (Seippel, 2002; Ulseth, 2004).

Inden for den del af forskningen, som beskæftiger sig med idræt og social integration, er det eksempelvis muligt at skelne analytisk mellem to tilgange. Den første handler om integration i idrætten, og fokus er her

på den konkrete deltagelse i idrætsaktiviteter og fællesskaber. Den anden handler om integration *gennem* idrætten, hvor det i stedet er de positive følgeefferter, som deltagelse i idrætsaktiviteter og fællesskaber kan have for deltagernes samfundsmæssige integration, der er i fokus. Det gælder eksempelvis deltagelse på arbejdsmarkedet og i uddannelsessystemet, men kan også mere bredt tage sigte på social og kulturel integration i et (lokal)samfund (Agergaard, 2013; Elling, De Knop, & Knoppers, 2001).

Centrale omdrejningspunkter i forskningen om social integration i idrætten har været forskellige samfundsgrupperes deltagelse i idræt (strukturelt perspektiv) og studier af styrken og karakteren af de relationer, som bliver opbygget mellem idrætsudøvere, der dyrker idræt sammen (socialt affektivt perspektiv) (Elling et al., 2001). I forskningen om social integration gennem idrætten er der i stedet fokus på, hvorvidt deltagelse i idræt bidrager til generel integration i samfundet ved at øge individers muligheder for og kompetencer til at tage aktivt del i samfundslivet (Long & Sanderson, 2001).

Det dobbeltrettede fokus på integration i idrætten og gennem idrætten kan ses som parallelt til de distinktioner, Putnam foretager, når det kommer til social kapital. Han har både fokus på de konkrete relationer mellem individer i sociale netværk og de positive eksternaliteter, som netværkene har for samfundet, afhængig af eksempelvis balancen mellem "bonding" og "bridging".

Putnam har dog et bredere fokus på de positive eksternaliteter, som deltagelse i idrætsforeninger kan have for samfundet, end man finder i studier af social integration. Således kan det være en positiv eksternalitet, at social deltagelse hjælper individer med at blive integreret i (lokal)samfundet, men dertil kommer den mere generelle gevinst for samfundet i form af de samarbejdsnormer, som social deltagelse antageligt medvirker til at opbygge. Faktisk ser mange studier af det, vi ovenfor har kaldt integration gennem idrætten, ud til at blive foretaget med teoretisk reference til social kapital (Long & Sanderson, 2001). Det virker derfor oplagt også at lave denne kobling i afhandlingen, og at anvende social kapital snarere end social integration som overordnet teoretisk ramme.

De ovenstående overvejelser om sammenhængen mellem frivilligt arbejde, social integration og social kapital illustrerer, hvorfor social kapital er det teoretiske koncept, der bedst indfanger alle tre forskningsmæssige retninger. Grunden til at det er en fordel at anvende social kapital som ramme om studiet af foreningsidrættens sociale kvaliteter er, at alle de nævnte aspekter indgår i retorikken herom. Således tager retorikken på den ene side sigte på de interne forhold i idrætsforeninger, herunder den sociale deltagelse, forbundetheden og de fællesskaber, som opstår gennem fælles idrætsudøvelse og fælles ansvar for foreningens drift. På den anden side tager retorikken også sigte på de afledte positive eksternaliteter, både for det enkelte medlem i form af eksempelvis samfundsmæssig integration, og for samfundet generelt i form af eksempelvis øget sammenhængskraft, demokratiforståelse og aktivt medborgerskab.

Begrebet social kapital ser med andre ord ud til at rumme den lange liste af sociale kvaliteter, deltagelse i idrætsforeninger bliver tilskrevet. Det er i hvert fald tilfældet, hvis vi ser på Putnams forståelse af begrebet, hvor forbundethed mellem individer, sociale netværk og de normer for gensidighed og troværdighed, der opstår som følge af dem, er en del af definitionen. Inspireret heraf og inspireret af den skitserede retorik om foreningsidrættens sociale kvaliteter, vil fokus i afhandlingen være på social kapital i den brede forståelse, som Putnam lægger op til.

Den tilgang til studiet af foreningsidrættens sociale kvaliteter, som bliver anvendt i afhandlingen, tager som nævnt sit udgangspunkt i aktiv deltagelse og relationer inden for rammerne af idrætsforeninger. Formålet er at opnå en mere nuanceret forståelse heraf og at finde frem til, hvad centrale medlems- og foreningskarakteristika betyder herfor. Tilgangen skiller sig dermed ud fra hovedparten af de studier, der har undersøgt relationerne mellem frivillige organisationer og social kapital. Ingen af afhandlingens artikler undersøger således den sociale tillid. Det er tilfældet, fordi formålet med artiklerne er at gå i dybden med væsentlige deltagelsesmæssige aspekter, der tjener som indikatorer på idrætsforeningers sociale kapital.

I resultatafsnittet er dog tilføjet et særskilt afsnit, der beskæftiger sig med betydningen af aktiv deltagelse i idrætsforeninger for social tillid, og som dermed skriver afhandlingen ind i litteraturen herom. Formålet med den del er, med udgangspunkt i den mere detaljerede empiriske viden om idrætsforeningers sociale kvaliteter, som artiklerne har bidraget med, at undersøge, om deltagelsesmæssige aspekter, når de bliver operationaliseret mere nuanceret, end det er tilfældet i hidtidige studier, bidrager til at opbygge social tillid. Tidsmæssige hensyn gør, at analyserne er placeret i resultatafsnittet og ikke en særskilt fjerde artikel.

Alle afhandlingens analyser bygger udelukkende på data indsamlet i idrætsforeninger og har derfor udelukkende gyldighed herfor. Ikke desto mindre kan resultaterne danne baggrund for hypoteser om sammenhænge mellem aktiv deltagelse og social kapital i andre kategorier af frivillige organisationer, og dermed bidrage generelt til litteraturen om frivillige organisationer og social kapital.

I det følgende afsnit af afhandlingen bliver fokus vendt fra teoretiske perspektiver på studiet af foreningsidrættens sociale kvaliteter til en beskrivelse af de data og metoder, der danner baggrund for afhandlingens resultater og den efterfølgende diskussion.

3. Data og metode

Den metodiske del af afhandlingen har til formål at eksplicite de væsentligste metodiske og dataindsamlingsmæssige valg, som udgør omdrejningspunktet for afhandlingens empiriske del. Formålet er at tydeliggøre baggrunden for den valgte metode, men samtidig også at eksplicite dens muligheder og begrænsninger med henblik på besvarelse af afhandlingens problemstilling.

Først følger en række overordnede metodiske overvejelser om afhandlingens videnskabsteoretiske udgangspunkt, dens kausalitetsperspektiv og de anvendte analysemetoder. Dernæst følger en grundig gennemgang af specifikke metodiske overvejelser i forbindelse med dataindsamlingen sammen med overvejelser over datamaterialets muligheder og begrænsninger. Endelig slutter metodeafsnittet med en opsummerende vurdering af datagrundlagets repræsentativitet, validitet og reliabilitet. Noget som er helt centralt, når man skal vurdere gyldigheden af de analyser og konklusioner, som indgår i afhandlingens tre artikler.

3.1. Videnskabsteoretisk udgangspunkt

Afhandlingens tilgang til studiet af foreningsidrættens sociale kvaliteter er kritisk rationalistisk. Den kritiske rationalisme indtager ontologisk set en mellemposition mellem positivismen og socialkonstruktivismen.

Den erklærer sig enig med positivismen i, at verden eksisterer uafhængigt af, om den bliver erfaret af subjekter, men kritiserer den samtidig for at påstå, at man kan reducere verden til det, vi som mennesker kan sanse og dermed har mulighed for objektivt at måle. I den henseende henter den kritiske rationalisme inspiration fra socialkonstruktivismen ved at erkende, at fænomener kan være socialt konstruerede. Omvendt køber den kritiske rationalisme ikke socialkonstruktivismens præmis om, at verden udelukkende eksisterer i kraft af det enkelte subjekt.

Der eksisterer med andre ord en verden uafhængigt af enkeltsubjekter, som vi har mulighed for at undersøge empirisk. Det er dog ikke muligt at beskrive verden ud fra en række universelle lovmæssigheder, fordi konteksten spiller en vigtig rolle for den måde, vi kan erkende verden på. Der er således en række underliggende strukturer og mekanismer, som kan medføre, at forskellige påvirkninger har forskellige effekter afhængig af konteksten (Wad, 2000).

I forlængelse heraf tager den kritiske rationalisme epistemologisk set afstand fra påstanden om, at man kan verificere videnskabelige påstande. Uanset hvor mange gange en hypotese er blevet bekræftet, vil der altid være en risiko for, at fremtidige studier må forkaste den. Det er derfor videnskabens opgave at stræbe efter falsificering af videnskabelige hypoteser. Tankegangen er, at jo flere gange en hypotese overlever gentagne forsøg på falsificering, desto mere sandsynligt er det, at der er tale om en gyldig hypotese, vel vidende at vi som nævnt aldrig kan bevise, at en hypotese er endegyldigt sand (L. B. Andersen, Hansen, & Klemmensen, 2010; Sayer, 2000).

Den kritiske rationalismes tilgang til forskning har på flere områder inspireret den forskningsmæssige tilgang i afhandlingen. Således tager afhandlingen sigte på at undersøge det, der nærmest er kommet til at fremstå som en lovmæssighed, nemlig at deltagelse i foreningsidræt har en række positive sociale kvaliteter for den enkelte og for samfundet. Afhandlingens udgangspunkt er, i tråd med den kritiske rationalisme, at der ikke eksisterer en sådan lovmæssighed, men at en række kontekstuelle faktorer har betydning for udmøntningen af de påståede kvaliteter.

Nogle faktorer kan vi relativt enkelt undersøge empirisk, mens andre er skjulte og mere komplekse, hvorfor de vanskeligt lader sig indfange i empiriske studier. Derfor er det heller ikke påstanden, at afhandlingen begriber sammenhængen mellem deltagelse i foreningsidræt og social kapital i sin fulde kompleksitet. Der-til er der ganske enkelt for mange underliggende strukturer og mekanismer i den sociale verden, som har betydning herfor.

Det ændrer imidlertid ikke på, at afhandlingen tager sigte på at opbygge viden om centrale kontekstuelle faktorer med betydning for foreningsidrættens sociale kvaliteter ud fra en betragtning om, at det er muligt at undersøge kvaliteterne empirisk. Således er kvaliteterne socialt konstruerede hos de enkelte subjekter, men de er ikke bundne til enkeltsubjekter, fordi det er muligt for flere personer at nå til samme erkendelse (L. B. Andersen et al., 2010). De sociale kvaliteter kommer med andre ord til at fremstå som samfundsmæs-sige fænomener, vi kan studere på linje med en række andre samfundsmæssige fænomener, uagtet om de er socialt konstruerede eller ej.

3.1.1. Kausalitetsperspektiv

Den kritiske rationalisme har også betydning for den måde, der bliver tænkt kausalitet på i afhandlingen. En central erkendelse i den kritiske rationalisme er således, at det ikke er muligt at undersøge isolerede årsags- og virkningssammenhænge løsrevet fra den påvirkning, som strukturer og mekanismer i den sociale verden har på det pågældende fænomen. Det sker, fordi virkeligheden består af tre domæner: Det empiriske, det faktiske og det virkelige. Det empiriske består af vores konkrete erfaringer og observationer, det faktiske af de begivenheder der finder sted, uagtet om de bliver erfaret eller ej, mens det virkelige består af de struk-turer og mekanismer, som ikke umiddelbart er observerbare, men som har betydning for den måde, fæ- nomener fremtræder i det empiriske og det faktiske domæne (Buch-Hansen & Nielsen, 2005).

Eksistensen af skjulte strukturer og mekanismer i det virkelige domæne gør som tidligere nævnt, at man ikke kan opfatte kausalrelationer som lovmæssigheder. De er altid kontekstspecifikke, specielt når det gæl-der den komplekse sociale verden, som mange samfundsmæssige studier tager sigte på at afdække (Wad, 2000). Det ændrer ikke ved, at man godt kan søge at opnå en større forståelse for de faktorer, der har be-tydning for et socialt fænomen, og at det er muligt at forfølge disse inden for såvel et kvantitativt som et kvalitativt metodisk design (Buch-Hansen & Nielsen, 2005).

Uanset metodisk design er man i et kritisk rationalistisk perspektiv nødt til at erkende, at kausalrelationer ikke er lovmæssigheder. Derfor er det vigtigt dels at være opmærksom på og også gerne undersøge de so- ciale mekanismer, der ligger til grund for kausalrelationer, dels at undersøge medierende faktorer, som potentielt har betydning for fundne kausalsammenhænge. Noget som særligt den kvantitative forskning ofte forsømmer at gøre.

Dermed er vi tilbage ved den kritik, som tidligere i afhandlingen blev rejst mod store dele af forskningen i frivillige organisationer og social kapital, nemlig at den har karakter af "black box"-forskning med begræn- set blik for kausalmechanismer og medierende faktorer. Den kritik har også relevans i kontekst til afhandlin- gen. Derfor er der i artiklerne en optagethed af at bringe den viden, der trods alt eksisterer om relevante sociale mekanismer, i spil. Ekspliciteringen af sådanne mekanismer bidrager til at øge troværdigheden, når

statistiske korrelationer bliver fremstillet som sandsynliggørelser af kausalsammenhænge (Hedström & Swedberg, 1998).

Derudover sætter afhandlingen netop fokus på medierende faktorer i den forstand, at forskellene mellem foreninger og medlemmer udgør det primære omdrejningspunkt, selv om der også indgår mere generelle betragtninger om idrætsforeningers sociale fortræffeligheder – eller mangel på samme. Det ændrer ikke ved, at der i nogle af de statistiske analyser bliver fundet sammenhænge, som kræver yderligere studier for at opnå en større forståelse for væsentlige og relevante kausalmekanismer.

Manglen på viden om kausalmekanismer er et vilkår i de fleste kvantitativt orienterede studier, som ikke bygger på en veletableret og gennemtestet teori. En sådan eksisterer (endnu) ikke, når det gælder foreningsidrættens sociale kvaliteter. Afhandlingen er at betragte som et skridt på vejen, idet den bidrager med væsentlig ny viden på området. En viden som bygger på et kvantitativt metodedesign, hvor to store spørgeskemaundersøgelser udgør datagrundlaget.

3.1.2. Kausalitet i kvantitativ og kvalitativ forskning

Som det fremgår af problemstillingen tager afhandlingen sigte på at indkredse hvilke medlems- og foreningskarakteristika, der er fremmede henholdsvis hæmmende for foreningsidrættens sociale kvaliteter. Det er muligt at besvare problemstillingen ud fra såvel et kvalitativt som et kvantitativt undersøgelsesdesign, men det ligger i ordet "hvilke", at undersøgelsen primært har til formål at indkredse væsentlige karakteristika på de to niveauer med betydning for foreningsidrættens sociale kvaliteter, snarere end at forklare, hvorfor de fundne sammenhænge eksisterer.

Heri ligger en helt central distinktion mellem de to hovedkategorier af studier, for mens kvantitative studier tager sigte på at identificere og redegøre for kausalsammenhænge mellem uafhængige og afhængige variable, så har kvalitative studier i højere grad fokus på kausalmekanismer i den forstand, at de som regel søger at opnå en forståelse af de sociale mekanismer, der kan forklare baggrunden for sammenhængene (Bryman, 2004; Hellevik, 2002).

Fælles for kvantitative og kvalitative studier er det grundlæggende vilkår, som den kritiske rationalisme opstiller, nemlig at kausalsammenhænge er kontekstspecifikke. Alligevel er det en central pointe inden for store dele af metodelitteraturen, at kvantitative studier som hovedregel åbner større muligheder for generalisering af resultaterne, end det er tilfældet for kvalitative studier, hvor resultaterne ofte knytter sig til en mere afgrænset kontekst, end det er tilfældet i de fleste kvantitative studier (Bryman, 2004; Karpatschof, 2010).

En af de store udfordringer for den kvantitative forskning, og dermed også for afhandlingen, er dens stræben efter at identificere kausalsammenhænge. En ting er at anvende statistiske analyser til at identificere korrelationer mellem variable, noget andet er at bestemme, hvorvidt der er tale om kausalsammenhænge. Førstnævnte er relativt nemt at gøre med de tilgængelige statistiske værktøjer, men sidstnævnte er vanskeligere grundet de krav, der følger med hensyn til tidsrækkefølge og kontrol for andre potentielt relevante variable (Hellevik, 2002).

I mange tilfælde giver tidsrækkefølgen sig selv. Det er også tilfældet i dette studie, hvor det forekommer uproblematisk at argumentere for, at individuelle socioøkonomiske karakteristika som køn og alder kommer før medlemmernes aktivitet og engagement i foreningen. Noget som også gælder for foreningens strukturelle karakteristika som størrelse og idrætsgren. Til gengæld er det, som en af artiklerne ekspliciterer, vanskeligere at udtale sig om kausalretningen mellem eksempelvis varighed af medlemskab og medlemmernes sociale engagement. De statistiske analyser viser en stærk korrelation, men vi kan ikke med sikkerhed sige, om det er det mangeårige tilhørsforhold til foreningen, der har medført et større engagement, eller om det er det større engagement, der har medvirket til at fastholde det pågældende medlem i mange år.

Selv om vi i det konkrete tilfælde kan anlægge et pragmatisk perspektiv og antage, at begge de skitserede kausalretninger er relevante, kan vi reelt ikke vide det, fordi der ikke er en logisk tidsrækkefølge eller en veletableret teori, der kan hjælpe os med at besvare kausalitetsspørgsmålet. Det er problematisk i henhold til formålet med afhandlingen, som er at undersøge hvilke karakteristika, der er hæmmende henholdsvis fremmende for idrætsforeningers sociale kvaliteter. Uden viden om eller i det mindste en teoretisk begrundet sandsynliggørelse af en kausalretning, kan vi af gode grunde ikke vide, om den uafhængige variabel (her varighed af medlemskab) har en kausal effekt på den afhængige variabel (medlemmernes aktivitetsniveau og engagement).

I den forbindelse ville det have været frugtbart at supplere de statistiske analyser med en mere kvalitativt orienteret dataindsamling og analyse, da det vi basalt set mangler er viden om hvilke kausalmekanismer, der kan forklare sammenhængen mellem de to variable. Når sådanne kvalitative analyser i form af eksempelvis deltagerobservation eller interviews er fravalgt, hænger det primært sammen med tidsmæssige begrænsninger i forhold til indsamling og ikke mindst analyse af sådanne kvalitative data. Konkret ville det have vanskeliggjort muligheden for at nå i dybden med de indsamlede spørgeskemadata, som havde førsteprioritet grundet afhandlingens problemstilling.

3.2. Analysemetoder

Afhandlingens problemstilling lægger op til at kombinere data på medlems- og foreningsniveau i de analyser, som ligger til grund for afhandlingens artikler. Det bliver gjort i de to sidste artikler, men ikke i den første, som udelukkende anvender data på foreningsniveau. Analyserne til den første af de tre artikler blev derfor foretaget i en ordinær lineær regressionsanalyse, mens de to øvrige artikler trækker på data på både medlems- og foreningsniveau i statistiske multilevel analyser.

3.2.1. Regressionsanalyseres muligheder og begrænsninger

De tre artikler, som indgår i afhandlingen, har det til fælles, at de benytter regressionsanalyser som primær analysemetode. Regressionsmodeller er da også velegnede til studier som dette, hvor formålet er at indkredse den relative indflydelse af flere forskellige uafhængige variable på en eller flere afhængige variable. Således giver bivariate analyser et isoleret billede af korrelationen mellem en uafhængig og en afhængig variabel, mens regressionsmodeller muliggør inddragelsen af flere uafhængige variable. Det giver anledning til ikke blot at undersøge korrelationen mellem to variable, men også den partielle korrelation, forstået som korrelationen mellem den enkelte uafhængige og afhængige variabel med kontrol for indflydelsen fra de

øvrige uafhængige variable, der indgår i den konkrete model (Agresti & Finlay, 1997; Gujarati & Porter, 2009).

Man kan med andre ord argumentere for, at en regressionsmodel som oftest giver et mere fuldstændigt billede af flere uafhængige variables indflydelse på en afhængig variabel, end en række bivariate analyser gør. Det kræver dog, at der er tale om en vel-specificeret model. Om en model er vel-specificeret eller ej kan man normalt bedømme ud fra to typer af kriterier, henholdsvis et teoretisk og et statistisk.

Teoretisk set er en model vel-specificeret, når den indeholder alle de uafhængige variable, man har en teoretisk begrundet forventning om øver indflydelse på hinanden og/eller på den afhængige variabel. Et krav det i de fleste tilfælde er umuligt at leve op til inden for socialvidenskaberne, da listen af uafhængige variable med potentiel betydning for den afhængige som oftest er nærmest udtømmelig. Noget som også er en central påstand i den kritiske rationalisme, som netop argumenterer for, at den sociale verden er kompleks, og at der er en lang række af både synlige og skjulte faktorer, som har betydning, når vi skal studere sammenhænge i den sociale verden. Derfor handler det i praksis ikke om at specificere den perfekte model, men om at specificere den bedst mulige model ud fra den teoretiske viden man ligger inde med og det forhåndenværende datamateriale (Achen, 1982).

Kravene til en statistisk vel-specificeret model er væsentlig anderledes. Her spiller teoretiske overvejelser ikke en rolle for modelsektionen. De uafhængige variable bliver i stedet valgt udelukkende på baggrund af deres statistiske forklaringskraft. Det første kriterium er sædvanligvis, at de uafhængige variable skal øve statistisk signifikant indflydelse på den afhængige variabel, når de indgår i regressionsmodellen. Hvis ikke vil man som oftest vælge at ekskludere dem fra modellen, således at den kun indeholder statistisk signifikante variable. Målet med at specificere en model udelukkende ud fra statistiske overvejelser er at maksimere modellens forklaringskraft, forstået som den andel af variationen på den afhængige variabel, som bliver forklaret af de uafhængige variable (Agresti & Finlay, 1997; Gujarati & Porter, 2009).

Når det i kontekst til de analyser, som bliver foretaget i afhandlingens tre artikler, er relevant at diskutere regressionsmodellens muligheder og begrænsninger med særligt fokus på modelsektion, er det fordi, der ligger både teoretiske og statistiske overvejelser til grund for de modeller, der indgår i artiklerne. I forhold til de teoretiske overvejelser har udfordringen dog været den, at der i den eksisterende litteratur er begrænset viden om hvilke forhold, der påvirker idrætsforeningers sociale kvaliteter. Årsagen hertil er, at der i de hidtidige studier har været en tendens til at skære foreningsidrætten over én kam i stedet for at analysere betydningen af de store forskelle i foreningslivet. Af samme grund har afhandlingens analyser på nogle områder en eksplorativ karakter, som gør, at der er forskel på, hvor teoretisk velbegrundet udvælgelsen af de enkelte variable i regressionsmodellerne er.

I den første artikel er det et centralt budskab, at der ikke foreligger viden om, hvordan foreningsledelse spiller en rolle for rekruttering af frivillige i idrætsforeninger. Der foreligger til gengæld en række teorier om organisationsledelse inden for organisationsteorien og visse appliceringer af teorierne på større frivillige organisationer, som fx idrætsorganisationer. Den teoretiske og empiriske inspiration fra disse to kilder blev anvendt som grundlag for udvælgelse af variable til den endelige regressionsmodel. Det i øvrigt sammen med viden fra empiriske studier, som specifikt har beskæftiget sig med omfanget og karakteren af det frivil-

lige arbejde i idrætsforeninger. Konkret fungerede sidstnævnte litteratur som en inspiration for udvælgelsen af uafhængige kontrolvariable. Andre variable blev testet i modellen, men er i sidste ende blevet fra- valgt, fordi de viste sig ikke at bidrage væsentligt til modellens statistiske forklaringskraft, samtidig med at der ikke var væsentlige teoretiske begrundelser for at beholde dem i den endelige regressionsmodel.

Modelspecifikationen i afhandlingens to øvrige artikler har ligheder og forskelle med den første artikel. Modellerne i begge artikler er stærkt inspirerede af Seippels studie af fællesskabsrelationer i norske idrætsforeninger, og derfor stammer mange af de udvalgte variable derfra (Seippel, 2002, 2005b). Samtidig er flere variable blevet testet, herunder dem der dannede udgangspunkt for udvælgelsen af foreninger, dvs. idrætsgren, foreningsstørrelse, urbaniseringsgrad og om foreningen er enstregen eller flerstregen. De to førstnævnte variable viste sig at have en betydelig forklaringskraft i flere af modellerne og forblev derfor i alle modeller, mens de to sidstnævnte blev udeladt af de endelige modeller, fordi de ikke bidrog væsentligt til modellernes forklaringskraft. En længere række af variable blev desuden testet eksplorativt i modellerne, og det førte blandt andet til, at gruppestørrelse blev inkluderet som uafhængig variabel, fordi den viste sig at øve signifikant indflydelse på flere afhængige variable.

Ovenstående illustrerer, hvordan processen med modelspecifikation indeholder en række valg og fravalg, der som oftest er begrundede i både teori og statistiske test. I et studie som dette, der som nævnt har en vis eksplorativ karakter, har det givet mening at tage udgangspunkt i eksisterende teoretisk og empirisk viden som udgangspunkt for modelselektion, men også at teste andre variable for indflydelse ud fra en mere eksplorativ tilgang. En sådan tilgang giver ikke anledning til at påstå, at samtlige relevante variable er inddraget i de endelige modeller. Dels er det ikke sandsynligt nogensinde at nå dertil, og dels mangler der meget mere viden om betydningen af forskelle i foreningslivet for idrætsforeningernes sociale kvaliteter.

Omvendt bidrager de opstillede regressionsmodeller netop med viden om hvilke karakteristika, der er fremmede henholdsvis hæmmende for foreningsidrættens sociale kvaliteter og kan derfor med fordel danne grundlag for fremtidige udvælgelser af variable. Vi når ikke frem til perfekte regressionsmodeller af denne vej. Dertil er studiet af foreningsidrættens sociale kvaliteter for komplekst, men modellerne i afhandlingens tre artikler har bragt os et skridt videre i retning af at kvalificere fremtidige analyser.

3.2.2. Statistiske multilevel analyser

En af de væsentligste metodeudviklinger i studiet af foreningsidrættens sociale kvaliteter, afhandlingen har bidraget med, er at kombinere variable på medlems- og foreningsniveau i de regressionsmodeller, som indgår i afhandlingens to sidste artikler. Statistiske multilevel analyser åbner således mulighed for at undersøge den relative indflydelse af variable på de to niveauer i et undersøgelsesdesign, hvor der bliver taget højde for, at variablene befinder sig på forskellige analyseniveauer.

Få studier har hidtil kombineret variable på de to niveauer, men relevansen af begge niveauer viser sig i de analyser, der er udført særskilt på hvert niveau. Studier på foreningsniveau viser således, at strukturelle karakteristika på foreningsniveau har betydning for medlemmernes deltagelse i foreningslivet (Enjolras & Seippel, 2001; Heinemann & Schubert, 1994; Ibsen, 1992; Laub, 2012). Tilsvarende viser studier af deltagelse på individniveau, at faktorer på individniveau har betydning for deltagelsen (Koch-Nielsen, 2005; Seippel, 2002, 2005b; Selle et al., 2000).

Meget tyder derfor på, at analyser, der kombinerer variable på medlemsniveau med variable på foreningsniveau, er nødvendige for at forstå komplekse problemstillinger i foreningslivet. En pointe som bliver understøttet af resultaterne i dette studie. Således viser de opstillede multilevel modeller, at en signifikant andel af variationen i de afhængige variable bliver forklaret af uafhængige variable på begge niveauer. Ligeledes giver det god praktisk og teoretisk mening, at variable på begge niveauer øver indflydelse på idrætsforeningernes sociale kvaliteter. Ganske vist er det den enkelte, der vælger, om og hvordan vedkommende vil dyrke idræt i en forening, men i det øjeblik, vedkommende har valgt foreningsidrætten, øver forhold knyttet til såvel den enkeltes livssituation som strukturelle og ledelsesmæssige forhold i foreningerne indflydelse på formen for og graden af engagement.

Det er praktisk muligt at udføre statistiske analyser på datasæt, som indeholder variable på forskellige analyseniveauer, i en ordinær regressionsmodel. Det er dog i de fleste tilfælde ikke en valid tilgang i og med, at en ordinær regressionsanalyse ikke tager hensyn til datasættets hierarkiske struktur, hvor individer tilhører foreninger med bestemte karakteristika, der knytter sig til foreningerne, og som dermed er ens for den gruppe af individer, der tilhører den pågældende forening.

I mange tilfælde vil der desuden være en vis ensartethed på den afhængige variabel inden for en given forening. Ignorerer man den ensartethed i de statistiske analyser, hvilket en ordinær regressionsanalyse gør, er et af de oftest forekommende problemer, at effekterne af variable på det højeste niveau, her foreningsniveauet, bliver overvurderede. Dermed risikerer man at finde signifikante sammenhænge mellem forhold på foreningsniveau og indikatorer for foreningsidrættens sociale kvaliteter, som reelt ikke er signifikante, når man tager hensyn til variabelens analyseniveauer, sådan som det sker i en multilevel analyse (Lolle, 2004; Snijders & Bosker, 2012).

Ovenstående fejlkilde er elimineret i afhandlingens artikler. Den første anvender ganske vist en ordinær regressionsanalyse, men den anvender også udelukkende data på foreningsniveau. De to sidste artikler anvender derimod hierarkiske datasæt og er derfor gennemført som multilevel analyser. Endelig indgår der også en særskilt regressionsanalyse i resultatafsnittet. Den er foretaget som en ordinær logistisk regressionsanalyse, da den kun indeholder variable på medlemsniveau.

Rent praktisk er analyserne gennemført i statistikprogrammet IBM SPSS Statistics, version 20 og 21. Den anden artikel anvender modulet for logistiske multilevel modeller, da de afhængige variable er dikotome (Heck, Thomas, & Tabata, 2012), mens den tredje artikel anvender lineære multilevel modeller, da de afhængige variable har karakter af indeksskonstruktioner (Lolle, 2004).

3.3. Datagrundlaget

De statistiske analyser i afhandlingens tre artikler bygger på data fra to spørgeskemaundersøgelser, som begge har karakter af tværsnitsstudier. Den første vil herefter blive omtalt som "foreningsundersøgelsen", fordi den henvendte sig til foreningsledere i samtlige idrætsforeninger under Danmarks Idrætsforbund (DIF). Den anden, som herefter vil blive omtalt som "medlemsundersøgelsen", henvendte sig til alle medlemmer, frivillige og lønnede ansatte i 30 idrætsforeninger, der blev udvalgt med udgangspunkt i data fra foreningsundersøgelsen.

Hver især udfylder de to undersøgelser sine roller i kontekst til formålet med afhandlingen, da de beskæftiger sig med forhold med betydning for foreningsidrættens sociale kvaliteter på forskellige analyseniveauer. Foreningsundersøgelsen tegner et generelt billede af relevante forhold på foreningsniveau, mens medlemsundersøgelsen bidrager med specifik viden om forhold på medlemsniveau med betydning for idrætsforeningers sociale kvaliteter. Den første af afhandlingens artikler bygger udelukkende på data fra foreningsundersøgelsen, mens de to efterfølgende artikler bygger på data fra begge undersøgelser, men med et primært fokus på data fra medlemsundersøgelsen. I det følgende bliver undersøgelserne præsenteret med fokus på både proces og resultat.

3.4. Foreningsundersøgelsen

Foreningsundersøgelsen blev gennemført i efteråret 2010 som en elektronisk spørgeskemaundersøgelse i programmet Survey Xact. Der var tale om et samarbejdsprojekt mellem Idrættens Analyseinstitut og Syddansk Universitet for DIF med støtte fra Tuborgfondet. Undersøgelsen blev således ikke designet specifikt med henblik på formålet med afhandlingen, men det viste sig efterfølgende, at der var flere relevante og interessante perspektiver i undersøgelsen, som med fordel kunne indgå i afhandlingen og danne baggrund for udvælgelsen af foreninger til medlemsundersøgelsen.

Det primære fokuspunkt for foreningsundersøgelsen var frivilligt arbejde, men spørgeskemaet indeholdt også en række spørgsmål omhandlende foreningernes struktur, aktiviteter, formål, medlemskarakteristika, ledelse, kommunikation, faciliteter, økonomi og samarbejdsrelationer. Den endelige udgave af spørgeskemaet indeholdt 37 spørgsmål, herunder både enkeltspørgsmål og spørgsmålsbatterier.

3.4.1. Undersøgelsens forberedelse og indledende metodiske valg

I arbejdet med spørgeskemaet var der primært fokus på at udvælge og formulere gode og relevante spørgsmål, som kunne belyse forhold med betydning for det frivillige arbejde i danske idrætsforeninger. Det blev vægtet højere end muligheden for at sammenligne med data fra tidligere undersøgelser. Enkelte spørgsmål går dog, hvor de er fundet velegnede, igen fra tidligere undersøgelser af idrætsforeninger og frivilligt arbejde, og det er derfor muligt at gennemføre visse diakrone analyser. Hovedparten af spørgsmålene er imidlertid nye i forhold til tidligere frivilligheds- og foreningsundersøgelser og muliggør derfor udelukkende synkrone analyser.

Spørgsmålene er forsøgt formuleret så tilpas generelt, at det blev vurderet som værende muligt for stort set alle størrelser og typer af foreninger at svare på alle spørgsmål. Baggrunden for at der blev fremstillet et generelt skema til alle foreninger i stedet for en række mere differentierede skemaer var primært ønsket om at få et materiale, der kunne sige noget generelt om det frivillige arbejde på tværs af idrætsgrene. Desuden muliggør et generelt skema sammenligninger mellem forskellige foreningstyper og idrætsgrene.

Spørgsmålenes generelle formulering gjorde, at de var relevante for de fleste typer af foreninger, men for at imødekomme de foreninger, som muligvis ikke ville finde alle spørgsmål relevante for netop deres forening, åbnede den måde, spørgeskemaet blev designet på, mulighed for, at respondenterne kunne springe spørgsmål over, de ikke kunne svare på eller ikke fandt relevante.

Efter aftale med DIF blev det planlagt, at alle organisationens medlemsforeninger skulle deltage i undersøgelsen, da det ville give et materiale, som muliggjorde statistiske analyser både på et generelt niveau og på specialforbunds niveau. Der er med andre ord tale om en populationsundersøgelse, hvis vi udelukkende ser på DIFs medlemsforeninger.

DIF leverede kontaktoplysninger på foreningsrepræsentanter fra hver af de 10.453 idrætsforeninger, som på daværende tidspunkt var medlem af DIF. Dertil kommer, at DIF også leverede centrale oplysninger om de deltagende foreninger, herunder foreningernes primære idrætsgren, specialforbund og medlemstal de seneste fem år.

Kontaktoplysningerne blev leveret i form af 7.690 e-mailadresser og 2.763 postadresser. Udsendelse af invitationer foregik derfor overvejende pr. e-mail, hvor respondenterne fik tilsendt en invitationskrivelse med informationer om undersøgelsen sammen med et link til spørgeskemaet. Af metodiske hensyn var der imidlertid et stort ønske om at komme i kontakt med alle foreninger under DIF, herunder også dem der ikke var registreret med en e-mailadresse. Årsagen hertil var, at den gruppe foreningsrepræsentanter, DIF ikke havde e-mailadresser på, potentielt kunne repræsentere en særlig gruppe, som havde fravalgt kontakt til DIF pr. e-mail, fordi de var mindre vant med elektronisk kommunikation. På den baggrund blev der også udsendt invitationer til at deltage i undersøgelsen pr. post. Invitationerne indeholdt ikke et direkte link til undersøgelsen, men en adresse på en hjemmeside og en tolv cifret unik respondentnøgle, som respondenterne skulle indtaste på den pågældende side for at komme til spørgeskemaet. Vejen til spørgeskemaet var således en anelse længere for dem, som modtog invitationen pr. post.

Såfremt postudsendingen ikke var blevet foretaget, kunne det have medført en skævhed i udvalget af foreninger under DIF. Eksempelvis kunne man forestille sig en underrepræsentation af ældreidrætsforeninger og mere generelt af input fra ældre foreningsrepræsentanter. Den skævhed er antageligt mindsket, fordi alle foreningsrepræsentanter har fået tilsendt en invitation til at deltage, men den er givetvis ikke elimineret, da der af praktiske og økonomiske hensyn kun blev givet mulighed for at svare elektronisk. Således kan man forestille sig, at den gruppe respondenter, som ikke har adgang til Internettet i deres dagligdag, har fravalgt at deltage i undersøgelsen.

3.4.2. Testning af spørgeskema

Fordi spørgeskemaet til foreningsundersøgelsen indeholdt mange spørgsmål, som ikke var blevet anvendt i tidligere undersøgelser, blev det vægtet højt at teste skemaet forud for udsending. Det skete i to trin. I første trin blev der gennemført to fokusgruppeinterviews, begge på Fyn i henholdsvis Tommerup og Odense. Formålet med at vælge netop de to byer var at få perspektiver på spørgeskemaet fra foreningsledere i såvel en mindre provinsby som en storby. En skelnen der er relevant, da tidligere undersøgelser viser, at der kan være væsentlige forskelle på forholdene i og udfordringerne for idrætsforeninger afhængig af urbaniseringsgraden i det område, de tilhører (Ibsen, 1992, 2006b).

Der deltog fem foreningsrepræsentanter i begge fokusgrupper, som repræsenterede en forskellighed mht. idrætsgren (gymnastik, fodbold, svømning, håndbold, løb og badminton). Det var overvejende foreningsledere med flere års erfaring med foreningsarbejde som henholdsvis udøver, træner og/eller leder, der del-

tog. De havde med andre ord en solid baggrund for at gå ind i en diskussion af det frivillige arbejde, dets betydning i idrætsforeninger og udfordringerne herfor.

De to fokusgruppeinterviews varede hver især ca. to timer og havde karakter af en styret dialog. Modellen var en semistruktureret interviewmodel, hvor der på forhånd var udarbejdet en spørgeguide, som var med til at bestemme hvilke emner, der blev berørt, og hvilke spørgsmål, der blev stillet undervejs i interviewet. Samtidig var der en åbenhed over for fri dialog mellem deltagerne, hvilket er en af fordelene ved et semistruktureret interview frem for fx et struktureret interview (Brinkmann & Tanggaard, 2010; Bryman, 2004; Kvale & Brinkmann, 2009). Valget af interviewmodel bidrog til, at deltagerne fremkom med nye synsvinkler på emnet frivillighed, som antageligt ikke ville have fremkommet ved en struktureret interviewmodel.

Den afsluttende del af begge fokusgruppeinterviews blev brugt til at få konkret feedback fra foreningsrepræsentanterne på nogle af de spørgsmål, som ikke havde indgået i tidligere undersøgelser. Det var en lejlighed til at teste, dels om spørgsmålene var forståelige, dels om foreningsrepræsentanterne tolkede spørgsmålene ensartet. Det var ikke tilfældet for alle spørgsmål, hvorfor denne afsluttende del gav anledning til at revidere flere af spørgsmålene, ligesom fokusgrupperne samlet set gav anledning til mindre revisioner i det daværende spørgeskemaudkast.

Andet trin af spørgeskematestningen fulgte efter fokusgrupperne og arbejdede med at revidere spørgeskemaet. 50 foreninger blev udvalgt strategisk blandt populationen af foreninger under DIF, således at foreninger af forskellig størrelse, geografi og med forskellige idrætsgrene på programmet var repræsenteret i testpopulationen. Efter aftale blev der ved samme lejlighed fremsendt invitationer til at deltage i undersøgelsen til repræsentanterne for de foreninger, der deltog i de to fokusgrupper, da de, qua deres deltagelse i fokusgrupperne, kendte undersøgelsens tema og derfor antageligt var i stand til at vurdere spørgeskemaets funktion og relevans set i forhold til formålet.

På den uge, som testforeningerne fik til at svare på spørgeskemaet, fuldførte seksten foreninger spørgeskemaet, mens fire foreninger afgav nogen svar uden at fuldføre hele spørgeskemaet. Der blev taget telefonisk kontakt til disse tyve foreninger for at høre deres reaktion på spørgeskemaet, herunder hvad de mente kunne eller burde forbedres, og hvad der fungerede godt. Generelt var reaktionen på skemaet positiv, og der fremkom ikke kommentarer fra testforeningerne, som gav anledning til justeringer af spørgeskemaet, hvorfor testforeningernes svar indgår på linje med de øvrige foreningers i datamaterialet. Testforeningernes kommentarer gav derimod anledning til at tilpasse invitationsskrivelsen på en måde, som gjorde undersøgelsen mere nærværende for foreningerne.

3.4.3. Undersøgelsens gennemførelse

Efter processen med at revidere spørgeskema og invitationsskrivelse blev der i alt 10.453 invitationer til at deltage i undersøgelsen sendt ud medio oktober 2010. 663 kom retur med fejlmelding, hvilket svarer til godt seks procent af det samlede antal foreninger. Et efterfølgende opsøgende arbejde gjorde imidlertid, at der blev fundet opdaterede kontaktoplysninger på stort set samtlige af disse foreninger. På den baggrund er det nærliggende at antage, at næsten hele populationen af idrætsforeninger under DIF modtog en invitation til at deltage i undersøgelsen.

Undersøgelsen afstedkom visse kommentarer, som især blev formidlet via e-mail. Nogle ytrede en utilfredshed med længden af spørgeskemaet, mens andre gav udtryk for, at de havde svært ved svare på enkeltspørgsmål, som de ikke fandt relevante for deres forening. Endelig henvendte nogle enkelte respondenter sig for at gøre opmærksom på, at kontaktoplysningerne var forældede, og at den pågældende person ikke længere var tilknyttet foreningen. Sidstnævnte gruppe hjalp dog i de fleste tilfælde med at få spørgeskemaet frem til rette vedkommende, så der har ikke umiddelbart været et stort frafald på den bekostning. Samlet set henvendte omkring en procent af alle respondenter sig med kommentarer, mens resten enten svarede på skemaet uden at kommentere på det, eller undlod at svare uden at give nogen begrundelse herfor.

Undersøgelsen blev samlet set holdt åben for besvarelser i seks uger. Undervejs blev der udsendt to rykker-skrivelser, den første efter to uger, som både gik ud pr. e-mail og pr. post, og den anden efter fire uger, som udelukkende gik ud pr. e-mail. Begge gange blev der sendt rykkere til såvel de respondenter, der ikke havde påbegyndt besvarelsen af spørgeskemaet, som til dem, der havde påbegyndt, men ikke fuldført besvarelsen. Det blev gjort for at højne både undersøgelsens svarprocent og kvaliteten af de indkomne besvarelser. Rykkerproceduren medførte da også et markant løft af svarprocenten, som inden den første rykker lå på 26 pct., inden den anden rykker på 42 pct. og til slut endte på 50 pct.

3.4.4. Undersøgelsens svarprocent og repræsentativitet

Foreningsundersøgelsen har opnået besvarelser fra et meget stort antal idrætsforeninger af vidt forskellig størrelse og type, og med vidt forskellige måder at organisere sig på. Mere præcist endte 5.203 foreninger med at medvirke i undersøgelsen. Heraf var de 4.359 besvarelser fuldførte i den forstand, at den pågældende foreningsrepræsentant er blevet præsenteret for alle spørgsmål i skemaet, men ikke nødvendigvis har svaret på dem alle. De resterende 844 foreninger har afgivet nogen svar, hvilket kan dække over alt fra, at der kun er blevet svaret på et par spørgsmål, til at der er svaret på næsten alt. De besvarelser, der ryger i kategorien "nogen svar", har dog det til fælles, at den pågældende respondent ikke har klikket "afslut" på spørgeskemaets sidste side.

Den samlede svarprocent på 50 må siges at være meget tilfredsstillende med tanke på, hvor bredt undersøgelsen er nået ud, hvor relativt stort det udsendte spørgeskema er, og hvor mange undersøgelser af forskellig type, som de frivillige foreningsledere, i hvert fald efter eget udsagn, bliver bedt om at medvirke i. Der er da også tale om en svarprocent i den højere ende, når vi sammenligner med en række større danske foreningsundersøgelser.

En foreningsundersøgelse i Aalborg opnåede ganske som denne en svarprocent på 50 tilbage i 2001 (Torpe & Kjeldgaard, 2004), mens to nyere foreningsundersøgelser på Fyn i 2004 og 2010 opnåede svarprocenter på henholdsvis 49 og 39 pct. (Ibsen & Boje, 2006; Thøgersen, 2012). Set i sammenhæng med en generel tendens til faldende svarprocenter i spørgeskemaundersøgelser virker det særligt tilfredsstillende, at det er lykket at opnå svar fra halvdelen af idrætsforeningerne under DIF i 2010.

Foreningsundersøgelsen tager sigte på at være repræsentativ for de danske idrætsforeninger, der er medlem af DIF, men også på at give et nogenlunde retvisende billede af danske idrætsforeninger generelt. Det er i den forbindelse værd at knytte mindst tre bemærkninger til undersøgelsens repræsentativitet. For det

første er det værd at hæfte sig ved, at undersøgelsen ganske vist er en populationsundersøgelse af idrætsforeninger under DIF, men at omtrent 25 pct. af alle danske idrætsforeninger ikke er medlem af DIF (Ibsen, 2006b), hvorfor der er tale om en stikprøveundersøgelse, når populationen er alle idrætsforeninger i Danmark.

Tidligere undersøgelser viser, at der er systematiske forskelle mellem de foreninger, der er medlem af DIF, og dem, der enten udelukkende er medlem af den anden af de to store hovedorganisationer for foreningsorganiseret idræt i Danmark, Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger (DGI), eller slet ikke er medlem af en hovedorganisation. Således er foreninger under DIF eksempelvis mere konkurrenceorienterede end de foreninger, der ikke er medlem af DIF (Ibsen, 2006b). En tendens der historisk set har slået særligt stærkt igennem på gymnastikområdet, hvor motionsorienterede gymnastikforeninger overvejende har valgt udelukkende at være medlem af DGI. Den type af forskelle kan medføre visse systematiske skævheder i foreningsundersøgelsens udvalg af foreninger, hvis den bliver anvendt som et generelt billede på danske idrætsforeninger.

For det andet er det værd at bemærke forskellene i svarprocent mellem e-mailudsendte og postudsendte invitationer. Svarprocenten for de e-mailudsendte invitationer er således 55 pct., mens svarprocenten for de postudsendte invitationer ligger noget lavere på 39 pct. Der kan være flere årsager til, at svarprocenten er markant højere på de e-mailudsendte invitationer end på de postudsendte. En årsag med betydning for repræsentativiteten er, at der blandt de foreningsrepræsentanter, som ikke har opgivet en e-mailadresse, formentlig er en højere andel med begrænsede pc-kundskaber, som derfor har haft svært ved at svare på et elektronisk baseret spørgeskema. Mellem femten og tyve foreningsrepræsentanter, som modtog en invitation pr. post, har meldt tilbage telefonisk, at de ganske enkelt ikke har haft mulighed for at svare, da de ikke har adgang til Internettet. Det er i sig selv ikke ret mange, men dertil kommer et ukendt antal, der har haft samme problem, men som ikke har meddelt dette.

Således har det metodiske valg om at sende invitationer til at deltage i foreningsundersøgelsen ud både pr. e-mail og pr. post antageligt mindsket risikoen for systematiske skævheder i udvalget af foreninger, men fraværet af muligheden for at svare i papirform har afholdt et ukendt antal foreningsrepræsentanter fra at deltage. Forventeligt er det især ældre kontaktpersoner uden internetforbindelse og pc-kundskaber, der har henvendt sig og påpeget denne problematik. Deriblandt har især været formænd for ældreidrætsforeninger, folkedanserforeninger og lign., som vi derfor må forvente er en anelse underrepræsenterede i undersøgelsen.

For det tredje afslører bortfaldsanalyser tendenser til, at den halvdel af foreningerne, der har svaret på spørgeskemaet, adskiller sig fra den halvdel, som ikke har svaret. Konkret har det været muligt at sammenligne de foreninger, der har svaret på spørgeskemaet, med populationen af idrætsforeninger under DIF på foreningsstørrelse, geografi og primær idrætsgren (specialforbund).

Ser vi først på foreningsstørrelse, så har de foreninger, der har svaret på spørgeskemaet, i gennemsnit nitten medlemmer flere end gennemsnittet i populationen af idrætsforeninger under DIF. Tabel 1 afslører, at det særligt er de helt små foreninger med under 50 medlemmer, der er underrepræsenterede. De udgør således 31 pct. af de foreninger, der har svaret, men 36 pct. af foreningerne under DIF. Omvendt fylder

store foreninger med 300 eller flere medlemmer mere blandt de foreninger, der har svaret, end fordelingen i populationen berettiger dem til.

Tabel 1: Foreningerne fordelt på foreningsstørrelse (medlemstal). Sammenligning af fordelingen blandt de foreninger, der har svaret på spørgeskemaet, med fordelingen i populationen.

Foreningsstørrelse (medlemstal)	Fordeling blandt de foreninger, der har svaret (pct.)	Fordeling i populationen (pct.)
0-49 medlemmer	31	36
50-99 medlemmer	21	21
100-149 medlemmer	13	13
150-199 medlemmer	8	8
200-249 medlemmer	6	5
250-299 medlemmer	4	4
300+ medlemmer	17	14
I alt	100	101

I forhold til geografi så viser tabel 2, at Region Hovedstaden er en anelse underrepræsenteret blandt de foreninger, der har svaret. Således udgør foreninger fra Region Hovedstaden 25 pct. af de foreninger, der har svaret, men 28 pct. af foreningerne i populationen. Omvendt er der en lidt højere andel af foreninger fra Region Syddanmark blandt dem, der har svaret, end fordelingen i populationen berettiger til.

Tabel 2: Foreningerne fordelt på geografi (regioner). Sammenligning af fordelingen blandt de foreninger, der har svaret på spørgeskemaet, med fordelingen i populationen.

Region	Fordeling blandt de foreninger, der har svaret (pct.)	Fordeling i populationen (pct.)
Region Hovedstaden	25	28
Region Sjælland	15	15
Region Syddanmark	25	23
Region Midtjylland	22	22
Region Nordjylland	12	12
Udenfor regionerne	<1	<1
I alt	99	100

For Region Hovedstadens vedkommende er det en lavere svarprocent blandt foreninger fra Københavns Kommune, der trækker ned. I Københavns Kommune er det således kun 40 pct. af foreningerne, der har svaret, holdt op mod den generelle svarprocent for undersøgelsen på 50 pct. En forskel der delvist hænger sammen med, at foreningsbilledet i København er domineret af en række små foreninger, der, som vist ovenfor, er mindre tilbøjelige til at svare.

I forhold til svarprocenterne på specialforbunds niveau, så er der store variationer. Den laveste svarprocent finder vi i curling, hvor kun 22 pct. af foreningerne har deltaget, mens den højeste svarprocent ligeledes er at finde på isen, hvor 68 pct. af skøjteforeningerne har deltaget. Årsagen til de store variationer er primært at finde i det faktum, at mange specialforbund har relativt få medlemsforeninger, hvorfor der ikke skal ret meget til for at flytte svarprocenten. Det gør, at der er begrænsede muligheder for at sige noget generelt om skævheder i repræsentationen af enkelte idrætsgrene i undersøgelsen.

Ser vi på de største idrætsgrene målt på antallet af foreninger og medlemmer, så ligger idrætsgrene som håndbold og svømning i toppen med svarprocenter på 59. Gymnastik har også en pæn svarprocent på 54, mens golf og fodbold ligger omkring gennemsnittet med svarprocenter på henholdsvis 51 og 50 pct. Tennis og badminton ligger med svarprocenter på henholdsvis 48 og 46 pct. under gennemsnittet for undersøgelsen, og ridning ligger lavest med en svarprocent på 45. Der er med andre ord en vis skævhed i fordelingen på idrætsgrene i undersøgelsen. Særligt blandt de mindre idrætsgrene, mens variationerne i de største idrætsgrene er mere beskedne.

Slutteligt er det værd at understrege, at foreningsundersøgelsen med rette er blevet omtalt som den største undersøgelse af frivilligt arbejde i danske idrætsforeninger nogensinde, når man ser på antallet af deltagende foreninger. Uagtet at datamaterialet givetvis ikke er fuldstændig repræsentativt af årsager, som er beskrevet ovenfor, så repræsenterer undersøgelsen et af de hidtil bedste forsøg på at fremskaffe et sådant materiale. Det store volumen af medvirkende foreninger muliggør desuden interessante analyser på ligheder og forskelle i foreningslivet. Det drager afhandlingen nytte af.

3.5. Medlemsundersøgelsen

Medlemsundersøgelsen blev gennemført i foråret 2012, og, ligesom det var tilfældet for foreningsundersøgelsen, skete det i form af en elektronisk spørgeskemaundersøgelse i programmet Survey Xact. Undersøgelsen havde fokus på en række emner, der relaterer sig til medlemmernes, de frivilliges og de få lønnede ansattes relationer til hinanden og deres respektive foreninger. Hertil hører spørgsmål om deltagelse i og holdninger til idrætsaktiviteter i og uden for foreningen, foreningsdemokrati, det sociale liv og frivilligt arbejde samt en række socioøkonomiske baggrundsspørgsmål.

Den endelige udgave af spørgeskemaet indeholdt i alt 49 spørgsmål, men en opdeling af respondenterne i to grupper bestående af henholdsvis faste frivillige og lønnede ansatte på den ene side og menige medlemmer på den anden gjorde, at respondenterne maksimalt blev stillet 37 spørgsmål, herunder både enkeltspørgsmål og spørgsmålsbatterier. Desuden havde respondenterne mulighed for at springe de spørgsmål over, som de ikke fandt, de havde mulighed for at svare på, eksempelvis fordi de ikke fandt det pågældende spørgsmål relevant for dem.

3.5.1. Undersøgelsens forberedelse og indledende metodiske valg

De to spørgeskemaundersøgelser, der indgår i afhandlingen, er på flere punkter inspireret af den norske idrettslagsundersøgelse, som blev gennemført omkring årtusindeskiftet. Idrettslagsundersøgelsen indeholdt således en foreningsdel (Enjolras & Seippel, 2001) og en medlemsdel (Seippel, 2002), som blev gennemført med korte mellemrum, ganske som det er tilfældet i forbindelse med dette projekt. Ennemæssigt er der flere overlap mellem den danske og den norske undersøgelse. Foreningsundersøgelserne berører

mange af de samme emner, uden at det norske spørgeskema har fungeret som en egentlig inspiration for det danske. Det har derimod spørgeskemaet fra den norske medlemsundersøgelse, som indeholder flere spørgsmål, der søger at indkredse idrætsforeningers sociale kvaliteter. Flere af spørgsmålene er blevet oversat fra norsk til dansk og er anvendt mere eller mindre direkte i det danske spørgeskema.

Til trods for emnemæssige ligheder mellem den norske og danske undersøgelse, er der væsentlige forskelle i den måde, de to medlemsundersøgelser er blevet gennemført rent metodisk. I den norske medlemsundersøgelse valgte man at sende spørgeskemaer ud til medlemmer i samtlige de foreninger, der deltog i foreningsundersøgelsen, og som kunne levere medlemslister med kontaktoplysninger. Man udtog med andre ord, hvad man med en vis rimelighed kan regne som et repræsentativt udsnit af medlemmer i norske idrætsforeninger og opnåede ved at inkludere mange foreninger en stor stikprøve af medlemmer.

Metoden havde imidlertid også sine ulemper. Således var mange af foreningernes medlemslister ikke tilstrækkeligt opdaterede, og flere af de udsendte spørgeskemaer kom derfor retur, uden at det var muligt at afgøre, om der var tale om et systematisk frafald. Derudover opnåede undersøgelsen en relativ lav svarprocent, hvilket øger risikoen for, at de mest aktive og engagerede medlemmer er overrepræsenterede i det endelige datamateriale. Således er risikoen for en sådan overrepræsentation sædvanligvis omvendt proportional med svarprocenten (Seippel, 2002).

På baggrund af de norske erfaringer blev der valgt en anderledes metodisk tilgang til udvælgelsen af respondenter i den danske medlemsundersøgelse. Ganske vist dannede foreningsundersøgelsen grundlag for udvælgelse af de foreninger, der deltog i medlemsundersøgelsen, men i stedet for at udtage et større repræsentativt udsnit, blev fokus rettet mod at udvælge 30 foreninger. Det blev gjort ud fra en betragtning om, at den personlige kontakt med et overskueligt antal foreninger ville gøre det lettere at stille krav til foreningerne om at involvere sig aktivt i undersøgelsen, skaffe opdaterede kontaktoplysninger på deres medlemmer og at opfordre medlemmerne til at svare. Alt sammen forhold der havde til formål at øge kvaliteten af de indsamlede data på bekostning af repræsentativiteten af den udtagne stikprøve.

3.5.2. Udvalgelse af og kontakt til foreninger

Det virker oplagt, at man ved at udvælge 30 foreninger ikke kan indfange den fulde kompleksitet i en samlet population af idrætsforeninger i Danmark på omkring 15.000 (Ibsen, 2006a). De 30 foreninger er da heller ikke udvalgt med henblik herpå. I stedet var formålet med udvælgelsen at indfange betydningen af væsentlige forskelle i foreningslivet. Derfor blev foreningerne udvalgt ud fra kriterier om variation på en række strukturelle parametre, hvoraf flere i tidligere undersøgelser har vist sig at have betydning for medlemmernes deltagelse i foreningslivet.

Geografi: Der blev taget to geografiske hensyn i udvælgelsen af foreninger. Først blev undersøgelsen lokalt forankret i den forstand, at den blev afgrænset til alene at omhandle foreninger i Region Syddanmark. Et område som i store træk er repræsentativt for resten af landet, når det kommer til sammensætningen af idrætsforeninger. I hvert fald viste foreningsundersøgelsen, at der ikke er nævneværdige strukturelle forskelle på sammensætningen af idrætsforeninger på tværs af de fem danske regioner. Eneste mindre undtagelse er Region Hovedstaden, hvor det høje antal små idrætsforeninger i København bevirker, at sammensætningen af foreninger er en anelse forskellig fra sammensætningen af idrætsforeninger i resten af Dan-

mark. Det er dog ikke væsentligt i denne sammenhæng, hvor foreningerne ikke er udtaget med henblik på repræsentativitet.

I Region Syddanmark blev der dernæst udvalgt otte kommuner, hvorfra der blev udtaget foreninger. Disse var Odense, Vejle, Fredericia, Vejen, Sønderborg, Svendborg, Varde og Assens. De udvalgte kommuner repræsenterer en stor geografisk forskellighed inden for regionen, ligesom der er både by- og landkommuner blandt dem. Formålet med at udvælge kommuner med fokus på forskellighed i tætheden til større byer var at undersøge, hvorvidt det har betydning for idrætsforeningers sociale kvaliteter. Ræsonnementet for en sådan forskel skulle være, at der i små lokalområder med langt til nærmeste større by skulle eksistere et særligt frivilligt og socialt engagement fordret af nødvendigheden forstået på den måde, at der ikke er alternative idrætstilbud i umiddelbar nærhed (Ibsen, 1992).

Urbaniseringsgrad: Ligesom forskellighed i kommunernes urbaniseringsgrad var en faktor i udvælgelsen, så var urbaniseringsgrad på foreningsniveau også en faktor. Argumentet herfor er, at kommunerne, især efter kommunesammenlægningen, er blevet så store, at der er væsentlige forskelle på urbaniseringsgraden inden for kommunegrænserne. Konkret er der i udvælgelsen taget hensyn til, at der i den udvalgte stikprøve af foreninger skulle være foreninger, hvis aktiviteter foregår i alt fra små landsbyer til storbyer.

Formålet med at udvælge foreninger beliggende i områder med forskellige urbaniseringsgrader er, at det giver mulighed for at undersøge, om den klassiske distinktion mellem land- og byområder har betydning for foreningsidrættens sociale kvaliteter. Det er således en udbredt opfattelse, at der på landet er et større engagement i foreningsarbejde generelt og frivilligt arbejde specifikt. En påstand som hidtidige studier imidlertid har fundet begrænset empirisk belæg for (Koch-Nielsen, 2005; Sørensen, Svendsen, & Jensen, 2011; Torpe, 2011).

Enstrenget eller flerstrenget: Det er vigtigt at præcisere, at der i medlemsundersøgelsen ikke indgår hele flerstrengede foreninger. Der er således udelukkende udtaget enstrengede foreninger og afdelinger i flerstrengede foreninger. Når distinktionen mellem enstrengede og flerstrengede foreninger har indgået som et parameter i udvælgelsen, er det fordi, der er en tendens til, at medlemmer i enstrengede foreninger i højere grad end medlemmer i flerstrengede identificerer sig med foreningen som helhed. Noget som blandt andet giver sig udslag i en højere deltagelse i foreningsdemokratiet (Ibsen, 1992).

Idrætsgren: Idrætsforeninger udgør ikke en ensartet masse, men fungerer som fællesbetegnelse for en organisationsform med store interne forskelligheder. Det er muligt at indfange nogle af forskellighederne ved at opdele foreningerne i overordnede typologier, som sætter fokus på centrale ligheder og forskelle i populationen af idrætsforeninger. Et fremtrædende eksempel på en sådan typologi er Bjarne Ibsens opdeling i holdboldspilsforeninger, motionsforeninger og aktivitetsforeninger (Ibsen, 1992).

Et vigtigt element i typologien er idrætsaktiviteten og primært distinktionen mellem holdboldspil og motionsidrætsgrene. I førstnævnte foregår selve idrætsaktiviteten på hold, mens sidstnævnte gruppe af aktiviteter har et individuelt udgangspunkt i den forstand, at det er muligt at dyrke dem alene eller i mindre grupper. Dertil kommer, at konkurrenceelementet som oftest har en mere fremtrædende plads i holdboldspil end i motionsidrætsgrene.

Der ser ud til at være væsentlige forskelle i medlemmernes aktivitetsniveau og engagement mellem de forskellige foreningstyper. Eksempelvis har holdboldspilsforeninger i sammenligning med motionsforeninger en højere andel af medlemmer, der engagerer sig i frivilligt arbejde (Ibsen, 1992; Ibsen & Østerlund, 2011). Det samme gælder deltagelse i demokratiske fora som generalforsamlingen og i foreningernes sociale liv (Laub, 2012). Disse overordnede fund har inspireret til mere dybdegående at undersøge forskelle mellem idrætsgrenes sociale kvaliteter.

I forlængelse af ovenstående stiller medlemsundersøgelsen skarpt på fem fremtrædende idrætsgrene i det danske foreningsbillede, nemlig fodbold, håndbold, cykling, tennis og gymnastik. Disse fem idrætsgrene er interessante alene fordi en relativ høj andel af danskerne er aktive inden for en eller flere af idrætsgrenene. Dertil kommer, at aktiviteterne fylder relativt meget i det samlede idrætsforeningsbillede i Danmark (Ibsen & Østerlund, 2011; Laub, 2013).

Fodbold og håndbold er eksponenter for gruppen af holdboldspil. De er begge karakteriseret ved, at selve idrætsaktiviteten stiller store krav til samarbejde, koordination og kommunikation mellem deltagerne (B. Andersen et al., 1997). Aktiviteterne foregår som oftest på mere eller mindre faste hold, hvor medlemmerne kontinuerligt træner sammen og i de fleste tilfælde også spiller kampe mod andre hold. Noget man kunne antage bidrager til at knytte medlemmerne til hinanden og dermed muligvis medvirker til at øge medlemmernes aktivitetsniveau og engagement i andre sider af foreningslivet.

Cykling, tennis og gymnastik er repræsentanter for idrætsgrene, som hovedparten af medlemmerne dyrker for motionens skyld. De har som aktiviteter det til fælles, at det er muligt at dyrke dem individuelt, og i sig selv stiller aktiviteten derfor mere beskedne krav til samarbejde, koordination og kommunikation, end det er tilfældet i holdboldspillene. I foreningsregi bliver cykling, tennis og gymnastik dog ofte dyrket i grupper, som varierer i størrelse og grad af interaktion mellem medlemmerne. Således kan gruppestrukturer i cykling, tennis og gymnastik antageligt også give anledning til at knytte medlemmerne tættere sammen, men i modsætning til fodbold og håndbold ligger holdstrukturen ikke indlejret i aktiviteten.

Cykling er et godt eksempel på en idrætsgren, der i udgangspunktet er individuel, men som det er muligt at dyrke i grupper. Det er således muligt at cykle på egen hånd, men i cykelforeninger foregår cykelture som oftest i mindre eller større grupper, der sædvanligvis er inddelt efter tempo. Samarbejde er ikke en nødvendighed for at komme fremad, og det er ikke muligt at træde for andre, men i praksis stiller cykling i grupper krav om samarbejde, hvis det skal fungere optimalt.

Tennis er også i udgangspunktet en individuel idrætsgren, som dog kræver tilstedeværelsen af minimum en modspiller, hvis vi ser bort fra træning på slagmur. Samarbejdsrelationerne er i kampsituationer begrænset til koordination og samspil med en makker, når der bliver spillet double. Dertil kommer det sammenhold, der opstår på turneringshold i forbindelse med kampe mod andre turneringshold. I træningssammenhænge kan spillet foregå i grupper, hvor samarbejdet består i at hjælpe hinanden med at lære bestemte slag eller slagserier. I realiteten er der dog mange tennisspillere, som udelukkende spiller tennis med deres faste makker(e), og som derfor har begrænsede relationer med andre medlemmer i deres respektive foreninger (Østerlund, 2010).

Endelig er gymnastik, ligesom cykling og tennis, i udgangspunktet en individuel idræt ud fra den betragtning, at det er muligt at udføre de fleste gymnastiske øvelser på egen hånd. Under fællesbetegnelsen gymnastik hører en række forskellige aktiviteter, fra klassisk motionsgymnastik, springgymnastik og rytmisk gymnastik, til nyere fitnessprægede aktiviteter som styrketræning, aerobic og Zumba. Fællesmængden er den funktionelle træning af kroppen, primært med motionsaspektet for øje.

I praksis foregår langt de fleste gymnastikaktiviteter i mere eller mindre faste grupper, hvor deltagerne som minimum er afhængige af en instruktør og i nogle tilfælde også af hinanden. Relationerne mellem udøverne varierer meget og er i nogle gymnastiske aktiviteter begrænsede, mens andre aktiviteter stiller store krav til samarbejde, eksempelvis i opvisningsøjemed. Dertil kommer, at gymnastikken er en klassisk foreningsaktivitet, hvor der, i hvert fald retorisk set, er en stærk kultur for at fokusere på "punktet udenfor" aktiviteten, herunder det forpligtende fællesskab (Hansen, 1995).

Ovenstående gennemgang viser, at der er væsentlige forskelle i de relationsmæssige aspekter, der knytter sig til idrætsaktiviteten i de fem udvalgte idrætsgrene. Fordelen ved at fokusere på fem idrætsgrene er, at det muliggør indsamlingen af tilstrækkeligt med medlemmer i hver idrætsgren til at give et solidt statistisk grundlag for at analysere forskelle mellem enkeltidrætsgrene og ikke som hidtil mellem brede foreningstyper. Det bidrager til en mere nuanceret forståelse af idrætsaktivitetens betydning for medlemmernes aktivitetsniveau og engagement.

Ulempen er omvendt, at man ved vælge fem idrætsgrene ikke kan forvente, at undersøgelsen også er repræsentativ for de idrætsgrene, der ikke er inkluderet. I og med at afhandlingen har fokus på betydningen af forskelle i foreningslivet snarere end på at tegne et generelt billede af idrætsforeninger, virker det dog oplagt at prioritere muligheden for at undersøge forskelle mellem idrætsgrene højest.

Foreningsstørrelse: Tidligere undersøgelser af danske idrætsforeninger peger på, at størrelsen af en idrætsforening har afgørende betydning for, hvor meget medlemmerne deltager i en række aspekter af foreningslivet. Sammenhængen er typisk sådan, at jo større forening, desto lavere en andel af medlemmerne er aktive og engagerede i foreningsarbejde (Ibsen, 1992; Laub, 2012). Derfor er der blevet udvalgt foreninger med en stor forskellighed, når det kommer til deres størrelse. Således har den mindste forening i undersøgelsen under 50 medlemmer, mens den største har over 1000. Det muliggør analyser på betydningen af foreningsstørrelse.

I det hele taget muliggør udvælgelsesmetoden, som sætter fokus på centrale forskelle i foreningslivet, analyser på betydningen af forskellene for medlemmernes aktivitetsniveau og engagement i deres respektive foreninger. Omvendt er der ganske givet andre strukturelle forhold med betydning for medlemmernes engagement, hvor vi ikke kan være sikre på, at udvælgelsesmetoden har sikret en forskellighed i stikprøven. Det afspejler, at afhandlingen har en eksplorativ dimension, fordi der ikke foreligger en udtømmende liste, som indeholder alle væsentlige strukturelle forhold med betydning for foreningsidrættens sociale kvaliteter.

I tabel 3 er der opstillet en oversigt over, hvordan de 30 foreninger fordeler sig på de anvendte udvælgelseskriterier.

Tabel 3: Oversigt over hvordan de 30 foreninger i medlemsundersøgelsen fordeler sig på en række strukturelle karakteristika.

Strukturelle karakteristika		Antal foreninger	Andel af stikprøven (pct.)
Kommune	Odense	7	23
	Vejle	4	13
	Fredericia	1	3
	Vejen	2	7
	Sønderborg	5	17
	Svendborg	2	7
	Varde	5	17
	Assens	4	13
Urbaniseringsgrad	Landsby/mindre by - under 5.000 indbyggere	11	37
	Mellemstor by - 5.000-49.999 indbyggere	6	20
	Større by - 50.000-99.999 indbyggere	4	13
	Storby - 100.000 indbyggere eller mere	6	20
En- eller flerstrengt	Enstrengt	19	63
	Afdeling i flerstrengt	11	37
Idrætsgren	Fodbold	5	17
	Håndbold	6	20
	Cykling	7	23
	Tennis	5	17
	Gymnastik	7	23
Foreningsstørrelse	0-200 medlemmer	12	40
	201-400 medlemmer	11	37
	401+ medlemmer	7	23

Fordelingen i tabel 3 afspejler det ønske om forskellighed, som var et mål med udvælgelsen, men det afspejler også en vis pragmatisme. I kontaktfasen viste det sig således nødvendigt at spørge væsentligt flere end de 30 foreninger, som endte med at medvirke i undersøgelsen. Alt i alt blev omkring 70 foreninger kontaktet for at opnå en komplet stikprøve på 30 foreninger.

Ingen af foreningerne angav modvilje mod undersøgelsen som årsag til ikke at ville medvirke. For langt de fleste handlede det i stedet om, at foreningerne enten ikke havde de efterspurgte maillister eller ikke ønskede at udlevere mailadresser på deres medlemmer til trods for oplysningen om, at proceduren var vendt med Datatilsynet. Dertil kommer foreninger, som ikke kunne overskue at deltage pga. den arbejdsbyrde, der fulgte med deltagelsen. En byrde som primært bestod i at udlevere mailadresser og gøre intern reklame for undersøgelsen.

Hver gang en af de udvalgte foreninger meddelte, at de ikke ønskede at deltage, blev det forsøgt at erstatte den pågældende forening med en forening med nogenlunde samme karakteristika. Når fx Fredericia, Vejen og Svendborg har relativt få foreninger med i undersøgelsen, afspejler det derfor, at det ikke var muligt at finde egnede erstatninger for de oprindeligt udvalgte foreninger i kommunen. Ellers illustrerer tabel 3, at udvælgelsesmetoden, trods behovet for en vis portion pragmatisme, i høj grad indeholder den ønskede forskellighed på foreningsniveau.

3.5.3. Udvalgelse af og kontakt til respondenter

De 30 foreninger, der endte med at deltage i undersøgelsen, havde givet tilsagn om at levere kontaktoplysninger i form af e-mailadresser på samtlige voksne medlemmer, frivillige og lønnede ansatte, som var en del af de respektive foreninger på undersøgelsestidspunktet. Grænsen for deltagelse blev sat ved seksten år, forstået på den måde at alle respondenter på seksten år eller mere deltog i undersøgelsen. Begrundelsen for at udelade børn fra undersøgelsen var primært indholdsmæssig, men pragmatiske overvejelser spillede også ind.

På indholdssiden har fokus i arbejdet med afhandlingen primært været på voksnes forhold til idrætsforeninger. Ikke for at negligere børnene, som udgør en stor del af medlemsgrundlaget i mange foreninger, men fordi afhandlingens interesse for demokrati, sociale relationer og frivilligt arbejde gjorde det mest meningsfuldt at spørge voksne om deres deltagelse heri, givet at mange børn af naturlige årsager ikke interesserer sig for demokrati eller udfører frivilligt arbejde. Pragmatisk ville det også være vanskeligere at komme i kontakt med børn gennem e-mailadresser, da det i mange tilfælde er forældrenes kontaktoplysninger, foreningerne ligger inde med.

Bortset fra udvælgelseskriteriet om, at respondenterne skulle være fyldt seksten år for at medvirke, blev foreningerne ikke bedt om at udføre nogen form for udvælgelse blandt deres medlemmer. De blev i stedet bedt om at sende kontaktoplysninger i form af maillister på samtlige medlemmer, frivillige og lønnede ansatte, som var en del af foreningen på undersøgelsestidspunktet. En begrænsning var i den forbindelse, at ikke alle foreninger havde e-mailadresser på alle medlemmer. De fleste havde oplysningerne, fordi de selv anvender elektronisk post til at komme i kontakt med deres medlemmer, men der var også enkelte foreninger, som manglede e-mailadresser på en mindre gruppe af medlemmer.

De foreninger, som ikke havde e-mailadresser på alle medlemmer, gjorde i de fleste tilfælde en ihærdig indsats for at indhente de nødvendige oplysninger, inden undersøgelsen blev iværksat. Den indsats resulterede i mange opdaterede kontaktoplysninger, men det lykkedes ikke alle foreninger at indhente e-mailadresser på samtlige medlemmer inden undersøgelsens igangsætning. Således har det metodiske valg om udelukkende at gennemføre undersøgelsen elektronisk haft den konsekvens, at enkelte medlemmer ikke har haft mulighed for at besvare spørgeskemaet. Der er dog efter alt at dømme tale om en meget lille andel, hvorfor en eventuel systematisk skævvridning som følge heraf vil være meget begrænset.

I forbindelse med at foreningerne skulle indsende kontaktoplysninger på respondenterne, blev de bedt om at opdele dem i to grupper, hvor den første indeholdt alle faste frivillige og lønnede ansatte i foreningerne inklusiv dem, der ydede en indsats uden at være medlem af deres respektive foreninger. Den anden gruppe bestod udelukkende af medlemmer, som ikke ydede en fast frivillig indsats i foreningen på undersøgelsestidspunktet.

For at sikre at foreningernes opdeling af respondenterne i to grupper foregik så ensartet som muligt, var følgende afklarende passus indføjet i det brev, der forklarede, hvad foreningen skulle gøre for at medvirke i undersøgelsen: *Med "faste" frivillige og lønnede skal primært forstås trænere/instruktører og ledere (primært bestyrelses- og udvalgsmedlemmer). Men i din forening kan I have andre frivillige og lønnede funktioner, som har et fast engagement i foreningen i den forstand, at der ikke er tale om tidsbegrænsede forefal-*

dende opgaver, men opgaver der løses fast eksempelvis hver uge eller hver anden uge. Alle disse bedes inkluderes som frivillige og lønnede.

Opdelingen i faste frivillige og lønnede på den ene side og menige medlemmer på den anden gjorde, at det var muligt at målrette spørgeskemaerne til de to grupper. Af hensyn til muligheden for at sammenligne de to grupper på en lang række parametre, gik 23 af i alt 49 spørgsmål igen for begge grupper, mens der var nogenlunde lige mange spørgsmål målrettet specifikt til hver af de to grupper. Således skulle respondenterne maksimalt besvare 37 spørgsmål uanset hvilken af de to kategorier, de tilhørte.

3.5.4. Testning af spørgeskema

Testningen af spørgeskemaet blev denne gang grebet lidt anderledes an, end det var tilfældet i forbindelse med foreningsundersøgelsen. I og med at flere af de anvendte spørgsmål var blevet testet og anvendt i den norske idrettslagsundersøgelse, blev der ikke gennemført et egentligt pilotstudie med testudsending til et udsnit af stikprøven. I stedet blev det vægtet højt at teste brugbarheden af spørgsmålene i de forskellige idrætsmæssige kontekster, som indgik i undersøgelsen. Til det formål blev anvendt ekspertvurderinger (Bryman, 2004; Olsen, 2006).

Rent praktisk blev en konsulent i hvert af de fem specialforbund under DIF, hvorfra der indgik foreninger i undersøgelsen, kontaktet med henblik på at få deres idrætsfaglige vurderinger af spørgeskemaet. Formålet var at finde frem til, om spørgsmålsformuleringer og tilhørende svarskalaer var relevante i alle idrætsgrene. Konsulenterne fik tilsendt det daværende spørgeskemaudkast til deres mailadresse. Efter nogle dage meldte de tilbage på forskellig vis. Tre havde relativt få kommentarer og overgav dem derfor pr. mail, en præsenterede sine kommentarer telefonisk, mens den sidste overgav sine kommentarer ved et kort møde.

Konsulenternes arbejde varierede tydeligvis i graden af engagement og grundighed, hvilket naturligvis er problematisk, givet at deres ekspertvurderinger udgjorde den primære afprøvning af spørgeskemaet. Argumentet for alligevel at lade deres vurderinger udgjøre den primære testning af skemaet var dels pragmatisk, at en noget længere kontaktfase end planlagt gjorde tiden til planlagt udsending knap, dels indholdsmæssigt at man trods alt måtte forvente, at konsulenterne ville have faldet over decideret ubrugelige spørgsmål i skemaet, uagtet at de gik til arbejdet med forskellige grader af grundighed. Konsulenternes kommentarer dannede baggrund for en mindre revision af spørgeskemaet.

3.5.5. Undersøgelsens gennemførelse

Efter afsluttet revidering af spørgeskemaet blev der medio marts udsendt i alt 4.159 invitationer til at deltage i undersøgelsen, heraf 829 til gruppen af faste frivillige og lønnede samt 3.330 til gruppen af menige medlemmer. 260 af de udsendte invitationer kom retur med fejlmelding, hvilket, ligesom i foreningsundersøgelsen, svarer til godt seks procent af den samlede stikprøve. Der blev ikke gjort så grundigt et arbejde med at indsamle nye kontaktoplysninger, som det var tilfældet i foreningsundersøgelsen, hvor der blev lagt større vægt på at sikre datamaterialets repræsentativitet. Det lykkes dog ved en relativ beskedent indsats at finde oplysninger på op mod en tredjedel af de 260 fejlsendte mails. De resterende to tredjedele har ikke haft mulighed for at deltage i undersøgelsen.

Undersøgelsen afstedkom et meget beskedent antal kommentarer undervejs. Enkelte respondenter henvendte sig, fordi de ikke længere var medlemmer af den forening, de havde modtaget en invitation på vegne af. Få skrev, at de ikke fandt spørgeskemaet relevant for dem, og endelig var der også nogle få, der ytrede tilfredshed med, at der blev sat fokus på det frivillige arbejde. Som i forbindelse med foreningsundersøgelsen var det også i medlemsundersøgelsen omkring en procent af alle respondenter, der henvendte sig med kommentarer. Resten har enten svaret eller undladt at svare på spørgeskemaet uden at kommentere på dette.

Undersøgelsen var åben i seks uger, og der blev udsendt to rykkerskrivelser undervejs efter henholdsvis to og fire uger. Begge gange blev der sendt rykkere til såvel de respondenter, som slet ikke havde påbegyndt besvarelsen af spørgeskemaet, som til dem, der havde påbegyndt, men ikke fuldført besvarelsen. En indsats som havde til formål at højne både undersøgelsens svarprocent og kvaliteten af de indkomne besvarelser. Rykkerproceduren løftede svarprocenten markant. Den lå inden første rykker på 32 pct., inden anden rykker på 43 pct. og til slut endte den på 49 pct.

3.5.6. Undersøgelsens svarprocent og repræsentativitet

Medlemsundersøgelsen opnåede svar fra 2.023 respondenter ud af den samlede stikprøve på 4.159. Det betyder, at knap halvdelen af respondenterne (49 pct.) endte med at svare på spørgeskemaet. Heraf var de 1.839 besvarelser fuldførte, mens 184 havde karakter af besvarelser med "nogen svar". Selv om man kunne ønske sig en højere svarprocent med tanke på den tætte kontakt til foreningerne og deres indsats for at få medlemmerne til at svare, forekommer det alligevel at være en tilfredsstillende svarprocent.

Svarprocenten er tilfredsstillende, fordi den ligger væsentligt over den gennemsnitlige svarprocent på omkring en tredjedel for e-mailbaserede surveystudier generelt (Shih & Fan, 2009), men også fordi den ligger markant over svarprocenten på 29 pct. i den norske idrettslagsundersøgelse (Seippel, 2002), som er det studie, der kommer tættest på medlemsundersøgelsen i både indhold og metodemæssig tilgang. En væsentlig del af forklaringen på den relativt høje svarprocent i den danske medlemsundersøgelse er formentlig, at foreningernes aktive medvirken i processen med at få respondenterne til at svare har haft en positiv effekt.

Et frafald på godt halvdelen af respondenterne udelukker ikke, at dem, der har svaret, er mere deltagende og engagerede end dem, der ikke har svaret. Det vil som oftest være sådan, og derfor må vi da også forvente en vis overrepræsentation af aktive og engagerede medlemmer blandt dem, der har svaret. Det viser sig da også, at hvis man ser særskilt på svarprocenten for de to grupper, respondenterne var delt op i, så er svarprocenten markant højere blandt dem, vi må antage er de mest engagerede, nemlig de faste frivillige og lønnede. Svarprocenten for gruppen af faste frivillige og lønnede ligger således på hele 61 pct., mens den for gruppen af menige medlemmer ligger noget lavere på 46 pct.

Tidligere så vi i tabel 3, hvordan de 30 udvalgte foreninger fordeler sig på en række strukturelle karakteristika. Interessant er det i den forbindelse at se nærmere på, hvordan medlemmer, frivillige og lønnede fra de 30 foreninger fordeler sig på de samme karakteristika. Den fordeling er afbilledet i tabel 4, hvor kun de respondenter, der har svaret på spørgeskemaet, indgår.

Tabel 4: Oversigt over hvordan respondenterne i medlemsundersøgelsen fordeler sig på en række strukturelle karakteristika.

Strukturelle karakteristika		Antal respondenter	Andel af stikprøven (pct.)
Frivillig/lønnet eller menigt medlem	Frivillig/lønnet	505	25
	Menigt medlem	1518	75
Kommune	Odense	577	29
	Vejle	496	25
	Fredericia	12	1
	Vejen	188	9
	Sønderborg	206	10
	Svendborg	232	12
	Varde	142	7
	Assens	170	8
Urbaniseringsgrad	Landsby/mindre by – under 5.000 indbyggere	476	26
	Mellemstor by - 5.000-49.999 indbyggere	352	19
	Større by - 50.000-99.999 indbyggere	596	30
	Storby - 100.000 indbyggere eller mere	439	22
En- eller flerstrengt	Enstrengt	1363	67
	Afdeling i flerstrengt	659	33
Idrætsgren	Fodbold	169	8
	Håndbold	247	12
	Cykling	377	19
	Tennis	319	16
	Gymnastik	911	45
Foreningsstørrelse	0-200 medlemmer	534	26
	201-400 medlemmer	467	23
	401+ medlemmer	1021	51

Overordnet set ser det ud til at være lykkedes at opnå en stor forskellighed i stikprøven af respondenter. Der er i de fleste tilfælde et tilstrækkeligt antal respondenter i de enkelte kategorier til, at det er muligt at foretage statistiske analyser på betydningen af forskelle på de strukturelle karakteristika, som indgår i tabel 4, ganske som det var formålet med udvælgelsen.

Der vil i det følgende ikke blive kommenteret på fordelingen på hvert af de strukturelle karakteristika i tabel 4, dog fortjener fordelingen på idrætsgren en bemærkning. Således fylder gymnastik relativt meget i forhold til de øvrige idrætsgrene til trods for, at der er udtaget nogenlunde lige mange foreninger for hver idrætsgren. Det afspejler, at de to klart største foreninger, der indgik i undersøgelsen, var gymnastikforeninger. Det har naturligvis en betydning i det omfang, stikprøven bliver brugt som billede på hele det danske foreningsliv eller for den sags skyld som et samlet billede på foreningsmedlemmer i de fem udvalgte idrætsgrene. I sammenligninger mellem idrætsgrene betyder fordelingen mindre, da antallet af respondenter i hver enkelt idrætsgren er tilstrækkeligt til at muliggøre statistiske analyser på forskellene. Dertil kommer, at det er muligt også at kontrollere for betydningen af en række strukturelle karakteristika, eksempelvis foreningsstørrelse.

I og med at det ikke har været et mål med undersøgelsen at udtage et repræsentativt udsnit af medlemmer, frivillige og lønnede i danske idrætsforeninger, er der ikke lagt stor vægt på at sammenligne de respondenter, der har medvirket i undersøgelsen, med populationen af foreningsaktive i danske idrætsforeninger. Det vil da også være vanskeligt at foretage sådanne sammenligninger, da vi har en begrænset viden om, hvordan populationen ser ud.

Den viden vi har stammer primært fra medlemsopgørelser hos de to store idrætsorganisationer, DGI og DIF, men de indeholder kun data for fordelingen på køn og meget brede alderskategorier. Ikke desto mindre udgør opgørelserne vores bedste bud på en populationsfordeling vel vidende, at ikke alle foreninger er medlem af en eller begge af de store idrætsorganisationer. Foreningsundersøgelsen indeholdt kun foreninger organiseret under DIF, og da foreningerne i medlemsundersøgelsen er udvalgt herfra, forekommer det mest oplagt at anvende tallene fra DIFs medlemsdatabase som sammenligningsgrundlag.

Resultatet af opgørelsen er angivet i tabel 5, hvor fordelingen på køn og alder i stikprøven bliver sammenlignet med populationsfordelingen i DIF i det år, hvor medlemsundersøgelsen blev gennemført. Unge på seksten til atten år er udeladt af stikprøven, da alderskategorien i DIFs medlemsopgørelse indeholder unge mellem tretten og atten år, hvorfor der ikke ville være overensstemmelse mellem de to aldersgrupper. Opgørelsen indeholder både en sammenligning med den samlede medlemsfordeling i DIF og med fordelingen i hver af de fem udvalgte idrætsgrene.

Tabel 5: Opgørelse af fordelingen på køn og alder i DIFs medlemsopgørelse fra 2012 (omtalt som population) og fordelingen i medlemsundersøgelsen (omtalt som stikprøve).

Idrætsgren		Kønsfordeling (pct.)		Aldersfordeling (pct.)		
		Kvinde	Mand	19-24 år	25-59 år	60+ år
Alle medlemmer	Population	39	61	12	61	27
	Stikprøve	50	50	7	67	26
Fodbold	Population	14	86	33	62	5
	Stikprøve	11	89	8	80	12
Håndbold	Population	51	49	34	63	2
	Stikprøve	55	45	14	84	2
Cyklings	Population	15	85	6	78	16
	Stikprøve	12	88	3	80	17
Tennis	Population	35	65	6	63	31
	Stikprøve	35	65	2	60	38
Gymnastik	Population	74	26	9	55	35
	Stikprøve	77	23	9	56	35

Tabellen viser, at medlemsundersøgelsens stikprøve afviger fra populationen af medlemmer i alle DIFs medlemsforeninger på to punkter. Først indeholder undersøgelsen en noget højere andel af kvinder (50 pct.), end der er i populationen (39 pct.). Noget som hænger sammen med, at gymnastikmedlemmer fylder så relativt meget i den samlede stikprøve. Dernæst er der også forskelle på alder. Således er der en lidt højere andel af 25-59-årige i undersøgelsen (67 pct.) sammenlignet med andelen i populationen på 61 pct., hvilket primært er på bekostning af unge på mellem 19 og 24 år, mens andelen af ældre på 60 år eller mere er stort set identisk.

Ser vi på fordelingen af medlemmer i de fem udvalgte idrætsgrene sammenlignet med fordelingen i DIFs specialforbund, så er forskellene på køn relativt små i samtlige de udvalgte idrætsgrene. Det samme kan man i store træk sige om aldersfordelingen i cykling, tennis og gymnastik, mens forskellene er mere markante, når det gælder fodbold og håndbold. I begge idrætsgrene er unge mellem 19 og 24 år noget underrepræsenterede i undersøgelsen, når man sammenligner med populationsfordelingen. I fodbold udgør unge mellem 19 og 24 år således otte procent af stikprøven mod 33 pct. i populationen, mens der i håndbold er fjorten procent unge i stikprøven mod 34 pct. i populationen.

Medlemsundersøgelsen ser, med udgangspunkt i ovenstående opgørelse, ikke ud til at være repræsentativ for populationen medlemmer i DIFs foreninger generelt, når vi udelukkende fokuserer på fordelingen på køn og i de brede alderskategorier, som udgør det bedste tilgængelige sammenligningsgrundlag. Ser vi i stedet specifikt på medlemsfordelingen i de fem udvalgte idrætsgrene, er der en bedre overensstemmelse mellem fordelingen i stikprøven og i populationen. Stikprøven ser med andre ord ud til at være relativt repræsentativ, når det gælder fordelingerne på køn og alder i de enkelte idrætsgrene til trods for, at det ikke var et eksplicit mål med udvælgelsesproceduren at opnå repræsentativitet.

Medlemsundersøgelsen er i det hele taget et meget væsentligt supplement til foreningsundersøgelsen. En ting er oplevelsen af medlemmernes deltagelse i og holdninger til deres respektive foreninger set gennem en foreningsformands øjne, som i foreningsundersøgelsen, noget andet medlemmernes egen oplevelse heraf, som i medlemsundersøgelsen. Hidtil har få undersøgelser sat fokus på sidstnævnte i en dansk kontekst, og medlemsundersøgelsen udgør qua sit omfang og sit særlige fokus på medlemmernes aktivitet og engagement i foreningskonteksten et af de mest veludviklede bud på, hvordan man undersøger idrætsforeningers sociale kvaliteter gennem anvendelse af en kvantitativ metode.

3.6. Oversigt over de to undersøgelser

I forlængelse af den detaljerede gennemgang af metodiske forhold i forbindelse med de to spørgeskemaundersøgelser, som udgør datagrundlaget for afhandlingen, er tabel 6 konstrueret til at give et overblik over de væsentligste metodiske forhold ved de to undersøgelser.

Table 6: Overblik over de væsentligste metodiske forhold ved de to gennemførte spørgeskemaundersøgelser, foreningsundersøgelsen og medlemsundersøgelsen.

	Foreningsundersøgelsen	Medlemsundersøgelsen
Gennemførelstidspunkt	Efterår 2010	Forår 2012
Målgruppe	Idrætsforeninger	Medlemmer, frivillige og lønnede i idrætsforeninger
Udvalgte foreninger	Alle medlemsforeninger under DIF	30 udvalgte foreninger under DIF inden for fem idrætsgrene: Fodbold, håndbold, cykling, tennis og gymnastik
Respondenter	En foreningsrepræsentant (typisk en foreningsformand) pr. forening	Alle voksne (16 år+) medlemmer, frivillige og lønnede
Antal respondenter	10.453 adspurgte / 5.203 svar	4.159 adspurgte / 2.023 svar
Svarprocent	50 pct.	49 pct.
Repræsentativitet	<p>Repræsentativitet var et eksplicit mål med undersøgelsen, hvorfor alle foreninger under DIF deltog</p> <p>Undersøgelsen er i store træk repræsentativ for medlemsforeninger under DIF</p> <p>Repræsentativiteten er også relativ god, når det gælder populationen af idrætsforeninger i Danmark, da omtrent tre fjerdedele af alle idrætsforeninger er medlem af DIF. Dog er små foreninger uden konkurrencedeltagelse formentlig en smule underrepræsenterede</p>	<p>Repræsentativitet var ikke et eksplicit mål med udvælgelsen af foreninger til undersøgelsen</p> <p>Sammenligninger af medlemmernes køns- og aldersfordelinger i hhv. stikprøve og population viser:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. At fordelingen i stikprøven som helhed afviger noget fra populationen, særligt når det gælder køn 2. At fordelingerne på køn og alder stemmer relativt godt overens, når man ser på de fem udvalgte idrætsgrene hver for sig
Emner	<p>Spørgeskemaet havde særligt fokus på at indkredse omfanget af og holdningen til frivilligt arbejde. Det indeholdt dog også en række andre emner, herunder foreningernes:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Struktur - Aktiviteter - Formål - Medlemskarakteristika - Ledelsesmæssige forhold - Kommunikation - Faciliteter - Økonomi - Samarbejdsrelationer 	<p>Spørgeskemaet havde til formål at indkredse idrætsforeningers sociale kvaliteter ved at spørge ind til respondenternes deltagelse i og holdninger til:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Idrætsaktiviteter i og uden for foreningerne - Foreningernes demokrati - Foreningernes sociale liv - Det frivillige arbejde i foreningerne <p>Dertil kommer en række socioøkonomiske baggrundsspørgsmål</p>

3.7. Repræsentativitet, validitet og reliabilitet

Inden afhandlingen fortsætter med en præsentation af de resultater, der er fremkommet i arbejdet med de indsamlede data, synes det at være på sin plads med en kort opsummering og vurdering af repræsentativiteten, validiteten og reliabiliteten af de indsamlede data.

3.7.1. Repræsentativitet

Det er nødvendigt at dele overvejelser over datagrundlagets repræsentativitet op i to adskilte dele. Den første del omhandler foreningsundersøgelsen, der havde repræsentativitet som et eksplicit mål. Undersøgelsen havde karakter af en populationsundersøgelse, når det gælder idrætsforeninger under DIF, og til trods for mindre skævheder på foreningsstørrelse, geografi og idrætsgren, ser data ud til i store træk at være repræsentativt for den ønskede population.

Lidt større spørgsmålstejn kan man stille ved foreningsundersøgelsens repræsentativitet, når man anvender den som et generelt billede på danske idrætsforeninger. Således er en fjerdedel af danske idrætsforeninger ikke medlem af DIF, og selv om vi ved relativt lidt om de eventuelle systematiske afvigelser mellem medlemsforeninger og ikke-medlemsforeninger, er der dog i tidligere studier indikationer på, at foreninger, der er medlem af DIF, eksempelvis er mere konkurrenceorienterede end dem, der ikke er.

Når man alligevel kan argumentere for, at foreningsundersøgelsen giver et nogenlunde retvisende billede af danske idrætsforeninger, er det fordi, det trods alt er omtrent tre ud af fire danske idrætsforeninger, der har haft mulighed for at deltage i undersøgelsen.

Medlemsundersøgelsen havde modsat foreningsundersøgelsen ikke som eksplicit mål, at den skulle være repræsentativ for medlemmer af danske idrætsforeninger. Vi finder da også, at den udtagne stikprøve afviger fra den samlede population af medlemmer i DIFs medlemsforeninger på både køn og alder, men i særlig høj grad på førstnævnte.

Respondenterne i medlemsundersøgelsen blev udvalgt ud fra et kriterium om forskellighed på en række forhold, som tidligere studier indikerer, har betydning for foreningsidrættens sociale kvaliteter. Et centralt udvælgelseskriterium var idrætsgren. Således blev de i alt 30 foreninger udvalgt inden for fem forskellige idrætsgrene, nemlig fodbold, håndbold, cykling, tennis og gymnastik. Inden for hver af disse idrætsgrene er der en rimelig god overensstemmelse mellem fordelingen på køn og alder i stikprøven sammenlignet med populationen.

Den relativt gode overensstemmelse på køn og alder indikerer, at medlemsundersøgelsen har en vis repræsentativitet, når den bliver opdelt på idrætsgrene, men der kan potentielt være skævheder på en række andre relevante parametre, vi ikke har mulighed for at undersøge. Medlemsundersøgelsen er med andre ord mest anvendelig til analyser, der tager sigte på kausal inferens, mens der i forbindelse med analyser, som tager sigte på deskriptiv inferens, er behov for at tage større forbehold, fordi vi ikke med sikkerhed kan sige, at undersøgelsen er repræsentativ.

3.7.2. Validitet

Spørgsmålet om et datasæts validitet handler grundlæggende om, hvorvidt datasættet åbner mulighed for rent empirisk at måle det, man rent faktisk gerne vil måle. Der skal med andre ord være sammenhæng mellem de teoretiske begreber eller fænomener, man gerne vil undersøge, og de indsamlede data (Bryman, 2004; Hellevik, 2002).

Når validitetsovervejelser fylder så relativt lidt i de beskrivelser af afhandlingens datagrundlag, som går forud for dette afsnit, hænger det sammen med, at det ville være for omstændeligt at diskutere validiteten af samtlige de mål, der indgår i de to spørgeskemaundersøgelser. I stedet er diskussioner om relevante variables validitet henlagt til afhandlingens tre artikler og til resultatafsnittet.

Eksempelvis bliver det i den første artikel diskuteret, hvorvidt et enkelt spørgsmål, som omhandler foreningers oplevede rekruttering af frivillige til forskellige positioner, tegner et validt billede af foreningers udfordringer med at rekruttere frivillige. Det er en relevant diskussion, givet at et enkeltspørgsmål som oftest har større validitetsmæssige udfordringer end eksempelvis et indeks bestående af flere spørgsmål. Årsagen hertil er, dels at det kan være svært at indfange et komplekst fænomen som oplevet rekruttering af frivillige i ét spørgsmål, dels at enkeltspørgsmål er sårbare over for forståelsesmæssige forskelle mellem respondenter (Hellevik, 2002). Den kritik er også relevant for de uafhængige ledelsesmæssige variable, der bliver anvendt i artiklen. De har ligeledes karakter af svar på enkeltspørgsmål, som efterlader et vist rum til fortolkning hos respondenterne.

At artiklen bygger på enkeltstående spørgsmål som mål for komplekse fænomener hænger sammen med, at spørgeskemaet fra foreningsundersøgelsen ikke tog specifikt sigte på at undersøge betydningen af ledelse for rekrutteringen af frivillige i idrætsforeninger. Foreningsundersøgelsen blev med andre ord ikke tilrettelagt med henblik på centrale temaer for afhandlingen på samme måde, som medlemsundersøgelsen blev det. Derfor indgår der ikke i foreningsundersøgelsen et stort antal indikatorer på det, den første artikel tog sigte på at undersøge.

Når artiklen blev til, trods de ovennævnte validitetsmæssige udfordringer, var det ud fra en betragtning om, at emnet er relevant for afhandlingen, ligesom det er et område, der mangler forskningsbaseret viden om. I den kontekst fungerer artiklen som et startpunkt og en slags rettesnor for fremtidige undersøgelser på området, som med fordel kan indføre mere valide mål for de behandlede aspekter af ledelse og rekruttering, fx gennem anvendelse af flere indikatorer for de teoretiske begreber.

Givet afhandlingens interesse for foreningsidrættens sociale kvaliteter med særligt fokus på demokrati, socialt liv og frivilligt arbejde, er der langt flere indikatorer på de tre områder at hente i medlemsundersøgelsen. Eksempelvis indgår der i spørgeskemaet spørgsmål om det sociale liv, som tager sigte på at indkredse såvel omfanget af medlemmernes sociale deltagelse som dybden og bredden af de sociale relationer, der bliver dannet i idrætsforeninger.

Der er med andre ord langt flere indikatorer for forskellige aspekter af de teoretiske begreber, som afhandlingen tager sigte på at undersøge, i medlemsundersøgelsen, hvilket der da også bliver draget fordel af i de to sidste artikler. I den anden artikel bliver der anvendt flere forskellige spørgsmål til at indkredse de fæl-

lesskabstypologier, som udgør de afhængige variable. Det samme gælder i den tredje artikel, hvor de mange forskellige mål for demokrati, socialt liv og frivilligt arbejde bliver anvendt til at konstruere indeks for hver af de tre former for deltagelse, der indgår som afhængige variable i de efterfølgende analyser af betydningen af forskelle i foreningslivet.

Man kan altid diskutere, om det er de mest valide mål for foreningsidrættens sociale kvaliteter, der indgår i de to spørgeskemaundersøgelser og dermed i afhandlingen. Sikkert er det, at der er tale om tre meget væsentlige sider af livet i en idrætsforening, og at der derfor er tale om mål, som er valide udtryk for foreningsidrættens sociale kvaliteter.

Da spørgeskemaet til medlemsundersøgelsen blev konstrueret, stod det ikke klart, at afhandlingen ville operere med social kapital som overordnet teoretisk ramme. Der indgår derfor ikke et udtømmende udvalg af indikatorer på den holdningsmæssige komponent i Putnams definition af social kapital. Social tillid indgår ganske vist i form af et enkeltspørgsmål, som mange andre studier også har anvendt. Set i bakspejlet havde det dog, i kontekst til studiet af social kapital, været optimalt, hvis spørgeskemaet havde indeholdt flere og mere komplekse indikatorer på forskellige aspekter af de samfundsmæssige gevinster, som teorien forudsiger følger af aktiv deltagelse i frivillige organisationer. Det havde muliggjort flere analyser af sammenhænge mellem den deltagelsesmæssige og den holdningsmæssige manifestation af social kapital.

Ovenstående ændrer ikke på, at spørgeskemaet til medlemsundersøgelsen indeholder et rigt udvalg af indikatorer på den deltagelsesmæssige manifestation af social kapital, hvilket muliggør valide analyser heraf. Diskussionen af enkelte indikatorers validitet er som nævnt henlagt til de tre artikler og til resultatafsnittet. Formålet med dette afsnit var at give et overordnet indblik i de overvejelser om validitet, som spørgeskemaundersøgelserne og de tre artikler giver anledning til. Det er ikke på den baggrund muligt at konkludere, hvorvidt de to datasæt, som danner baggrund for afhandlingens analyser, har høj eller lav validitet. Det skulle dog gerne fremgå af beskrivelserne, at der er gjort meget for at konstruere valide mål for forskellige aspekter af foreningsidrættens sociale kvaliteter.

3.7.3. Reliabilitet

Reliabilitet handler grundlæggende om, hvorvidt indsamlingen af data til en undersøgelse er gennemført så nøjagtigt og præcist som muligt. Hertil hører også overvejelser om, hvorvidt man kan forvente, at det pågældende studie vil være muligt at gennemføre af en anden forsker med samme resultat til følge (Bryman, 2004; Hellevik, 2002).

Den grundige beskrivelse af dataindsamlingsprocessen og de tilhørende metodiske valg illustrerer, at der er gjort meget for at sikre datagrundlagets reliabilitet. For det første fordi indsamlingen af data har haft et stærkt fokus på at give alle i stikprøven mulighed for at svare, eksempelvis ved at finde opdaterede kontaktoplysninger på de respondenter, hvis oprindelige invitationer til at deltage i undersøgelsen kom retur med fejlmelding. Dertil kommer rykkerprocedurerne, som havde fokus på at øge både kvantiteten, forstået som antallet af besvarelser, men også kvaliteten af besvarelserne ved at opfordre respondenter, der har afgivet ufuldstændige besvarelser, til at færdiggøre deres besvarelser. Alt sammen tiltag som øger nøjagtigheden af de indsamlede data.

For det andet gør den grundige beskrivelse af dataindsamlingsprocessen, at det i store træk vil være muligt for en anden forsker at gennemføre et lignende studie, som vi må forvente vil give samme resultater. Årsagen hertil er, at det grundigt er ekspliciteret, hvordan respondenterne til de to undersøgelser er udvalgt, hvilke indsamlingsmetoder der er blevet anvendt, samt hvilke tiltag der er blevet gjort undervejs i indsamlingsprocessen for at opnå en høj svarprocent.

Reliabiliteten er som oftest højest i kvantitative undersøgelser, fordi de anvender en mere standardiseret tilgang til dataindsamling end de fleste kvalitative undersøgelser. Spørgeskemaundersøgelser udgør i den sammenhæng ingen undtagelse, da de som oftest, og som det er tilfældet for de to spørgeskemaundersøgelser, der indgår i afhandlingen, består af mange lukkede spørgsmål, som respondenterne udfylder på en standardiseret måde med en begrænset afhængighed af en specifik kontekst (Bryman, 2004).

Det skulle gerne fremgå af metodeafsnittet generelt og de specifikke overvejelser om repræsentativitet, validitet og reliabilitet, at der er gjort meget for at sikre kvaliteten af såvel de indsamlede data som de statistiske analyser, der ligger til grund for diskussioner og konklusioner i de enkelte artikler og i afhandlingen. Alle analyser foregår inden for rammerne af et kvantitativt undersøgelsesdesign med spørgeskemadata som eneste datakilde. Et undersøgelsesdesign som rummer en række muligheder og begrænsninger, hvoraf de væsentligste er beskrevet tidligere. De følgende afsnit af afhandlingen, hvori resultaterne bliver diskuteret, skulle imidlertid gerne illustrere, at det valgte undersøgelsesdesign udgør en frugtbar metodisk tilgang til studiet af foreningsidrættens sociale kvaliteter.

4. Resultater

Afhandlingen tager i sin helhed sigte på at undersøge hvilke medlems- og foreningskarakteristika, der er fremmede henholdsvis hæmmende for foreningsidrættens sociale kvaliteter. Det bliver gjort i tre artikler, der enten er publicerede eller godkendte til publicering. Alle artiklerne har været igennem en dobbeltblindet reviewproces. De to første er blevet læst af to bedømmere i forbindelse med optagelse i internationale tidsskrifter, mens den sidste er blevet læst af en enkelt bedømmer i forbindelse med optagelse i en dansk-sproget antologi, som udkommer ultimo 2013. Nedenfor er opstillet en kort oversigt over de tre artikler med oplysninger om forfatter(e), titel og tidsskrift eller bog, hvori den pågældende artikel er publiceret eller godkendt til publicering. Artiklerne er vedlagt sidst i afhandlingen.

Artikel 1 (publiceret): Østerlund, K. (2012). Managing voluntary sport organizations to facilitate volunteer recruitment. *European Sport Management Quarterly*, 13(2), 143-165.

Artikel 2 (publiceret): Østerlund, K. & Seippel, Ø. (2013). Does membership in civil society organizations foster social integration? The case of Danish voluntary sport organizations. *Journal of Civil Society*. Publiceret online.

Artikel 3 (godkendt til publicering): Østerlund, K. (2013). Danske idrætsforeningers sociale kapital. Demokrati, socialt liv og frivilligt arbejde. I: Eskelund, Klaus & Skovgaard, Thomas (red.), *Samfundets idræt. Forskningsbaserede indspark i debatten om idrættens støttestrukturer*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.

De tre artikler bidrager på hver sin måde til besvarelse af afhandlingens problemstilling, og formålet med dette afsnit er derfor først og fremmest at samle op på de væsentligste fund i de tre artikler samt at tydeliggøre, hvordan de øger vores viden om foreningsidrættens sociale kvaliteter. Endelig vil der sidst i afsnittet blive præsenteret en analyse af aktiv deltagelse i idrætsforeninger og social tillid, som af tidsmæssige årsager ikke har fundet vej til en særskilt artikel. Den er imidlertid højrelevant i kontekst til den teoretiske del af afhandlingen, hvor sammenhængen mellem aktiv deltagelse i frivillige organisationer og social tillid blev diskuteret.

4.1. De tre artiklers væsentligste fund

De tre artikler viser samlet set, at der ikke eksisterer en selvølgelig sammenhæng mellem det at være medlem af en idrætsforening og udmøntningen af de sociale kvaliteter, som foreningsidrætten bliver tilskrevet på et generelt niveau. Det gælder på tværs af de forskellige mål for foreningsidrættens sociale kvaliteter, som de tre artikler anvender, og som er at regne som afhandlingens afhængige variable.

4.1.1. De undersøgte mål for foreningsidrættens sociale kvaliteter

Den første artikel anvender foreningernes selvrapporterede oplevelse af, hvor let eller svært de har ved at rekruttere frivillige som mål for foreningsidrættens sociale kvaliteter. Frivilligt arbejde fremstår i den forbindelse som et udtryk for medlemmernes grad af forpligtelse over for hinanden og over for fællesskabet i deres respektive foreninger. Ud fra en sådan forståelse af frivilligt arbejde fremstår de foreninger, der relativt set har lettest ved at rekruttere frivillige, som dem med de største sociale kvaliteter.

Selv om et flertal af foreningerne finder det svært at rekruttere frivillige, viser artiklen, dels at de generelt set finder det lettere at rekruttere frivillige til ad hoc opgaver end til faste opgaver, dels at nogle foreninger har markant lettere ved at rekruttere frivillige end andre uanset omfanget og karakteren af de frivillige arbejdsopgaver.

Den anden artikel opdeler medlemmer i idrætsforeninger på fire fællesskabstyper, som er udtryk for forskellige niveauer af og former for social integration. De to konstituerende elementer i typologien er medlemmernes deltagelse i idrætsaktiviteten og deres grad af emotionelle bånd over for andre medlemmer.

Artiklen viser, at langt hovedparten af medlemmerne (93 pct.) er regelmæssigt aktive i deres respektive foreninger, forstået på den måde, at de dyrker deres idræt i foreningen mindst en gang om ugen. Deltagelse i idrætsaktiviteten fører imidlertid ikke automatisk til, at der bliver dannet emotionelle bånd mellem medlemmerne. Det sker for godt halvdelen af medlemmerne (51 pct.), som tager del i stærke fællesskaber, men for mere end fire ud af ti (42 pct.) lader den sociale integration sig begrænse til samværet i forbindelse med den fælles idrætsudøvelse. De indgår i det, der i artiklen bliver kaldt pragmatiske fællesskaber.

Den tredje artikel måler på forskellige aspekter af medlemmernes deltagelse i foreningernes demokrati, sociale liv og frivillige arbejde. Det bliver gjort med inspiration i Putnams analyse af det amerikanske samfunds sociale kapital i bogen "Bowling alone", hvor han anvender forskellige former for social deltagelse som indikatorer på social kapital. Artiklen koncentrerer sig om deltagelse inden for rammerne af de undersøgte idrætsforeninger, men går til gengæld i dybden med de forskellige former for deltagelse.

Når der i artiklen bliver anvendt mål for deltagelse i netop demokrati, socialt liv og frivilligt arbejde, er det fordi, det udgør tre helt centrale elementer i såvel foreningernes daglige liv som deres selvforståelse. Desuden har deltagelse på netop de tre områder meget til fælles med de begrundelser, der fra offentligt hold bliver givet for at støtte foreningsidrætten. Artiklen viser, at deltagelse i foreningernes demokrati og frivillige arbejde er forbeholdt et mindretal af medlemmerne, mens et flertal tager del i det sociale liv.

De tre artikler medvirker på en og samme tid til at underbygge og nuancere retorikken om foreningsidrættens sociale kvaliteter. I tråd med retorikken viser artiklerne, at idrætsforeninger er arenaer for socialt samvær og for opbygning af fællesskabsrelationer mellem medlemmerne, ligesom det er arenaer, hvor medlemmerne påtager sig ansvaret for foreningernes drift. På samme tid står det klart, at medlemmer ikke automatisk bliver frivillige, engagerer sig socialt med andre medlemmer og deltager i de væsentlige sider af foreningernes liv, som artiklerne undersøger. Foreningslivet er ganske enkelt for forskelligt til, at det er muligt at udtale sig generelt om foreningsidrættens sociale kvaliteter.

Medlemmernes tilbøjelighed til at engagere sig i deres respektive foreninger varierer, som de tre artikler viser, ganske meget. Det gælder uanset om man måler på rekruttering af frivillige, fællesskabsrelationer eller deltagelse i demokrati, socialt liv og frivilligt arbejde. En stor del af den forskellighed er det muligt at forklare ud fra variationer i udvalgte medlems- og foreningskarakteristika. Det viser, dels at afhandlingens fokus på betydningen af forskelle i foreningslivet for idrætsforeningers sociale kvaliteter er velbegrundet, dels at det er relevant at inddrage karakteristika på begge niveauer, når man skal forstå forskelle heri.

4.1.2. Betydningen af de undersøgte foreningskarakteristika

På foreningsniveau er betydningen af en lang række sammenhænge blevet undersøgt, og det er i den forbindelse værd at fremhæve de mest centrale fund på tværs af alle tre artikler. Det første stammer fra den første artikel, som viser, hvordan foreningsledelse har betydning for, hvor let eller svært foreningerne oplever det at rekruttere frivillige.

Artiklen tester konkret fem hypoteser og finder, at foreninger kan lette rekrutteringen af frivillige ved at: 1) involvere medlemmer i alle større beslutninger, 2) uddelegere beslutningstagning og arbejdsopgaver på flere udvalg og frivillige, 3) anerkende frivillige ved at tilbyde materielle incitamenter, 4) formulere en strategi for hvordan foreningen rekrutterer frivillige, og 5) anvende elektroniske kommunikationsformer. Idrætsforeninger kan med andre ord tage ledelsesmæssige tiltag, der gør det lettere for dem at engagere medlemmerne i frivilligt arbejde.

Nogle af de ledelsesmæssige tiltag er inspireret af en formaliseret tilgang til organisationsledelse. Det gælder eksempelvis for formuleringen af strategier og anvendelsen af materielle incitamenter som et bevidst redskab i rekrutteringen af frivillige. Den form for ledelse er først og fremmest udbredt i større og mere professionaliserede organisationer, end man typisk finder i den danske foreningsidræt, og det er da også primært i den type af organisationer, betydningen af de formaliserede ledelsestiltag tidligere er blevet undersøgt.

Artiklen viser, at ledelsesmæssige tiltag, der er inspireret af en formaliseret tilgang til foreningsledelse, har en begrænset udbredelse i danske idrætsforeninger. Det gælder eksempelvis for den strategiske tilgang til rekruttering af frivillige. Relativt få idrætsforeninger angiver således, at de har en bevidst strategi som beskriver, hvordan foreningen rekrutterer frivillige, mens det store flertal af foreninger angiver, at de forsøger at skaffe frivillige, når behovet opstår, uden at der ligger en egentlig strategi bag. Det til trods for, at den strategiske tilgang til rekruttering af frivillige ser ud til at lette rekrutteringen af frivillige, selv i de relativt små foreninger, der udgør hovedbestanddelen i den danske foreningsidræt.

Omvendt er der også elementer i de ledelsesmæssige anbefalinger, som ikke knytter sig til en formaliseret ledelsestankegang, herunder bestræbelsen på at involvere medlemmerne i alle større beslutninger. En bestræbelse man typisk ikke finder i store og professionaliserede organisationer, hvor medlemmernes mulighed for at øve indflydelse ofte er begrænset. Det viser, at idrætsforeninger kan lade sig inspirere af elementer fra den formelle ledelsesteori, men at det efter alt at dømme ikke vil være befordrende for rekrutteringen af frivillige at kopiere ledelsesmæssige strategier, som stammer fra organisationer med helt forskellige eksistensvilkår fra dem, de fleste danske idrætsforeninger lever under.

I de to sidste artikler er en lang række forskellige uafhængige variable på foreningsniveau blevet testet, men kun to strukturelle variable kvalificerede sig til at komme med i de endelige regressionsmodeller. Den første er foreningsstørrelse målt på medlemstal, som i den anden artikel viste sig at have signifikant indflydelse på fællesskabsstrukturerne i idrætsforeninger. Store foreninger med mere end 400 medlemmer viste sig at være signifikant mindre socialt integrerende end små foreninger med under 200 medlemmer.

Konkret er stærke fællesskabsrelationer mere udbredte i små foreninger, mens pragmatiske fællesskabsrelationer er mere udbredte i store foreninger. Det indikerer, at store foreninger generelt set har flere medlemmer, der ser idrætsforeningen som en arena, hvor de kan dyrke deres idræt uden at engagere sig socialt med andre medlemmer.

Den tredje artikel giver imidlertid baggrund for at nuancere ovenstående konklusion. Således finder artiklen ingen signifikante sammenhænge mellem foreningsstørrelse og medlemmernes deltagelse i foreningernes demokrati, sociale liv og frivillige arbejde. I stedet viser artiklen, at den afgørende uafhængige variabel på foreningsniveau er idrætsgren. Det er tilfældet, fordi den tredje artikel, i modsætning til den anden, inddrager de fem idrætsgrene, som indgår i medlemsundersøgelsen, enkeltvis i regressionsanalysen, mens den anden artikel skelner overordnet mellem holdidrætsgrene og individuelle idrætsgrene.

En opfølgende analyse på resultaterne i den anden artikel viser, at når man erstatter den overordnede skelnen mellem holdidrætsgrene og individuelle idrætsgrene med den mere nuancerede skelnen mellem de fem idrætsgrene, så forsvinder den negative effekt af foreningsstørrelse på social integration. En mulig substantiel forklaring herpå kunne være, at den mindst socialt integrerende idrætsgren er gymnastik, som typisk foregår i de største foreninger, og når den bliver kategoriseret som en individuel idrætsgren sammen med tennis og cykling, hvor især sidstnævnte overvejende bliver dyrket i mindre foreninger, kommer foreningsstørrelse til at fremstå signifikant i regressionsanalyserne.

Dermed står idrætsgren tilbage som den helt afgørende uafhængige variabel på foreningsniveau. Artikel to viser i den forbindelse en generel tendens til, at holdidrætsgrene er mere socialt integrerende end individuelle idrætsgrene. Det er dog værd at nævne, som det også bliver gjort i artiklen, at det er svært at kategorisere idrætsaktiviteter entydigt som enten holdidrætsgrene eller individuelle idrætsgrene. Opdelingen er i artikel to gennemført ud fra, om idrætsaktiviteten i udgangspunktet er individuel. I den kontekst fremstår cykling, tennis og gymnastik som individuelle idrætsgrene, fordi det er muligt at dyrke dem individuelt, og fordi de som aktiviteter stiller mere beskedne krav til samarbejde, koordination og kommunikation, end det er tilfældet i fodbold og håndbold, som tilhører gruppen af holdidrætsgrene. Inddelingen bliver anvendt vel vidende, at relationerne i de enkelte aktiviteter er langt mere komplekse, end det er muligt at indfange ved en sådan inddeling.

Alligevel underbygger resultaterne fra artikel tre konklusionen fra artikel to om, at opdelingen i holdidrætsgrene og individuelle idrætsgrene er relevant i et studie som dette, der tager sigte på at undersøge forskelle i foreningsidrættens sociale kvaliteter. Fodbold og håndbold fremstår således som de idrætsgrene, der er mest fremmede for medlemmernes deltagelse, når man måler på tværs af deltagelse i demokrati, socialt liv og frivilligt arbejde i det indeks for social kapital, der bliver konstrueret i artiklen.

Cykling ligger imidlertid relativt tæt på håndbold, primært fordi det er den idrætsgren, hvor medlemmerne deltager klart mest i foreningsdemokratiet. Bortset herfra ligner cykling overvejende de to øvrige individuelle idrætsgrene, tennis og gymnastik, når det gælder medlemmernes deltagelse i socialt liv og frivilligt arbejde. Det viser, dels at opdelingen i holdidrætsgrene og individuelle idrætsgrene har en relevans, når man studerer forskelle i idrætsforeningers sociale kvaliteter, dels at man med en sådan opdeling risikerer at

overse substantielt vigtige forskelle mellem enkelte idrætsgrene, som vi kun opnår viden om, når vi undersøger betydningen af idrætsgrenene hver for sig.

Samlet set viser analysen af de uafhængige variable på foreningsniveau, at såvel strukturelle som ledelsesmæssige forhold ved idrætsforeninger har betydning for foreningsidrættens sociale kvaliteter. Det at beskæftige sig med en bestemt idrætsgren ser ud til at opstille nogle rammer, som har betydning for udmøntningen af de sociale kvaliteter i konkrete fællesskabsrelationer og deltagelsesmønstre. Inden for disse rammer viser resultaterne fra den første artikel, at foreningerne har mulighed for at påvirke de sociale kvaliteter ved at lette rekrutteringen af frivillige. Noget som sker ved at følge de opstillede ledelsesmæssige anbefalinger.

På den måde viser resultaterne, at der er et vist spillerum inden for hvilket foreningerne kan medvirke til at fremme henholdsvis hæmme medlemmernes sociale engagement. De undersøgte ledelsesmæssige aspekter udgør et væsentligt led heri, men fremtidige studier kan med fordel undersøge andre relevante forhold på foreningsniveau med betydning for udmøntningen af foreningsidrættens sociale kvaliteter.

4.1.3. Betydningen af de undersøgte medlemskarakteristika

På samme måde som forskellige foreningskarakteristika har betydning for foreningsidrættens sociale kvaliteter, viser artikel to og tre, at forskellige medlemskarakteristika også har betydning. Socioøkonomiske variable som køn, alder og uddannelse hører til blandt de uafhængige variable, som i artiklerne viser sig at øve indflydelse på de undersøgte aspekter af medlemmernes sociale engagement. Dertil kommer en række variable, som beskæftiger sig med forskellige aspekter af medlemmernes relationer til deres respektive foreninger. Til sidstnævnte kategori hører varighed af medlemskab, gruppestørrelse, rekruttering og hvorvidt det enkelte medlem har barn eller børn, som er aktive i foreningen.

Effekterne af de enkelte uafhængige variable er relativt velbeskrevne i artikel to og tre, hvorfor de ikke vil blive gennemgået slavisk i det følgende. I stedet bliver variablene behandlet som tilhørende to hovedgrupper, hvor den første handler om socioøkonomiske variable og den anden handler om relationsvariable.

Tidligere i afhandlingen blev det anskueliggjort, hvordan der er elementer af selektiv integration *til* foreningslivet forstået på den måde, at dem, der er medlemmer af idrætsforeninger, skiller sig ud fra dem, der ikke er medlemmer, på udvalgte socioøkonomiske karakteristika som køn, alder og uddannelse. Det gælder i foreningslivet som helhed, men fremtræder særligt stærkt, når man ser på fordelingerne i enkelte idrætsgrene. Artiklerne beskæftiger sig ikke med selektiv integration til foreningsidrætten, da empirien udelukkende tager sigte på foreninger og de medlemmer, frivillige og lønnede, som indgår heri.

Derimod er der i artiklerne baggrund for at undersøge, om der er elementer af selektiv integration *i* foreningslivet i den forstand, at nogle medlemsgrupper er mere tilbøjelige til at engagere sig i sociale fællesskaber og deltage i demokrati, socialt liv og frivilligt arbejde end andre. I den forbindelse viser resultaterne fra artikel to og tre, at der er elementer af selektiv integration, når vi ser på socioøkonomiske variable som køn, alder og uddannelse. Ikke i den forstand at sammenhængene er deterministiske. Der er i stedet tale om tendentielle sammenhænge, som nok er signifikante, men som for især køn og uddannelse ikke er voldsomt stærke.

Artikel tre viser, at mænd er en anelse mere tilbøjelige til at deltage i det sociale liv og frivillige arbejde end kvinder, men ifølge artikel to er mænd ikke bedre socialt integrerede end kvinder. Aldersmæssigt viser begge artikler, at unge voksne på 16-30 år er den bedst socialt integrerede og mest deltagende aldersgruppe. Samme enighed mellem artiklerne finder vi, når det gælder uddannelse, hvor der er en tendens til, at jo bedre uddannet et medlem er, desto mindre socialt integreret og deltagende er det pågældende medlem inden for foreningens rammer.

Ovenstående viser, at der sker en vis selektiv integration i foreningslivet i den forstand, at forskellige grupper af medlemmer i forskellig grad engagerer sig i deres respektive foreninger. Vi kan med udgangspunkt i artiklerne ikke afvise, at der bag den selektive integration gemmer sig strukturelle forhold ved foreningerne, som gør det lettere for nogle medlemsgrupper at engagere sig end andre. Alligevel virker det mere sandsynligt, at forskelle i medlemmernes hverdagsliv udgør den væsentligste del af forklaringen på de fundne forskelle.

Forskellene på alder kunne eksempelvis afspejle, at unge voksne befinder sig i en livsfase, hvor fritidsaktiviteter fylder mere, end det er tilfældet senere i livet, hvor familie og karriere spiller en mere dominerende rolle (Seippel, 2005b). Noget som i øvrigt bliver yderligere underbygget af, at ældre på over 60 år, for hvem fritiden, i hvert fald efter pensionsalderen, igen fylder mere, er tilbøjelige til at være bedre socialt integrerede end midaldrende voksne.

For uddannelsesniveau virker det mest oplagt, at veluddannede er mindre socialt engagerede i deres respektive foreninger, fordi de bevidst fraprioriterer det sociale samvær i forbindelse med idrætsudøvelsen, snarere end at der skulle være tale om strukturelle forhold i foreningslivet, der gør det vanskeligt for veluddannede at blive socialt integrerede. I hvert fald ved vi fra forskellige idrætsvaneundersøgelser, at betydningen af de sociale aspekter ved idrætsdeltagelsen falder med uddannelsesniveau (Ibsen & Ottesen, 1999), og at tilbøjeligheden til at vælge socialt uforpligtende idrætsformer stiger med uddannelsesniveau (Laub, 2013). Noget som ikke kun er tilfældet inden for foreningslivets rammer, og som det derfor er nærliggende at forbinde med forhold i hverdagslivet snarere end forhold i foreningslivet.

Ud over socioøkonomiske variable viser artikel to og tre, at der er en række forskelligartede variable, man opsamlende kan kalde for relationsvariable, som har betydning for foreningsidrættens sociale kvaliteter. Betegnelsen relationsvariable dækker over, at variablene alle beskæftiger sig med relationen mellem det enkelte medlem og foreningen. Bortset fra varighed af medlemskab, som har væsentlig betydning for både fællesskabsstruktur og social deltagelse, er det ikke de samme variable, der indgår i de to artikler. Flere variable er desuden blevet testet undervejs, men i sidste ende er kun de variable, som viste sig at være relevante ud fra både en teoretisk og en statistisk synsvinkel inkluderet i de endelige regressionsmodeller.

Resultaterne giver anledning til tre betragtninger. Den første er, at tidsfaktoren spiller en rolle for medlemmernes tilknytning til deres respektive foreninger. Begge artikler viser, hvordan der er en positiv sammenhæng mellem medlemmernes engagement i foreningslivet og den tid, de har været medlemmer. Det kan man tolke som et udtryk for, at det tager tid at opbygge sociale relationer, og at stærke fællesskabsrelationer og høje deltagelsesniveauer derfor opstår som resultat af langvarige medlemskaber. Kausalretning

gen kunne imidlertid også være den modsatte i den forstand, at socialt engagerede medlemmer lettere lader sig fastholde i foreningslivet end medlemmer, der ikke oplever samme grader af social integration.

Ud fra en pragmatisk betragtning virker det sandsynligt, at begge kausalretninger er relevante. Det er således svært at forestille sig, at ret mange medlemmer vil have et stærkt socialt engagement fra første dag i foreningen. For de fleste vil det tage noget tid at opbygge fællesskaber og at blive aktivt involverede i forskellige sider af foreningernes liv. Samtidig virker det plausibelt, at stærke fællesskaber og høje niveauer af deltagelse i foreningslivet alt andet lige skaber bånd mellem medlemmerne og foreningen, som det har større sociale omkostninger at bryde.

Den anden betragtning, som resultaterne giver anledning til, er, at der eksisterer en sammenhæng mellem den måde, medlemmerne dyrker idræt på og de sociale fællesskaber, som bliver dannet mellem medlemmerne. De tidligere beskrevne forskelle mellem forskellige idrætsgrene illustrerer den pointe, men det samme gør den sammenhæng mellem gruppestørrelse og social integration, som fremkommer i artikel to. Lidt overraskende er sammenhængen positiv i den forstand, at jo flere medlemmer, der indgår i et medlems normale træningsgruppe, desto bedre socialt integreret er det pågældende medlem.

Årsagen til at det forekommer overraskende er, at der i mindre grupper ofte opstår stærkere og tættere sociale relationer end i større grupper, hvor relationerne ofte er mere upersonlige (Brint, 2001). Den betragtning ser imidlertid ikke ud til at holde i de undersøgte idrætsforeninger til trods for, at det, der bliver målt på i den anden artikel, netop er at regne som mål for styrken og tætheden af sociale relationer. Medlemmerne blev således spurgt om, hvorvidt de vurderede, at de kunne få hjælp og støtte fra andre medlemmer, hvis de fik personlige problemer, samt om de har fået det, de selv vil karakterisere som nye venner, gennem deltagelse i foreningen.

En større gruppe giver naturligvis et større udvalg af medlemmer at danne sociale relationer til, og det kan måske være en del forklaringen på resultatet. Ellers er der ikke umiddelbart andet i det indsamlede datamateriale, som kan forklare diskrepansen mellem den teoretiske forventning og de empiriske fund. Der er derfor god grund til i fremtidige studier at undersøge sammenhængen mellem den måde, medlemmerne dyrker idræt på og graden af social integration og social deltagelse nærmere. Heri kunne betydningen af gruppestørrelse indgå som et væsentligt element.

Resultaterne giver også anledning til en tredje betragtning, nemlig at eksisterende sociale netværk i foreningerne har betydning for fællesskabsrelationerne og tilbøjeligheden til at deltage aktivt i foreningernes demokrati, sociale liv og frivillige arbejde. Artikel to viser således, at medlemmer, der er blevet rekrutteret gennem et eksisterende netværk i foreningen, er mere tilbøjelige til at opleve høje niveauer af social integration. Det giver god mening i og med, at den gruppe af medlemmer allerede ved indmeldelse har et netværk i foreningen, som kan yde den hjælp og støtte, der bliver spurgt til i operationaliseringen af social integration i artiklen. Derimod er det mindre åbenlyst, at eksisterende netværk også spiller en positiv rolle for dannelsen af nye venskaber i foreningen, hvilket også indgår som et element i typologien.

Man kunne sagtens forestille sig situationer, hvor eksisterende netværk kunne danne udgangspunkt for klikedannelser med en begrænset åbenhed over for dannelse af nye venskaber til følge. Det ser imidlertid

ud til at være undtagelsen snarere end reglen i foreningslivet, hvor medlemmer, der allerede har et netværk i foreningen, faktisk er mere tilbøjelige til at blive socialt velintegrerede, herunder ved at danne nye venskaber gennem deltagelse i foreningen. En mulig forklaring herpå kunne være, at et eksisterende netværk kan facilitere det nye medlems kontakt til andre medlemmer i foreningen.

Eksisterende sociale netværk kan også spille en anden rolle i forhold til foreningsidrættens sociale kvaliteter. Den tredje artikel viser således, hvordan det at have barn eller børn, som er aktive i den samme forening, øger det pågældende medlems tilbøjelighed til at være aktiv i samtlige de undersøgte aspekter af foreningslivet. Særlig markant er sammenhængen mellem det at have barn eller børn i foreningen og tilbøjeligheden til at udføre frivilligt arbejde. En sammenhæng man kan genfinde i andre studier, som viser, at forældre udgør en vigtig ressource for foreningerne, særligt hvis de selv er idrætsaktive i en forening (Pilgaard, 2011).

Sammenhængen mellem det at have barn eller børn i foreningen og tilbøjeligheden til at udføre frivilligt arbejde informerer os ikke om karakteren af det frivillige arbejde. Eksempelvis kan vi ikke ud fra artiklen fastslå, om medlemmer med barn eller børn i foreningen løser opgaver, der relaterer sig til deres egen eller børnenes idrætsudøvelse, eller om de udfører andre frivillige arbejdsopgaver, som ikke tager specifikt sigte på deres egen eller børnenes idrætsudøvelse.

Analyser, som ikke indgår i artiklerne, viser, at 56 pct. af de faste frivillige, der har barn eller børn i foreningen, arbejder med opgaver, der vedrører det hold, som børnene er aktive på. Til sammenligning arbejder 16 pct. med opgaver, der vedrører deres eget hold, og 32 pct. er engageret i aktivitetsrelaterede opgaver, men ikke i forbindelse med deres egen eller børnenes idrætsudøvelse. Dertil kommer en gruppe af frivillige, som løser ledelsesmæssige opgaver. Årsagen til, at procenttallene ikke summer til hundrede procent er, at mange frivillige gør flere ting på samme tid.

Der er med andre ord stærke indikationer på, at det at have barn eller børn i foreningen udgør et stærkt incitament til øget deltagelse i foreningslivet. Det gælder i særlig høj grad for det frivillige arbejde, hvor den største del af engagementet knytter sig til barnets eller børnenes idrætsaktivitet. Foreningsdemokratiet nyder også godt af forældrenes større tilbøjelighed til at deltage, og det samme gælder det sociale liv, selv om sammenhængen her er mindre stærk.

Opsummerende viser artiklerne, at der er elementer af selektiv integration i foreningsidrætten, når det gælder socioøkonomiske forholds betydning for medlemmernes grad af social integration og deltagelse i foreningernes demokrati, sociale liv og frivillige arbejde. Ligeledes har en række relationsvariable betydning for foreningsidrættens sociale kvaliteter. Det gælder på i hvert fald de tre områder, som er undersøgt i artikel to og tre. Tidsfaktoren operationaliseret som varighed af medlemskab udgør det første område. Forhold knyttet til den måde, medlemmerne dyrker idræt på, er det andet, og her er specifikt set på betydningen af gruppestørrelse. Endelig omhandler det tredje område betydningen af eksisterende sociale netværk, herunder både om medlemmer er rekrutteret gennem sociale netværk og om de har barn eller børn, der er aktive i foreningen.

Betragtningerne i dette og foregående afsnit viser, at det er et ret så komplekst samspil af flere forskellige forhold, der har indflydelse på medlemmernes sociale engagement. Af samme grund er det heller ikke muligt at præsentere en udtømmende liste over de medlems- og foreningskarakteristika, der er fremmede henholdsvis hæmmende for foreningsidrættens sociale kvaliteter. Ikke desto mindre har resultaterne bragt os et stort skridt videre i retning mod at forstå et centralt udvalg af disse. Fremtidige studier kan derfor med fordel tage udgangspunkt heri i et forsøg på at udbygge og kvalificere de fund, som er fremkommet i afhandlingens tre artikler.

4.2. Deltagelse avler deltagelse

Der er inden for rammerne af de undersøgte idrætsforeninger en klar tendens til, at de medlemmer, der er mest aktive i eksempelvis foreningsdemokratiet, også hører til blandt dem, der er mest aktive i det sociale liv og det frivillige arbejde. Det ser med andre ord ud til, at deltagelse avler deltagelse. Det er en vigtig selvstændig pointe, som ikke fremgår tydeligt i artiklerne, men som det er værd kort at dvæle ved, inden fokus vender sig mod betydningen af de forskellige deltagelsesformer for social tillid.

En generel illustration af sammenhængen mellem de forskellige former for deltagelse får vi, når vi undersøger bivariate korrelationer mellem de konstruerede indeks for medlemmernes deltagelse i demokrati, socialt liv og frivilligt arbejde, som indgår i artikel tre. Det samme gælder, når vi i tilgift inddrager den hyppighed, hvormed medlemmerne dyrker deres idræt i foreningen og deltager i konkurrencer. Korrelationskoefficienterne er angivet i tabel 7.

Tabel 7: Bivariate korrelationer (Pearsons koefficienter) mellem nogle af de væsentligste former for deltagelse i forskellige aspekter af foreningernes liv (N ligger mellem 1.418 og 1.833).

	Deltagelse i idrætsaktiviteten	Deltagelse i konkurrencer	Deltagelse i demokrati	Deltagelse i det sociale liv	Deltagelse i frivilligt arbejde
Deltagelse i idrætsaktiviteten	-				
Deltagelse i konkurrencer	0,383***	-			
Deltagelse i demokrati	0,396***	0,364***	-		
Deltagelse i det sociale liv	0,373***	0,484***	0,592***	-	
Deltagelse i frivilligt arbejde	0,322***	0,410***	0,629***	0,524***	-

*** $p < 0.001$, ** $p < 0.01$, * $p < 0.05$

Kort fortalt er Pearsons koefficienter udtryk for styrken af den lineære sammenhæng mellem to variable. Modsat de ustandardiserede regressionskoefficienter, som indgår i artiklerne, er de ikke afhængige af variabelens skala, og det er derfor underordnet, at variablene i tabel 7 ikke måler deltagelse på samme skala (Agresti & Finlay, 1997).

Korrelationskoefficienterne i tabellen viser, at alle former for deltagelse er positivt korreleret med hinanden, uden at nogen af sammenhængerne er deterministiske. Det illustrerer, at medlemmerne ikke deltager

lige hyppigt i de forskellige former for deltagelse, og der vil da også være adskillige eksempler på medlemmer, som er meget aktive i et deltagelsesaspekt, men passive i et eller flere andre aspekter. Alligevel vidner korrelationskoefficienterne om moderate til stærke sammenhænge mellem de forskellige former for deltagelse.

Særlig stærk er sammenhængen mellem de tre indeks for deltagelse i demokrati, socialt liv og frivilligt arbejde, dog mest udtalt for sammenhængen mellem deltagelse i demokrati og frivilligt arbejde. Noget som viser, at der er et særligt stort overlap mellem de medlemmer, der tager del i foreningsdemokratiet og dem, der udfører frivilligt arbejde.

Overlap er der også, når vi inkluderer deltagelse i idrætsaktiviteten og i konkurrencer, men sammenhænge er mere moderate. Det afspejler, som det også bliver pointeret i artikel to og tre, at en høj idrætsdeltagelse og for den sags skyld også konkurrencedeltagelse er befordrende for deltagelse i andre aspekter af foreningens liv, men at der samtidig er mange, der dyrker idræt i foreninger uden at engagere sig i andre aspekter af foreningernes liv.

Når deltagelse i idrætsaktiviteten og i konkurrencer ikke indgår som uafhængige variable i regressionsanalyserne i artikel to og tre, har det to forskellige forklaringer. I artikel to er forklaringen, at idræts- og konkurrencedeltagelse indgår som et konstituerende element i den fællesskabstypologi, der bliver opstillet i artiklen, og dermed fremstår som et centralt element i den afhængige variabel. I artikel tre er der ikke noget der statistisk set gør det problematisk at inkludere idræts- og konkurrencedeltagelse som uafhængige variable. Når det ikke er gjort, er det ud fra en betragtning om, at det er mere interessant at undersøge de bagvedliggende forklaringer på, hvorfor nogle medlemmer deltager meget og andre lidt, uagtet om de er meget eller lidt aktive i foreningernes idrætsaktivitet og konkurrencer.

Når det alligevel er interessant at fremdrage korrelationskoefficienterne, er det for at illustrere den generelle pointe, at deltagelse avler deltagelse, men også for at vise, at nogle former for deltagelse er stærkere korrelerede end andre. Det gælder eksempelvis for deltagelse i demokrati og frivilligt arbejde, hvilket giver god substantiel mening i og med, at demokratiske fora er oplagte arenaer til rekruttering af frivillige, ligesom frivillige ofte vil være blandt de mest motiverede for at øve indflydelse på deres respektive foreninger.

4.3. Aktiv deltagelse i idrætsforeninger og social tillid

De foregående afsnit har vist, at en lang række forskellige forhold har betydning for foreningsidrættens sociale kvaliteter, når de bliver operationaliseret som oplevet rekruttering af frivillige, social integration og forskellige former for deltagelse inden for rammerne af de undersøgte foreninger. Fokus har hidtil været på den sociale kapital i foreningerne, men en central påstand i teorien om social kapital er, at deltagelse inden for rammerne af eksempelvis idrætsforeninger har positive eksternaliteter for samfundet. Et element heri er social tillid, som er den mest undersøgte indikator på social kapital i den litteratur, der beskæftiger sig med frivillige organisationer.

Uden at gengive hvad der står i teoriets afsnittet, så er status for forskningen i sammenhængen mellem aktiv deltagelse i frivillige organisationer og social tillid, dels at det endnu er småt med studier, der har beskæftiget sig med emnet, dels at der i de få kvalificerede studier, som er gennemført, ikke er fundet beviser for, at

der eksisterer en sammenhæng. Et af problemerne med de studier, der er gennemført, er imidlertid, at de anvender meget grove mål for aktiv deltagelse i foreningslivet, som ikke skelner mellem de forskellige former for deltagelse, man finder i eksempelvis en idrætsforening. Det råder den følgende analyse bod på, men indskrænker til gengæld genstandsfeltet fra at handle om frivillige organisationer generelt til specifikt at handle om idrætsforeninger.

Det spørgsmål, der er anvendt til at indkredse social tillid, er følgende: ”Mener du, at folk er til at stole på, eller mener du, at man ikke kan være for forsigtig, når man har med andre mennesker at gøre?”. Medlemmerne er i den forbindelse blevet givet tre svarmuligheder, og fordelingen af medlemmerne på spørgsmålet fremgår af tabel 8.

Tabel 8: Medlemmernes fordeling på spørgsmålet om, hvorvidt de mener, at folk er til at stole på (N=1.248).

	N	Pct.
De fleste er til at stole på	1079	87
Både og/ved ikke	141	11
Man kan ikke være for forsigtig	28	2

De 87 pct. der angiver, at de fleste mennesker er til at stole på, er en meget høj andel både i international sammenhæng, men også i sammenligning med generelle studier af danskernes tillidsniveauer. Eksempelvis viste World Values Survey fra år 2000, at 67 pct. af danskerne på daværende tidspunkt mente, at de fleste var til at stole på. Det var i SoCap-undersøgelsen, som blev gennemført i perioden fra år 2002 til 2005, øget til 78 pct. Et tal der i øvrigt placerer Danmark øverst, når det gælder social tillid, i sammenligning med en lang række af verdens lande (Svendsen & Svendsen, 2006).

Det interessante her er ikke så meget sammenligningen med tidligere undersøgelser eller andre lande på absolutte tillidsniveauer. Det at medlemmer af idrætsforeninger scorer højere end danskerne generelt, når det gælder tillid, bekræfter billedet fra en række tidligere undersøgelser til, at medlemmer af frivillige organisationer er mere tillidsfulde end folk, der ikke er medlemmer. Som det fremgik af teoriafsnittet ser den primære forklaring herpå dog ud til at være selvselektion i den forstand, at dem, der har de højeste tillidsniveauer, er mere tilbøjelige til at melde sig ind i frivillige organisationer.

Statistisk set har den meget høje andel af tillidsfulde medlemmer den konsekvens, at der er begrænset variation på den afhængige variabel. Noget som ud fra et statistisk udgangspunkt vanskeliggør muligheden for at finde stærke sammenhænge mellem en række uafhængige variable og social tillid. Det skal med i betragtningerne, når man læser de følgende analyser.

Fordi en meget lille andel af medlemmerne placerer sig i den mindst tillidsfulde kategori, er der i de følgende analyser truffet et metodisk valg om at slå de to sidste kategorier i tabel 8 sammen i den afhængige variabel, der bliver anvendt i analyserne. Derfor bliver betydningen af social tillid undersøgt i en logistisk regressionsanalyse, hvor de mest tillidsfulde medlemmer, der bliver tilskrevet værdien et på den afhængige variabel, bliver sammenlignet med restgruppen, som bliver tilskrevet værdien nul.

De uafhængige variable er de deltagelsesvariable, som er præsenteret i tabel 7, og som indgår i afhandlingens tredje artikel. Derudover er fællesskabstypologierne fra den anden artikel forsøgsvis også inddraget i analyserne for at undersøge, om styrken af de dannede fællesskabsrelationer internt i foreningerne eventuelt også har betydning for medlemmernes tillidsniveauer. Endelig indgår socioøkonomiske baggrundsvariable, der i tidligere undersøgelser har vist sig at have betydning for den sociale tillid, som kontrolvariable. Det gælder specifikt for køn, alder og uddannelseslængde. Den samlede analyse fremgår af tabel 9.

Tabel 9: Logistisk regressionsanalyse af betydningen af en række uafhængige variable for, hvorvidt medlemmerne er tillidsfulde over for andre mennesker. Koefficienterne er ustandardiserede regressionskoefficienter (N=1.248)

	Bivariat	Model 1	Model 2	Model 3
Uafhængige variable				
Demokratisk deltagelse, indeks	-0,001	0,004		0,003
Social deltagelse, indeks	-0,003	<0,001		-0,007
Frivilligt arbejde, indeks	-0,001	0,001		-0,004
Idrætsdeltagelse	-0,082	0,021		-0,051
Konkurrencedeltagelse	-0,206 ***	-0,148		-0,152
Pragmatiske fællesskaber (ref.)				
Stærke fællesskaber	0,214		0,493 **	0,722 **
Medierede fællesskaber	-0,174		0,043	0,171
Svage fællesskaber	-0,577		-0,754	-0,900
Varighed af medlemskab	0,135 **	0,065	0,036	0,059
Køn (mand)	-0,090	-0,144	-0,183	-0,108
Alder	0,029 ***	0,013	0,023 ***	0,012
Uddannelseslængde	0,333 ***	0,213 **	0,303 ***	0,227 **
Model karakteristika				
Cox & Snell R ²		0,036	0,048	0,046
Nagelkerke R ²		0,066	0,087	0,085

***p<0.001, **p<0.01, *p<0.05

Tabel 9 giver anledning til den overordnede konklusion, at selv når vi måler detaljeret på forskellige former for deltagelse i idrætsforeninger, så har deltagelse ingen effekt på medlemmernes tillidsniveauer. Den eneste statistisk signifikante sammenhæng mellem aktiv deltagelse og social tillid, er den bivariante mellem konkurrencedeltagelse og social tillid, som oven i købet er negativ, men den forsvinder med kontrol for de øvrige deltagelsesvariable og socioøkonomiske baggrundsvariable, sådan som det fremgår af model 1.

Resultaterne falder på den måde fint i forlængelse af de resultater, tidligere studier har fundet for sammenhængen mellem aktiv deltagelse i frivillige organisationer og social tillid, eller rettere manglen på samme. Til gengæld modsiger analysen Putnams generelle påstand om, at aktiv deltagelse i frivillige organisationer fremmer social kapital. Som afhandlingens tre artikler viser, gælder det imidlertid kun, når man, som det er tilfældet her, vælger isoleret set at måle social kapital som social tillid.

Forsøgsvis indgår fællesskabsstrukturerne fra den anden artikel også i analyserne. Baggrunden herfor var et ønske om at undersøge, om fællesskabsstrukturer internt i foreninger har betydning for medlemmernes

generelle tillidsniveauer, og dermed om opbygningen af stærke emotionelle bånd mellem medlemmer har positiv eller negativ indflydelse på den sociale tillid.

Emnet er omdiskuteret i litteraturen om social kapital, jf. diskussionen om "strong ties" og "weak ties", som der ikke vil blive gået i dybden med her, men som ofte bliver henført til Mark Granovetter og hans berømte artikel, "The strength of weak ties", fra 1973. I artiklen argumenterer han for betydningen af svage bånd i kontekst til "bridging" social kapital, som social tillid er en indikator på (Granovetter, 1973).

Analyserne viser, at der ikke er nogen bivariate sammenhænge mellem fællesskabsstrukturerne og den sociale tillid. Først ved kontrol for sociale baggrundsvariable fremtræder stærke fællesskabsrelationer signifikant i analysen i den forstand, at stærke fællesskabsrelationer er signifikant mere fremmede for den sociale tillid end pragmatiske, som udgør referencekategorien.

Den statistiske forklaring på, hvorfor betydningen af stærke fællesskabsrelationer først fremstår som signifikant ved inklusion af de socioøkonomiske baggrundsvariable er, at alder indvirker positivt på de sociale tillidsniveauer, men negativt på fremkomsten af stærke fællesskabsrelationer. Effekten af alder ser med andre ord ud til at have skjult den positive sammenhæng mellem stærke fællesskabsrelationer og social tillid, som derfor først fremkommer ved kontrol for alder.

Den substantielle tolkning af resultatet er, at stærke fællesskaber ser ud til at have positiv betydning for medlemmernes generelle tillidsniveauer, og at medlemmer gennem tætte relationer med andre medlemmer opnår erfaringer med, at folk er til at stole på. Noget de tilsyneladende tager med sig, når de møder andre mennesker uden for foreningen.

Omvendt skal vi være varsomme med at tillægge fællesskabsrelationer i foreninger en stor rolle for udvikling af social tillid. Årsagen hertil er, dels at der ikke er nogen bivariat sammenhæng mellem de to variable, dels at samtlige de opstillede regressionsmodeller har relativt lave R^2 -værdier. Sidstnævnte indikerer, at en stor del af variationen i tillidsniveauer ikke bliver forklaret af de inkluderede variable, herunder fællesskabsstrukturerne.

Opsummerende bekræfter ovenstående analyse tidligere studier på området, idet der ikke bliver fundet en statistisk signifikant sammenhæng mellem aktiv deltagelse i idrætsforeninger og social tillid. Det til trods for den mere detaljerede skelnen mellem forskellige former for deltagelse, som indgår i analysen. Det giver anledning til at forholde sig kritisk til Putnams argumentation for, at aktiv deltagelse i frivillige organisationer fremmer social kapital, når denne vel at mærke bliver operationaliseret som social tillid, hvilket man i sig selv kan diskutere validiteten af, ganske som det bliver gjort i teoriansnittet.

Man kan også diskutere validiteten af analysen i den forstand, at man kan stille spørgsmålstegn ved, om vi til fulde får undersøgt begrebet social tillid gennem et enkeltspørgsmål med tre svarkategorier. Spørgsmålet er ganske vist anvendt i adskillige surveys til det samme formål, men man kan med rette diskutere, om det indfanger kompleksiteten af begrebet på en tilfredsstillende måde. Det kan man med fordel overveje i fremtidige analyser af social tillid, og nogle studier er da også gået væk fra enkeltspørgsmålet og har konstrueret mere komplekse skalaer, hvormed de måler social tillid. I bagklogskabens lys havde det været for-

delagtigt, om medlemsundersøgelsen havde indeholdt spørgsmål, der kunne have indkredset social tillid mere præcist end det anvendte enkeltspørgsmål.

Efter opsamlingen på de væsentligste resultater fra de tre artikler med overvejende fokus på betydningen af de undersøgte forskelle i medlems- og foreningskarakteristika for foreningsidrættens sociale kvaliteter, er formålet med de følgende afsnit af afhandlingen at hæve diskussionen op over de forholdsvis analyse-nære diskussioner, som indgår i dette afsnit. I første omgang med en teoretisk vinkel, hvor resultaterne bliver diskuteret i kontekst til social kapital. En diskussion som udgør hovedbestanddelen i det følgende afsnit.

5. Diskussion og konklusion

Afhandlingen har i sin helhed taget sigte på at analysere og diskutere foreningsidrættens sociale kvaliteter med særligt henblik på at indkredse hvilke medlems- og foreningskarakteristika, der er fremmede henholdsvis hæmmende herfor. Når det har været interessant at undersøge foreningsidrættens sociale kvaliteter og sætte særligt fokus på forskelle i foreningslivet, er det fordi store dele af retorikken omkring idrætsforeninger tager deres positive sociale kvaliteter for givet, ligesom et meget begrænset antal studier hidtil har beskæftiget sig med spørgsmålet. Derfor bliver der som oftest ikke stillet spørgsmålstegn ved, hvorvidt medlemskab af idrætsforeninger fører til dannelse af sociale fællesskaber og integration i samfundslivet.

Den meget generaliserende retorik har afhandlingens tre artikler medvirket til at nuancere ved at vise, at der ikke eksisterer nogen selvfølgelig sammenhæng mellem medlemskab af en idrætsforening og udmøntning af de tilskrevne sociale kvaliteter i form af medlemmernes sociale integration og deltagelse i væsentlige aspekter af foreningslivet. Derudover har det særlige fokus på forskelle i foreningslivet været frugtbart i den forstand, at der har vist sig at være væsentlige forskelle på både medlems- og foreningsniveau, som har betydning for foreningsidrættens sociale kvaliteter.

På foreningsniveauet har idrætsgrenen stor indflydelse på, hvor meget medlemmerne engagerer sig i foreningslivet. Holdidrætsgrene som fodbold og håndbold viste sig i analyserne at være mere fremmede for medlemmernes sociale integration og deltagelse i forskellige sider af foreningslivet end individuelle idrætsgrene som cykling, tennis og gymnastik.

Foreningsledelse spiller også en rolle for udmøntningen af foreningsidrættens sociale kvaliteter i den forstand, at de enkelte foreninger selv kan medvirke til at lette rekrutteringen af frivillige gennem foreningsledelse. Konkret kan foreninger lette rekrutteringen af frivillige ved at: 1) involvere medlemmer i alle større beslutninger, 2) uddelegere beslutningstagning og arbejdsopgaver på flere udvalg og frivillige, 3) anerkende frivillige ved at tilbyde materielle incitamenter, 4) formulere en strategi for hvordan foreningen rekrutterer frivillige, og 5) anvende elektroniske kommunikationsformer.

På medlemsniveauet viser analyserne, at der er tendens til selektiv integration i foreningslivet forstået på den måde, at køn, alder og uddannelsesniveau øver indflydelse på medlemmernes sociale engagement. Det samme gør en række forhold ved relationen mellem det enkelte medlem og foreningen. Det gælder for den tidsmæssige varighed af medlemskab, for forhold knyttet til den måde, det enkelte medlem dyrker idræt i foreningen på, og for betydningen af eksisterende sociale netværk i foreningen. Alle disse forhold har indflydelse på opbygningen af fællesskaber og medlemmernes tilbøjelighed til at deltage i forskellige sider af foreningslivet.

Samlet set bidrager analyserne i de tre artikler til en mere nuanceret og fuldstændig forståelse af foreningsidrættens sociale kvaliteter. I det følgende bliver resultaterne bragt i spil i en teoretisk diskussion af, hvor status for forskningen i idrætsforeninger og social kapital står før og efter afhandlingen.

5.1. Status for forskningen i idrætsforeninger og social kapital – før og efter afhandlingen

Til trods for at afhandlingens tre artikler anvender hver sit teoretiske perspektiv på foreningsidrættens sociale kvaliteter, blev der i den teoretiske del af afhandlingen sat særligt fokus på social kapital. Det er der

flere gode grunde til, men den mest afgørende er, at social kapital er det eneste af de tre anvendte perspektiver, som rummer alle aspekter af retorikken omkring foreningsidrættens sociale kvaliteter, og som dermed fungerer som samlende teoretisk ramme om artiklernes forskellige perspektiver. Af samme grund er det på sin plads at diskutere afhandlingens resultater i kontekst til social kapital, for på den måde at vise, hvordan afhandlingen har bidraget til forskningen på området.

5.1.1. Status før afhandlingen

I teoriafsnittet er der gjort status for den del af forskningen i social kapital, der relaterer sig til Putnams tilgang til begrebet, og som har specifikt fokus på frivillige organisationer. Af den fremgår det, at der trods et stort antal studier endnu er mange uafklarede spørgsmål, når det gælder sammenhængen mellem aktiv deltagelse i frivillige organisationer og social kapital.

De fleste studier på området har på et overordnet niveau undersøgt relationen mellem medlemskab af frivillige organisationer og social kapital målt som social tillid. De fleste finder en svag positiv sammenhæng, men kan som oftest ikke redegøre for kausalretningen, og de få studier, der forsøger at udrede kausalretningen, finder som oftest, at sammenhængen overvejende er et resultat af selvselektion. Den primære forklaring på de højere tillidsniveauer blandt foreningsmedlemmer ser dermed ud til at være, at individer med høje tillidsniveauer er mere tilbøjelige til at melde sig ind i frivillige organisationer end mindre tillidsfulde individer.

Dermed ser kausalretningen ud til overvejende at være modsat den, der bliver forudsagt i store dele af litteraturen om social kapital, men som ikke er helt tro mod Putnams tilgang til begrebet i og med at han lægger vægt på betydningen af aktiv deltagelse snarere end medlemskab isoleret set.

Der er gennemført få studier, der tager sigte på at undersøge betydningen af aktiv deltagelse i frivillige organisationer for social kapital. De få studier, der har undersøgt sammenhængen, har ikke fundet beviser for, at aktiv deltagelse i frivillige organisationer fører til opbygning af social kapital, når man vel at mærke måler den som social tillid, sådan som det er tilfældet i de fleste af undersøgelserne.

Hidtidige studier har med andre ord tilvejebragt begrænsede empiriske beviser for, at der eksisterer en sammenhæng mellem deltagelse i frivillige organisationer og social kapital. Når det alligevel er værd at forske yderligere i sammenhængen, sådan som det bliver gjort i afhandlingen, er det fordi, det er muligt at rejse i hvert fald tre kritikpunkter mod størstedelen af forskningen på området. De bliver præsenteret i de følgende tre underafsnit, hvor der også bliver redegjort for, hvordan afhandlingen imødegår hvert af kritikpunkterne.

Inden fokus bliver vendt mod kritikpunkterne og afhandlingens imødegåelse af dem, er det på sin plads at knytte en bemærkning til det forhold, at afhandlingen udelukkende undersøger et udsnit af danske idrætsforeninger, mens størstedelen af den hidtidige forskning på området beskæftiger sig generelt med frivillige organisationer. Givet den store forskellighed inden for populationen af idrætsforeninger specifikt og frivillige organisationer generelt betyder det, at vi ikke uden videre kan antage, at resultaterne lader sig overføre til alle idrætsforeninger eller alle typer af frivillige organisationer.

Ovenstående bemærkning til generaliserbarheden af de fundne resultater er væsentlig at have i baghovedet, når man læser konklusionerne i de følgende afsnit, men den er på ingen måde diskvalificerende for de konklusioner, der fremkommer. Den valgte metode muliggør således en dybde og et fokus på betydningen af forskelle i en population af frivillige organisationer, der, til trods for store forskelligheder, overvejende er blevet behandlet som en ensartet masse. Givet den store forskellighed virker det mere troværdigt at indsnævre genstandsfeltet til at handle om idrætsforeninger for til gengæld at opnå en mere dybdegående forståelse af forskellenes betydning for den sociale kapital.

5.1.2. Første kritikpunkt – social tillid som mål for social kapital

Det første kritikpunkt mod den hidtidige forskning i frivillige organisationer og social kapital er, at en stor andel af studierne på området nærmest sætter lighedstegn mellem social kapital og social tillid og derfor anvender social tillid som den eneste, eller i hvert fald den væsentligste, indikator på social kapital. Det sker til trods for, at social kapital er så komplekst et begreb, at det ikke er rimeligt at reducere det til at handle om social tillid.

For Putnam er kernen i social kapital interaktion mellem mennesker i sociale netværk, som udgør den strukturelle komponent i hans definition. De dannede netværk kan så have positive eksternaliteter både for dem, der deltager i netværkene, og for samfundet. Social tillid er et element i sidstnævnte, og det udgør da også en del af den holdningsmæssige komponent i Putnams definition, men det indfanger langt fra begrebet i hele sin kompleksitet.

Afhandlingen imødegår dette kritikpunkt ved at undersøge social kapital som andet og mere end social tillid. Ikke sådan at forstå, at alle relevante aspekter af social kapital bliver afdækket, da det selvsagt ikke er muligt inden for afhandlingens rammer. Der er i stedet fokuseret specifikt på at frembringe detaljeret viden om det, man kan karakterisere som den deltagelsesmæssige manifestation af social kapital inden for rammerne af de undersøgte idrætsforeninger.

Det at afhandlingen sætter fokus på den deltagelsesmæssige manifestation af social kapital betyder, at det, der først og fremmest bliver undersøgt, er medlemmernes deltagelse i forskellige aspekter af foreningslivet og opbygningen af sociale netværk. Baggrunden for det valgte fokus er, at der hidtil har været begrænset forskningsmæssig interesse for at generere detaljeret viden på netop det område, uagtet at forbundethed mellem mennesker i sociale netværk indtager en nøgleposition i Putnams forståelse af social kapital.

Sociale netværk indgår således som den strukturelle komponent i Putnams definition af social kapital. Netværkene er derfor i sig selv et mål for social kapital, og social deltagelse er den indikator på dannelse af sociale netværk, Putnam selv anvender som den primære i sine analyser af det amerikanske samfunds sociale kapital. Alene af den grund er det nærliggende at måle på de samme parametre i et forsøg på at bestemme danske idrætsforeningers sociale kapital, sådan som afhandlingen tager sigte på.

Det overvejende fokus på den deltagelsesmæssige manifestation af social kapital står i kontrast til hovedparten af studierne på området, som primært har interesseret sig for mere abstrakte holdningsmæssige manifestationer af social kapital, hvoraf den mest anvendte er social tillid. Derimod har studierne interesseret sig mindre for den konkrete sociale interaktion og de dannede sociale netværk. Sat lidt på spidsen kan

man sige, at mange af de studier, der tager sigte på at undersøge social kapital i frivillige organisationer, overser nødvendigheden af at undersøge den deltagelsesmæssige manifestation af social kapital med henblik på at kunne forklare mere abstrakte holdningsmæssige manifestationer, der, ifølge Putnam, opstår som resultat af den konkrete menneskelige interaktion i sociale netværk.

Når afhandlingen først og fremmest sætter fokus på den deltagelsesmæssige manifestation af social kapital, er det dermed ikke for at negligere den holdningsmæssige manifestation, da den indgår som et væsentligt element i Putnams forståelse af social kapital. Han beskriver således, hvordan sociale netværk både har en individuel og en samfundsmæssig værdi. Den individuelle værdi manifesterer sig i form af både emotionelle og instrumentelle gevinster for dem, som deltager i netværkene, mens den samfundsmæssige værdi kommer alle mennesker til gode, uagtet om de deltager i sociale netværk eller ej. Det sker, fordi menneskers interaktion i sociale netværk medvirker til at udbrede normer for generaliseret gensidighed og troværdighed, som bidrager til en mere effektiv løsning af kollektive opgaver og problemer i samfundet.

De sociale netværks individuelle værdi bliver berørt både implicit og eksplicit i artiklerne. Implicit i den forstand, at når en relativ stor del af medlemmerne deltager i deres respektive idrætsforeningers sociale liv, så må det alt andet lige være fordi de føler, at de får noget ud af det sociale samvær med andre medlemmer. Eller når størstedelen af medlemmerne angiver, at de har fået nye venner gennem deres deltagelse i foreningen, så indikerer det, at de gennem deltagelse har dannet menneskelige relationer af en vis dybde, som repræsenterer en emotionel værdi for dem. Det samme gælder for deltagelse i demokrati og frivilligt arbejde, hvor det ganske vist er en mindre andel af medlemmerne, der deltager, men dem der gør indgår i relationer på en arena, som er meningsfuld, fordi den er vigtig for driften og fastholdelsen af fællesskabet – foreningen.

Et eksempel på hvordan de individuelle værdier bliver berørt eksplicit fremtræder mest tydeligt i artikel to, hvor medlemmernes mulighed for at opnå hjælp, støtte og omsorg, såfremt de skulle få personlige problemer, indgår som et væsentligt element i den opstillede fællesskabstypologi. Resultaterne viser, at mere end halvdelen af medlemmerne mener, de kan søge og få hjælp, støtte og omsorg i de sociale netværk i deres respektive idrætsforeninger.

Samlet set underbygger resultaterne Putnams pointe om, at sociale netværk har en værdi for de individer, der tager del heri, men resultaterne viser samtidig, at det kræver mere end deltagelse i idrætsaktiviteten at nyde godt af de emotionelle gevinster. Således er der en stor gruppe af medlemmer i idrætsforeninger, der trods regelmæssig deltagelse i idrætsaktiviteten ikke deltager i andre aspekter af foreningernes liv, ligesom der også er et stort mindretal blandt de idrætsaktive medlemmer, som ikke mener, de kan opnå hjælp, støtte og omsorg hos andre medlemmer.

De samfundsmæssige gevinster er i artiklerne udelukkende undersøgt i form af deres deltagelsesmæssige manifestation. Her udgør deltagelse i foreningsdemokratiet og det frivillige arbejde samt ikke mindst foreningernes oplevede evne til at rekruttere frivillige centrale elementer, fordi de fortæller noget om medlemmernes villighed til at bruge tid på noget, som ganske vist kommer dem selv til gavn, men som også er værdifuldt for andre mennesker.

Langt de fleste idrætsforeninger bliver drevet udelukkende eller overvejende ved anvendelse af frivillig arbejdskraft, hvilket i sig selv er en deltagelsesmæssig manifestation af social kapital. Samtidig viser resultaterne imidlertid også, at det på tværs af de undersøgte idrætsforeninger er de få, der arbejder frivilligt for de mange. Noget som ikke er fordelagtigt i kontekst til social kapital, hvor det er vigtigt, at så mange som muligt deltager i det frivillige arbejde, fordi det, som Putnam argumenterer for, er en måde at binde individer sammen og opbygge de mere abstrakte normer for eksempelvis generaliseret gensidighed og troværdighed i samfundet.

Det er i den forbindelse vigtigt at være opmærksom på, at de spørgeskemaundersøgelser, som indgår i afhandlingen, er tværsnitstudier, og at de derfor tegner et billede af frivilligheden i de undersøgte idrætsforeninger på netop det tidspunkt, hvor undersøgelserne blev foretaget. Vi kan derfor ikke udtale os om, hvorvidt dem, der på undersøgelsestidspunktet ikke er frivillige, tidligere har arbejdet frivilligt i deres respektive foreninger. Potentielt kan det derfor godt være få medlemmer, der på undersøgelsestidspunktet arbejder frivilligt til gavn for de mange, men gruppen af aktive ville givetvis have været større, hvis medlemmernes frivillige arbejde var blevet undersøgt over en længere tidsperiode.

5.1.3. Andet kritikpunkt – unuancerede deltagelsesmål

Det andet kritikpunkt mod den hidtidige forskning i frivillige organisationer og social kapital retter sig specifikt mod de studier, der har undersøgt sammenhængen mellem aktiv deltagelse i frivillige organisationer og social kapital. De hidtidige studier på området anvender således unuancerede deltagelsesmål, som ikke skelner mellem forskellige typer af organisationsdeltagelse. Konkret i forhold til idrætsforeninger betyder det, at de anvendte deltagelsesmål ikke skelner medlemmer, der udelukkende dyrker deres idræt i foreningen uden at engagere sig i andre dele af foreningernes liv, fra de medlemmer, som i tilgift er aktive og engagerede på en lang række andre områder af foreningslivet.

Der indgår i artiklerne ikke en analyse af, hvordan forskellige aspekter af deltagelse i foreningslivet og de dannede sociale netværk inden for rammerne af de undersøgte idrætsforeninger bidrager til opbygningen af normer for generaliseret gensidighed og troværdighed. I afhandlingens resultatafsnit er der derfor indføjet en analyse, der tager sigte på at undersøge netop det aspekt med social tillid som det anvendte mål for den holdningsmæssige komponent i Putnams definition af social kapital. Social tillid udgør med andre ord den afhængige variabel, mens de afhængige variable i artikel to og tre bliver anvendt som uafhængige variable i analysen.

På den måde imødegår afhandlingen det andet kritikpunkt mod forskningen i frivillige organisationer og social kapital, som retter sig specifikt mod den manglende nuancering af deltagelse i de studier, der har undersøgt betydningen af aktivt medlemskab for social tillid. Konkret muliggør afhandlingens resultater en skelnen mellem fem former for deltagelse i idrætsforeninger: Idrætsdeltagelse, konkurrencedeltagelse, deltagelse i foreningsdemokratiet, deltagelse i det sociale liv og deltagelse i frivilligt arbejde. En tilgang som er langt mere nuanceret end i hidtidige studier, hvor de fem ovenstående deltagelsesformer har indgået i et samlet udtryk for organisationsdeltagelse.

Resultaterne af analysen er imidlertid nedslående nyt for Putnams argumentation for, at det afgørende for social kapital er medlemmernes aktive deltagelse i foreningslivet – i hvert fald når man måler social kapital

som social tillid. Ingen af de fem deltagelsesformer øver således signifikant indflydelse på de sociale tillidsniveauer hos medlemmerne efter kontrol for socioøkonomiske baggrundsvariable.

Resultaterne er på den måde i tråd med den hidtil beherskede forskning på området. Analysen bibringer dog det nye perspektiv, at forklaringen på fraværet af den forudsagte sammenhæng mellem aktiv deltagelse i frivillige organisationer og social tillid ikke ser ud til at være et resultat af den unuancerede operationalisering af deltagelse i tidligere studier på området. Selv med nuancerede opdelinger i forskellige deltagelsesformer, er der umiddelbart ingen sammenhæng mellem aktivt medlemskab og social tillid.

Til gengæld er der en beskeden tendens til, at de medlemmer, der deltager i stærke fællesskabsrelationer med andre medlemmer, har signifikant højere tillidsniveauer end de medlemmer, der ikke oplever samme grad af emotionelle bånd til andre medlemmer. Sammenhængen slår først igennem efter kontrol for socioøkonomiske baggrundsvariable, mens der ikke eksisterer nogen bivariat sammenhæng mellem de to variable. Derfor skal vi være forsigtige med at drage afgørende slutninger på baggrund af resultatet, men hvis vi tager det for gode varer, indikerer det, at relationer inden for rammerne af idrætsforeninger kan have betydning for medlemmernes generelle tillidsniveauer.

I forlængelse af analysen er det værd at diskutere operationaliseringen af den afhængige variabel, social tillid. Den er i analysen, som det er tilfældet i mange andre studier, repræsenteret ved et enkelt spørgsmål, hvor medlemmerne skal tage stilling til, hvorvidt de synes, de fleste mennesker er til at stole på, eller om de mener, man ikke kan være for forsigtig, når man har med andre mennesker at gøre. Spørgsmålet er, om et enkeltspørgsmål som dette indfanger den fulde kompleksitet i et begreb som social tillid. I hvert fald er der ret så begrænset variation på medlemmernes tillidsniveau, som er meget højt. En anvendelse af flere indikatorer kunne givetvis skabe en større variation i de sociale tillidsniveauer og samtidig en mere nuanceret forståelse af begrebet.

Inden vi afliver sammenhængen mellem deltagelse i frivillige organisationer og social tillid, kunne det derfor være på sin plads at teste den i et forskningsdesign, der, ud over de nuancerede deltagelsesmål, inkluderer mere nuancerede mål for social tillid end det enkeltspørgsmål, som er anvendt i afhandlingen. Dertil kommer nødvendigheden af at teste sammenhængen på andre typer af frivillige organisationer end idrætsforeninger, da frivillige organisationer er så forskellige, at vi langt fra kan være sikre på at opnå de samme resultater i alle typer af organisationer.

Opsummerende mangler der fortsat afgørende empiriske beviser for, at der eksisterer en sammenhæng mellem deltagelse i frivillige organisationer og social tillid, som ikke lader sig forklare som selvselektion. Det underbygger den tidligere fremsatte påstand om, at sammenhængen mellem deltagelse i frivillige organisationer, hvad enten vi dermed mener medlemskab eller aktiv deltagelse, og social tillid, har et begrænset forskningsmæssigt potentiale. Det endda til trods for, at sammenhængen er den mest undersøgte inden for forskningen i frivillige organisationer og social kapital.

Ovenstående betyder ikke, at social tillid er irrelevant. Eksempelvis viser de tidligere omtalte variationer i sociale tillidsniveauer mellem lande, at det er en relevant forskningsdagsorden. Blot ser frivillige organisationer ikke ud til at spille den rolle for tilliden, som Putnam forudså, eller i hvert fald på den måde, som Put-

nam forudså det. Derfor er det berettiget, når afhandlingen som helhed breder social kapital ud til at handle om andet end social tillid. En tilgang som desuden er helt i tråd med Putnams forståelse af social kapital, der handler om sociale netværk og om deres positive eksternaliteter for såvel individer som for samfundet.

5.1.4. Tredje kritikpunkt – manglende interesse for forskelle

Det tredje kritikpunkt mod den hidtidige forskning i frivillige organisationer og social kapital indeholder en bredere kritik mod en stor del af studierne på området. De undersøger som oftest hypoteser, der har karakter af generelle påstande uden at tage hensyn til betydningen af forskelle mellem frivillige organisationer og uden blik for de kausalmekanismer, der ligger bag de fundne kausalsammenhænge. Enkelte studier indfører ganske vist en overordnet skelnen mellem forskellige typer af frivillige organisationer, men der findes stort set ikke studier, der undersøger betydningen af forskelle inden for bestemte typer af organisationer, eller for den sags skyld inden for rammerne af enkelte organisationer.

Det skulle gerne fremgå af afhandlingens artikler, resultatafsnittet og af den hidtidige diskussion i dette afsnit, at afhandlingen også imødegår det tredje kritikpunkt mod forskningen i frivillige organisationer og social kapital. Det er tilfældet, fordi afhandlingen sætter fokus på at undersøge idrætsforeningers sociale kapital med særligt fokus på forskelle i foreningslivet og blandt medlemmerne. Afhandlingen har udelukkende undersøgt idrætsforeninger, hvorfor den ikke har bibragt viden om forskellene mellem typer af frivillige organisationer. Til gengæld viser analyserne, at social kapital selv inden for et afgrænset genstandsfelt som idrætsforeninger mest frugtbart lader sig undersøge ved at tage hensyn til forskelle på både medlems- og foreningsniveau.

Det er alt for generelt at argumentere for, at idrætsforeninger bidrager til opbygning af social kapital. Det gør de, viser analyserne i denne afhandling, men på forskellige måder og i vidt forskellig grad. Det er et væsentligt fund, som bør have den effekt på forskningen i social kapital, at den ikke som hidtil stort set udelukkende tager sigte på at undersøge generelle påstande og hypoteser om sammenhængen mellem frivillige organisationer og social kapital. Den type af studier har sin berettigelse, men de kan ikke stå alene.

Det er vigtigt også at forstå baggrunden for generelle sammenhænge, eller manglen på samme, mellem idrætsforeninger og social kapital. Det kræver, at der, som det er tilfældet i afhandlingen, bliver sat fokus på forhold, der kan virke medierende på sammenhængene. I den forbindelse viser afhandlingens resultater, at det ikke er tilstrækkeligt at kontrollere for socioøkonomiske variable. Mindst ligeså vigtigt er det at inkludere betydningen af forhold, der knytter sig til relationen mellem det enkelte medlem og idrætsforeningen, samt at undersøge betydningen af strukturelle karakteristika på foreningsniveau, så som foreningsstørrelse og primær idrætsgren

Kun ved at forstå betydningen af medierende forhold, lader det sig gøre at forstå de kausalmekanismer, der ikke blot kan forklare, hvorfor frivillige organisationer medvirker til at opbygge social kapital, men også under hvilke omstændigheder, de gør det mest henholdsvis mindst muligt. Her har afhandlingen bidraget med en viden, som fremtidige studier kan bygge videre på, for på den måde at opnå en mere fuldstændig forståelse af, hvordan frivillige organisationer, herunder idrætsforeninger, bidrager til opbygning af social kapital.

5.1.5. Status efter afhandlingen og behovet for yderligere studier

Samlet set illustrerer ovenstående gennemgang af status for forskningen i idrætsforeninger og social kapital, at afhandlingen har medvirket til at flytte forskningen i en mere frugtbar retning. Først ved at påpege, at social kapital er andet og mere end social tillid, og at man ved at undersøge andre aspekter opnår en mere fuldstændig viden om idrætsforeningers sociale kapital. Dernæst viste en analyse af betydningen af aktiv deltagelse i idrætsforeninger for social tillid, at der, selv med mere nuancerede mål for medlemmernes deltagelse, ikke ser ud til at eksistere en sammenhæng. Endelig blev der argumenteret for, at afhandlingens fokus på forskelle i den sociale kapital, som følge af en række medlems- og foreningskarakteristika, var frugtbar, fordi forhold på begge niveauer viste sig at mediere sammenhængen mellem deltagelse i idrætsforeninger og social kapital.

Der er behov for fortsat forskning i social kapital, hvis vi skal opnå en mere fuldstændig forståelse af begrebets relevans i kontekst til frivillige organisationer generelt og idrætsforeninger specifikt. To typer af studier synes i den sammenhæng at være særligt interessante. For det første er der et udtalt behov for studier, der undersøger sammenhængen mellem de strukturelle og holdningsmæssige aspekter af social kapital endnu mere systematisk og dybdegående, end det har været tilfældet i afhandlingen. Heri udgør studiet af aktiv deltagelse og social tillid et element, men som nævnt kun et element blandt flere.

For det andet er der behov for studier, der undersøger kausalmekanismerne bag de fundne sammenhænge mellem forskellige medlems- og foreningskarakteristika og de opstillede mål for social kapital. Gerne i et kvalitativt undersøgelsesdesign, som gør det muligt at opnå en mere dybdegående forståelse for, hvorfor eksempelvis fodbold og håndbold er mere fremmede for social kapital end cykling, tennis og gymnastik. Eller hvorfor medlemmernes tilbøjelighed til at engagere sig socialt med andre medlemmer i idrætsforeninger falder i takt med, at uddannelsesniveaulet stiger.

Specifikt inden for idrættens verden er det også interessant at opnå en større viden om, hvad det betyder for opbygning af social kapital, at idrætsaktiviteten foregår i en forening. Når fodbold og håndbold eksempelvis bidrager mere til opbygning af social kapital end cykling, tennis og gymnastik inden for rammerne af idrætsforeninger, så lægger det op til en diskussion af, om det primært er idrætsaktiviteten eller den organisatoriske ramme om idrætsaktiviteten, der fremmer henholdsvis hæmmer opbygning af social kapital.

Det er en diskussion, som det ikke er muligt at tage på baggrund af afhandlingen, fordi den udelukkende beskæftiger sig med medlemmer af idrætsforeninger, men som det ville være oplagt for fremtidig forskning at søge at opnå en større forståelse af. Særligt fordi idrættens organisering har udviklet sig i mangfoldig retning, hvor kommercielle aktører og selvorganiserede måder at dyrke idræt på fylder gradvist mere, særligt blandt voksne idrætsudøvere (Laub, 2013; Pilgaard, 2009).

Der foreligger allerede forskning, som undersøger sociale forskelle mellem foreninger og kommercielle fitnesscentre. Disse studier bidrager ud fra hver sin metodiske og teoretiske tilgang med væsentlige indspark til en diskussion af den organisatoriske rammes betydning for social kapital. Studierne har primært fokuseret på det aspekt af social kapital, som handler om de konkrete sociale relationer og dannelsen af fællesskaber.

To af studierne finder, at den organisatoriske ramme i sig selv har betydning for fællesskabsstrukturene i den forstand, at medlemmer i foreninger i højere grad søger og danner nye fællesskaber end kunder i kommercielle fitnesscentre (Steen-Johnsen, 2004; Ulseth, 2004, 2008). Det sidste studie finder derimod, at der er begrænsede forskelle i fællesskabsstrukturene i de to organisatoriske sammenhænge. Den primære forskel er den diskursive tilgang til fællesskab, hvor medlemmer i foreninger i højere grad end kunder i kommercielle fitnesscentre italesætter fællesskabet som en vigtig værdi i kontekst til deres idrætsudøvelse (J.-O. Jensen, 2006).

Til trods for at der eksisterer en vis viden om betydningen af den organisatoriske ramme for opbygningen af social kapital, er der et fortsat behov for studier. Konkret er der et behov for ikke kun at undersøge betydningen af den overordnede organisationsform – forening eller kommercielt – for på den baggrund at konkludere, at den ene eller anden organisationsform er mere eller mindre fremmede for den sociale kapital. For det første fordi der er behov for at skelne mellem forskellige udtryk og mål for social kapital, hvis man til fulde skal forstå forskellene. For det andet fordi en grov skelnen mellem organisationsformer ikke tager højde for betydningen af udøver- og organisationskarakteristika inden for rammerne af de overordnede organisationsformer. Relevante organisationskarakteristika kunne være idrætsaktiviteten og dens organisering, mens relevante udøverkarakteristika kunne være socioøkonomiske forhold og forhold knyttet til relationen mellem den enkelte udøver og den pågældende organisation.

Den ovenstående efterspørgsel efter flere studier af social kapital i forskellige kontekster viser, at afhandlingen ikke har bragt os i mål i forhold til at opnå en fuldstændig forståelse af sammenhængen mellem idrætsforeninger og social kapital. Den er imidlertid fremkommet med ny viden, som ikke kun har implikationer for forskningen i social kapital, men som i høj grad også har implikationer for praksis. Hvor førstnævnte var omdrejningspunktet for dette afsnit af afhandlingen, vil næste afsnit koncentrere sig om sidstnævnte.

6. Perspektivering

Afhandlingens resultater har ikke kun implikationer for akademiske diskussioner af, hvordan man undersøger social kapital. De er i høj grad også relevante i kontekst til den konkrete praksis på idrætsområdet, og i den forbindelse er tre adskilte, men indbyrdes relaterede, emneområder af særlig interesse. Det gælder først for den offentlige støtte til foreningsidrætten, dernæst for ændringer i danskernes idrætsvaner og sidst for det øgede fokus blandt idrætsorganisationer og kommuner på foreningsudvikling.

6.1. Den (u)begrundede offentlige støtte til foreningsidrætten

Den offentlige støtte til foreningsidrætten er, når man ser bort fra sundhedsargumentet, som også fylder meget, primært begrundet i dens sociale kvaliteter. Det hedder sig eksempelvis, at foreningsidrætten bidrager til at opbygge demokratiforståelse, fremme dannelsen af forpligtende fællesskaber, fremme det aktive medborgerskab og i det hele taget øge sammenhængskraften i samfundet (Kulturministeriet, 2011; Regeringen, 2011). Brede betragtninger som skal legitimere idrætsforeningers privilegerede position, når det kommer til fordeling af den offentlige støtte på idrætsområdet. Det sker endda til trods for manglende eller i bedste fald begrænsede empiriske beviser for de påståede sammenhænge.

De tilskrevne sociale kvaliteter har meget til fælles med indholdet i begrebet social kapital og i det hele taget med indholdet i afhandlingen, hvis resultater både underbygger og nuancerer forståelsen af idrætsforeninger som arenaer for opbygning af social kapital. Foreningsidrætten har sociale kvaliteter, men dels er nogle kvaliteter mere fremtrædende end andre, dels kommer kvaliteterne ikke alle medlemmer til gode, ligesom de ikke er ligeligt fordelt i foreningslivet.

Spørgsmålet er, om man på baggrund af afhandlingens resultater kan konkludere, hvorvidt støtten til foreningsidrætten, med udgangspunkt i de opstillede argumenter, er velbegrundet eller ej. Der er væsentlige forhold, som taler både for og imod. På den ene side bliver der i idrætsforeninger dannet fællesskabsrelationer af en vis dybde og bredde, som et flertal af medlemmerne nyder godt af. Derudover baserer langt de fleste idrætsforeninger deres virke på, at medlemmerne tager fælles ansvar for foreningernes drift. Noget som vidner om de forpligtende fællesskabers trivsel i mange idrætsforeninger.

På den anden side er der mange medlemmer, for hvem foreningen udgør en nødvendig ramme om deres idrætsudøvelse, men ikke en ramme de engagerer sig i på andre måder end ved at deltage i idrætsaktiviteten. Mange medlemmer engagerer sig ikke i de undersøgte aspekter af foreningernes liv. Det gælder i forhold til det sociale liv, men er særligt udtalt når man ser på deltagelsen i foreningsdemokrati og frivilligt arbejde. Dertil kommer, at hovedparten af foreningerne finder det vanskeligt at rekruttere frivillige. Det ser med andre ord ud til, at det i mange idrætsforeninger er et mindretal af "ydere", der engagerer sig i foreningernes drift til gavn for det store flertal af "nydere".

Det hører med til historien, at de politiske begrundelser for at støtte foreningsidrætten ikke tager sigte på omfanget af medlemmernes deltagelse, men i stedet på de afledte kvaliteter. Det gælder eksempelvis, når foreningerne bliver set som katalysatorer for demokratiforståelse og aktivt medborgerskab. Alligevel synes det rimeligt at anvende deltagelse som en indikator på opbygningen af de tilskrevne kvaliteter. Det er tilfældet, fordi medlemmernes engagement i foreningsdemokrati og frivilligt arbejde er at regne som en form for aktivt medborgerskab, men også fordi medlemmernes deltagelse forventeligt spiller en rolle for, hvor-

vidt de opnår forståelse for demokratiet og bliver motiveret til at tage et aktivt samfundsansvar. Blot har vi ved at anvende deltagelse som indikator ikke undersøgt begreberne i deres fulde kompleksitet.

Trods det væsentlige forbehold giver afhandlingens resultater anledning til enten at omtænke de anvendte begrundelser for den offentlige støtte til foreningsidrætten eller at tage begrundelserne alvorligt og sætte større fokus på at fremme de kvaliteter, som bliver lagt til grund for støtten. Sidstnævnte kunne ske ved at følge den tilgang, som afhandlingen har anvendt, og rette opmærksomheden mod de store forskelle i foreningslivet. På den måde kan man målrette støtten mod de dele af foreningslivet, som i særlig høj grad medvirker til at fremme de kvaliteter, støtten tager sigte på.

I den forbindelse er der inspiration at hente i afhandlingens fund om, at holdaktiviteter som fodbold og håndbold er mere fremmede for idrætsforeningers sociale kvaliteter end individuelle idrætsaktiviteter som cykling, tennis og gymnastik. En simpel skelnen på karakteren af idrætsaktiviteterne er imidlertid langt fra nok, da den, som afhandlingen viser, udgør et blandt flere forhold med betydning for de sociale kvaliteter. Der er behov for nuanceret viden om forskellene i foreningslivet og deres betydning for abstrakte udsagn som dem, der ligger til grund for støtten, hvis man meningsfuldt skal kunne differentiere denne. Alene af den grund er det vanskeligt at forestille sig den form for differentiering som en farbar vej.

En anden og mere farbar vej er i stedet at omtænke begrundelserne for støtten. I den forbindelse må man fra offentligt hold gøre sig klart, om, og i givet fald hvorfor, foreningsidrætten skal være en særlig privilegeret modtager af offentlig støtte. En mulig begrundelse kunne gå på foreningers strukturelle karakteristika som demokratisk opbyggede institutioner. Det ville sende et signal om, at man i et demokratisk samfund foretrækker at støtte demokratisk opbyggede institutioner frem for eksempelvis kommercielle idrætsaktører, uden at man tilskriver demokratisk opbyggede institutioner en række abstrakte kvaliteter, som vanskeligt lader sig undersøge empirisk.

6.2. De ændrede idrætsvaners betydning for (forenings)idrættens sociale kvaliteter

Danskernes idrætsvaner har været under forandring over en længere periode. Ændringerne er relevante at inddrage i kontekst til studiet af foreningsidrættens sociale kvaliteter, fordi generelle udviklingstræk i den måde, vi dyrker idræt på, forventeligt har konsekvenser for det sociale aspekt i idrætten. To udviklingstræk er af særlig interesse. For det første er idrættens organisering blevet mere mangfoldig. Det gælder særligt for voksne på seksten år eller mere, for hvem selvorganiserede og kommercielt organiserede idrætsaktiviteter over en længere periode har vist sig at vokse hurtigere end foreningsorganiserede aktiviteter. En udvikling som har betydet, at foreningsidrætten har mistet markedsandele på trods af fremgang i medlemstallet.

For det andet er der sket et skift i de idrætsaktiviteter, danskerne primært søger mod. Den generelle tendens er, at individuelle og motionsorienterede idrætter vinder frem på bekostning af holdidrætter, som eksempelvis de traditionelle holdboldspil. Det gælder inden for foreningsidrættens rammer, men tendensen er særlig stærk blandt den gruppe af danskere, der dyrker kommercielle eller selvorganiserede aktiviteter. Det betyder ikke, at alle holdidrætter oplever tilbagegang. Blot er der relativt set fremgang i idrætter med et individuelt udgangspunkt (Laub, 2013; Pilgaard, 2009, 2012).

Det er veldokumenteret, at der sker ændringer i den måde, voksne danskere dyrker idræt på. Derimod er det mindre velundersøgt, hvilken betydning ændringerne har for idrættens sociale kvaliteter. Noget som det, med udgangspunkt i afhandlingen, er muligt at komme med et bud på. Ikke når det gælder betydningen af den organisatoriske ramme og den relative vækst i selvorganiserede og kommercielt organiserede idrætsaktiviteter isoleret set, da afhandlingen udelukkende har undersøgt medlemmer i idrætsforeninger.

Derimod har afhandlingen vist, at idrætsgrenen har betydning for foreningsidrættens sociale kvaliteter. Der er tilsyneladende nogle særlige kvaliteter ved holdidrætsgrene som fodbold og håndbold, som gør, at de har en højere andel af socialt engagerede og deltagende medlemmer end individuelle idrætsgrene som cykling, tennis og gymnastik.

De sociale forskelle mellem holdidrætsgrene og individuelle idrætsgrene giver anledning til en hypotese om, at idrætsvanernes udvikling i retning mod øget deltagelse i individuelle idrætter set relativt til holdidrætter, har svækket foreningsidrættens sociale kvaliteter. En udvikling der ikke mindst er interessant, fordi foreningsidrætten traditionelt har hentet legitimitet i netop de tilskrevne sociale kvaliteter. Det gælder eksempelvis, som vi så i forrige afsnit, i kontekst til den offentlige støtte.

Der er god grund til at være skeptisk over for meget generelle hypoteser som den ovenstående, fordi den mangler blik for forskelle og nuancer. Godt nok viser afhandlingen, at opdelingen i holdidrætter og individuelle idrætter medvirker til at forklare forskelle i medlemmernes sociale engagement og deltagelse, men samtidig viser den også, at det er en forsimplet opdeling. Der er således væsentlige forskelle mellem enkelte idrætsgrene og på tværs af forskellige mål for de sociale kvaliteter. Som når medlemmer i cykelforeninger eksempelvis er tæt på at være ligeså socialt integrerede og deltagende som medlemmer i håndboldforeninger til trods for, at cykling i udgangspunktet er en individuel idrætsgren.

Cykeleksemplet illustrerer behovet for en nuanceret tilgang, hvis man skal forstå idrætsgrenes betydning for de sociale kvaliteter i foreningsidrætten. En nuanceret tilgang som også er nødvendig, fordi vi ikke med sikkerhed kan vide, om det er de større krav til samarbejde og koordination, som ligger indlejret i holdaktiviteterne (B. Andersen et al., 1997), der er årsag til de fundne forskelle. De spiller sandsynligvis en rolle, men forskellene kunne også afspejle kulturer og traditioner for bestemte måder at organisere idrætsaktiviteten og det sociale liv på i forskellige idrætsgrene.

I holdidrætterne er der eksempelvis en tradition for organisering på faste hold, mens der er større forskelle på holdstrukturen i individuelle idrætsgrene. I nogle tilfælde bliver de individuelle idrætsgrene dyrket på faste hold, mens organiseringen i andre tilfælde er mere løs og fleksibel. Eksempelvis rummer mange gymnastikforeninger begge former for organisering. Der er faste hold, hvor det sociale samvær i forbindelse med aktiviteten bliver vægtet højt, og så er der fleksibelt organiserede hold, som medlemmerne kan vælge imellem fra uge til uge eller dag til dag. Tilsvarende åbner mange tennisklubber mulighed for, at man som medlem kan vælge at deltage i træning og turneringer på faste tidspunkter, men også at man kan vælge det fra og nøjes med at spille med en eller flere faste makkere. Et fleksibelt tilbud som mange medlemmer benytter sig af (Østerlund, 2010).

Det kan med andre ord godt være, at den løse og fleksible organisering som oftest bliver tilskrevet den kommercielle og den selvorganiserede idræt, men ovenstående eksempel viser, at man også finder den i foreningsidrætten. Særligt i de individuelle idrætsgrene, hvor det er mest naturligt at tilbyde den form for organisering.

Diskussionerne i dette afsnit understreger den tidligere fremsatte påstand om, at der ikke kun er behov for at undersøge betydningen af den overordnede organisationsform – forening, selvorganiseret og kommercielt – for at opnå en forståelse af idrættens sociale kvaliteter og betydningen af ændringerne i danskernes idrætsvaner. Resultaterne fra en sådan undersøgelse vil i bedste fald have en tvivlsom karakter, hvis den ikke også skelner mellem forskellige idrætter og den konkrete organisering af aktiviteterne.

Idrætsgrenen ved vi fra afhandlingen har betydning for de sociale kvaliteter i de undersøgte idrætsforeninger, men der er brug for langt mere nuanceret viden om betydningen af den konkrete organisering af aktiviteterne. Specielt fordi flere foreninger som et led i foreningsudviklingsinitiativer gør forsøg med at organisere traditionelle holdidrætter som fodbold og håndbold i mere fleksible holdstrukturer. Noget som, hvis det opnår en vis udbredelse, potentielt kan få indflydelse på holdidrætternes sociale kvaliteter.

Endelig er det værd at huske på, at sociale kvaliteter kan antage forskellige former. Hvis vi eksempelvis udelukkende ser på idrættens evne til at generere nye venskaber og fællesskaber, risikerer vi at overse dens evne som en arena for vedligeholdelse af allerede eksisterende venskaber og fællesskaber. Noget som ofte bliver overset, når eksempelvis kommercielle fitnesscentre bliver fremstillet som udtryk for en individualiseret træningskultur (J.-O. Jensen, 2006; Ulseth, 2004). Det sker til trods for, at både evnen til at generere nye fællesskaber og evnen til at vedligeholde dem er relevante, hvis man skal tegne et fuldstændigt billede af idrættens sociale kvaliteter. Det understreger endnu engang behovet for en nuanceret tilgang til studiet af idrættens sociale kvaliteter, så vi ikke risikerer at tegne et billede af en forfaldshistorie inden for idrætten, med mindre der virkelig er baggrund for det.

6.3. Foreningsidrætten mellem foreningsudvikling og sociale kvaliteter

Foreningsidrætten er under pres. Ikke fordi den som helhed mister medlemmer, men fordi den, som det er beskrevet ovenfor, mister markedsandele til selvorganiserede og kommercielt organiserede idrætstilbud. Særligt unge og voksne i den livsfase, hvor de har fokus på at opbygge en karriere og stifte familie, vælger i stigende grad at dyrke idræt uden for foreningen.

Studier på området antyder da også, at hverdagslivet har stor betydning for valget af idrætsaktivitet og organisatorisk ramme, og at mange fravælger foreningslivet, fordi det passer dårligt ind i et senmoderne hverdagsliv (Ibsen & Ottesen, 1999; Lorentzen & Hustinx, 2007; Pilgaard, 2012; Seippel, 2005a; Østerlund, 2009). En relevant konklusion, der imidlertid er grund til at nuancere ved at pointere, at det individuelle og fleksible idrætstilbud stort set altid har været tilgængeligt i foreningslivet. Det gælder eksempelvis muligheden for at dyrke atletik på egen hånd eller at spille tennis med sin faste makker.

Alligevel har erkendelsen af, at foreningsidrætten har nogle udfordringer, når det gælder fastholdelse og rekruttering af unge og voksne, gjort, at man fra særligt idrætsorganisationernes, men også kommunernes side, har reageret ved at sætte fokus på behovet for foreningsudvikling. Ikke fordi foreningslivet som sådan

er stationært og konservativt. Mange idrætsforeninger har ved eget initiativ igangsat udviklingsprojekter. Eksempelvis er oprettelsen af foreningsbaserede fitnesscentre ikke startet med en satsning fra idrættens hovedorganisationer. De første foreningsbaserede fitnesscentre blev oprettet i enkelte foreninger på eget initiativ, for først derefter at blive et satsningsområde i forbindelse med foreningsudvikling for DGI og DIF (Kirkegaard, 2007, 2008).

Målet med de fleste foreningsudviklingsinitiativer er i bred forstand at skabe en foreningsidræt, der passer ind i en senmoderne livsførelse. Nøgleord i den proces er, at foreningerne i endnu højere grad, end det er tilfældet i dag, skal tilbyde individuelle og fleksibelt organiserede idrætsaktiviteter, der appellerer til blandt andet den førnævnte gruppe af unge og voksne. Dertil kommer et mål om, at idrætsforeninger skal være bedre til at rumme en række specifikke målgrupper, så som motionsuvante, overvægtige og udsatte unge.

Som led i foreningsudviklingen står begge danske hovedorganisationer for idræt i Danmark, DGI og DIF, sammen med en række af landets kommuner klar med projekter og puljer, som har til formål at understøtte den ønskede udvikling. Vigtigt er det i den forbindelse at minde om, at hverken kommuner eller idrætsorganisationer kan tvinge idrætsforeninger til at tage bestemte initiativer. Foreningerne bliver således ikke tvunget til at udvikle sig. De bliver tilbudt inspiration og vejledning samt i nogle tilfælde økonomiske incitamenter mod at indgå i projekter eller mod at oprette idrætstilbud, der er skræddersyede til de målgrupper, der er mest tilbøjelige til at fravælge foreningen.

Formålet her er ikke at diskutere de metoder, som idrættens hovedorganisationer sammen med flere af landets kommuner anvender for at få foreningerne til at udvikle sig. I stedet er det formålet at diskutere, hvorvidt den gruppe af tiltag, der tager sigte på at udvikle det individuelle og fleksible idrætstilbud, potentielt kan have konsekvenser for foreningsidrættens sociale kvaliteter. En diskussion som stort set ikke er eksisterende til trods for, at de sociale kvaliteter står centralt i foreningernes selvforståelse og som begrundelser for den offentlige støtte.

Afhandlingens resultater giver grund til at forvente, at det alt andet lige vil have en negativ indflydelse på foreningsidrættens sociale kvaliteter, hvis idrætsforeningerne øger deres fokus på at skabe fleksible idrætsaktiviteter med et individuelt udgangspunkt. I den optik kan man se udviklingen som en form for afvikling, fordi foreningerne medvirker til at fremme en måde at dyrke idræt på, som ser ud til at have mindre potentiale for at skabe socialt engagerede og deltagende medlemmer.

Det kan resultere i, at idrætsforeninger kommer til at fremstå mere lig kommercielle aktører, som ofte sælger deres idrætsaktiviteter på den høje grad fleksibilitet. Noget som sker samtidig med, at mange kommercielle fitnesscentre omtaler deres kunder som "medlemmer" og forsøger at skabe en form for fællesskab og sammenhold mellem dem ved at organisere sociale arrangementer og fester (Kirkegaard & Østerlund, 2010). I kontekst til begrundelserne for den offentlige støtte kunne en udvikling af foreningsidrætten i mere fleksibel retning have den konsekvens, at det bliver sværere at argumentere for, at foreningsidrætten skal have en særlig privilegeret position. Vel vidende, selvfølgelig, at demokrati og frivilligt arbejde er to områder, hvor foreningerne, uanset den skitserede udvikling, adskiller sig fra de kommercielle aktører.

Ligesom der er en række potentielle konsekvenser for foreningsidrætten ved at udvikle sine idrætstilbud, så kan man også tænke sig en række konsekvenser, hvis foreningsidrætten ikke handler på baggrund af samfundsudviklingen og ændringerne i danskernes idrætsvaner. Indtil nu har foreningsidrætten som nævnt ikke mistet medlemmer, men den kraftigere vækst i idrætsdyrkelsen uden for foreningerne kunne antyde, at det på sigt vil være svært for foreningsidrætten at holde fast i sin medlemsbase, eller i hvert fald den voksne del af medlemsbasen. Det vil ikke fjerne foreningsidrættens berettigelse, da den efter alt at dømme fortsat vil være den vigtigste ramme om børnenes idrætsudøvelse (Laub, 2013), som også er den, Folkeoplysningsloven primært tager sigte på at fremme gennem støtte til foreningsidrætten (Kulturministeriet, 2011).

Mens en manglende tilpasning til ændringerne i danskernes idrætsvaner potentielt kan føre til en medlemsnedgang blandt voksne medlemmer, kan man samtidig forestille sig, at dem, der bliver i foreningen, er de mest socialt engagerede og deltagende. Noget som antageligt vil styrke idrætsforeningers sociale kvaliteter, hvis man måler dem internt i foreningsidrætten, sådan som det er gjort i afhandlingen. Omvendt risikerer foreningsidrætten at komme til at fremstå som et tilbud, der reelt kun henvender sig til de segmenter af befolkningen, der bevidst tilvælger foreningsidrættens sociale fællesskaber.

Det er ikke formålet her at tale hverken for eller imod de initiativer, som landets kommuner sammen med idrættens hovedorganisationer søger at udbrede i foreningerne. Formålet er i stedet at italesætte de potentielle konsekvenser, som tiltagene kan have – positivt og negativt – med særligt henblik på de mulige implikationer for foreningsidrættens sociale kvaliteter.

Det er muligt, at udviklingen kan foregå, uden at det får konsekvenser for de sociale kvaliteter. Det er også muligt, at udviklingen ligefrem kan være fremmende for de sociale kvaliteter, hvis man forestiller sig, at idrætsforeninger ved at tilpasse idrætsaktiviteterne får bragt idrætsudøvere ind i foreningerne, som ellers ville have holdt sig til selvorganiseret eller kommerciel idræt, givet at foreninger rent faktisk er mere fremmende for socialt engagement og deltagelse end andre organisationsformer. Status er, at der mangler viden på området, men også at der er en udbredt mangel på interesse for at forholde sig kritisk til den foreslåede udvikling. Det er først og fremmest den eftertanke, som bliver efterspurgt her.

6.4. Ny retorik om foreningsidrættens sociale kvaliteter

Det skulle gerne fremgå af afhandlingen i sin helhed, at der er grund til at se foreningsidrætten som andet og mere end en ensartet masse. Det er en fællesbetegnelse for idrætsforeninger med en høj grad af forskellighed både generelt og specifikt i forhold til de påståede sociale kvaliteter. Der er derfor behov for at ændre retorikken om idrætsforeninger, så den tager højde for, at medlemmernes deltagelsesformer og de deraf afledte sociale kvaliteter varierer mellem foreninger og internt i enkelte foreningers medlemsskarer.

En overset foreningstype er i den forbindelse den, Ibsen navngiver serviceforeningen. I serviceforeningen baserer fællesskabet sig primært på nytte i den forstand, at foreningen har karakter af at være en ramme, som muliggør medlemmernes idrætsudøvelse, uden at der eksisterer noget egentligt foreningsfællesskab. I en sådan forening kender medlemmerne i begrænset grad hinanden bortset fra den sociale omgang, som finder sted i små, selvvalgte træningsfællesskaber. Af samme grund står mange medlemmer uden for foreningsdemokratiet og bidrager ikke med frivilligt arbejde (Ibsen, 2006b).

Selv om der er tale om en idealtipe, som formentlig ikke eksisterer i sine reneste form, har afhandlingen bekræftet, at der eksisterer foreninger med træk fra serviceforeningen og medlemmer med begrænset socialt engagement og behersket deltagelse i foreningslivet. Det viser, at nogle foreninger i kraft af deres aktiviteter, struktur og ledelse er mere velegnede til at fremme sociale kvaliteter end andre, ligesom nogle medlemsgrupper er mere tilbøjelige til at engagere sig end andre.

Når konsekvenserne af ændrede idrætsvaner og den deraf begrundede foreningsudvikling bliver diskuteret, er det derfor vigtigt at holde sig for øje, at der ikke er tale om nye tendenser eller tiltag. Foreningsidrætten rummer allerede idrætsforeninger med træk fra serviceforeningen. Den side af foreningsidrætten bliver imidlertid sjældent italesat, og man kan da også, med udgangspunkt i de offentlige begrundelser for at støtte foreningsidrætten, stille spørgsmålstejn ved dens berettigelse.

Derimod har foreninger med træk fra serviceforeningen stor berettigelse i kontekst til at skabe idrætstilbud til alle uanset idrætsinteresse og tilbøjelighed til at se idrætten som en arena for social integration og deltagelse i foreningslivet. Noget som også må være en kerneopgave for foreningsidrætten, hvis den skal (for)blive en relevant idrætsarena for alle danskere snarere end for udvalgte segmenter af befolkningen.

7. Litteraturliste

- Achen, C. H. (1982). *Interpreting and using regression*. Beverly Hills, California: Sage.
- Adam, F., & Rončević, B. (2003). Social capital: Recent debates and research trends. *Social Science Information, 42*(2), 155-183.
- Adler, P. S., & Kwon, S.-W. (2002). Social capital: Prospects for a new concept. *The Academy of Management Review, 27*(1), 17-40.
- Agergaard, S. (2013). Hvordan danske idrætsforeninger blev arenaer for etnisk integration. Udvikling og tilegnelse af en integrationspolitik for idræt. In S. Agergaard & H. Bonde (red.), *Integration gennem kroppen: Idræt, etnicitet og velfærdspolitik*. København: Museum Tusulanum.
- Agresti, A., & Finlay, B. (1997). *Statistical methods for the social sciences*. New Jersey: Pearson Education.
- Andersen, B., Andersen, M., & Nedergaard, O. (1997). *Holdbold: Om spillenes historie, udvikling, kvaliteter og pædagogik*. Århus: Systime.
- Andersen, L. B., Hansen, K. M., & Klemmensen, R. (2010). *Metoder i statskundskab*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Auld, C. (2008). Voluntary sport clubs: The potential for the development of social capital. In M. Nicholson & R. Hoyer (red.), *Sport and social capital*. Amsterdam: Butterworth-Heinemann.
- Berman, S. (1997). Civil society and political institutionalization. *American Behavioral Scientist, 40*(5), 562-574.
- Bottenburg, M. v., Rijnen, B., & Sterkenburg, J. v. (2005). Sports participation in the European Union. Trends and differences. Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Brehm, J., & Rahn, W. (1997). Individual-level evidence for the causes and consequences of social capital. *American Journal of Political Science, 41*(3), 999-1023.
- Brinkmann, S., & Tanggaard, L. (2010). *Kvalitative metoder: En grundbog*. København: Hans Reitzel.
- Brint, S. (2001). Gemeinschaft revisited: A critique and reconstruction of the community concept. *Sociological Theory, 19*(1), 1-23.
- Brown, K. M. (2008). Community sport/recreation members and social capital measures in Sweden and Australia. In M. Nicholson & R. Hoyer (red.), *Sport and social capital*. Amsterdam: Butterworth-Heinemann.
- Bryman, A. (2004). *Social research methods*. Oxford: Oxford University Press.
- Buch-Hansen, H., & Nielsen, P. (2005). *Kritisk realisme*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Claibourn, M. P., & Martin, P. S. (2000). Trusting and joining? An empirical test of the reciprocal nature of social capital. *Political Behavior, 22*(4), 267-291.
- Coffé, H., & Geys, B. (2007). Toward an empirical characterization of bridging and bonding social capital. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 36*(1), 121-139.
- Crabbe, T. (2008). Avoiding the numbers game: Social theory, policy and sport's role in the art of relationship building. In M. Nicholson & R. Hoyer (red.), *Sport and social capital*. Amsterdam: Butterworth-Heinemann.
- Cuskelly, G. (2008). Volunteering in community sport organizations: Implications for social capital. In M. Nicholson & R. Hoyer (red.), *Sport and social capital*. Amsterdam: Butterworth-Heinemann.
- Cuskelly, G., Hoyer, R., & Auld, C. (2006). *Working with volunteers in sport: Theory and practice*. New York: Routledge.
- Doherty, A., & Misener, K. (2008). Community sport networks. In M. Nicholson & R. Hoyer (red.), *Sport and social capital*. Amsterdam: Butterworth-Heinemann.
- Elling, A., De Knop, P., & Knoppers, A. (2001). The social integrative meaning of sport: A critical and comparative analysis of policy and practice in the Netherlands. *Sociology of Sport Journal, 18*(4), 414-434.
- Enjolras, B., & Seippel, Ø. (2001). Norske idrettslag 2000: Struktur, økonomi og frivillig innsats. *Rapport, 2001*(4). Oslo: Institutt for Samfunnsforskning.

- Geys, B., & Murdoch, Z. (2010). Measuring the 'bridging' versus 'bonding' nature of social networks: A proposal for integrating existing measures. *Sociology*, 44(3), 523-540.
- Gittell, R., & Vidal, A. (1998). *Community organizing. Building social capital as a development strategy*. Thousand Oaks, California: SAGE.
- Granovetter, M. S. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-1380.
- Gujarati, D. N., & Porter, D. C. (2009). *Basic econometrics*. New York: McGrawHill.
- Gundelach, P. (1988). *Sociale bevægelser og samfundsændringer: Nye sociale grupperinger og deres organisationsformer ved overgangen til ændrede samfundstyper*. Århus: Politica.
- Gundelach, P., & Torpe, L. (1997). Social kapital og foreningernes demokratiske rolle. *Politica*, 29(1), 16-31.
- Hansen, J. (1995). Fusioner - Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger - Danmarks Idræts-Forbund. Et historisk essay. In J. Hansen & E. Trangbæk (red.), *Idræthistorisk årbog 1994: Mellem terapi og bevægelse - idræthistoriens veje*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Heck, R. H., Thomas, S. L., & Tabata, L. N. (2012). *Multilevel modeling of categorical outcomes using IBM SPSS*. New York: Routledge.
- Hedström, P., & Swedberg, R. (1998). Social mechanisms: An introductory essay. In P. Hedström & R. Swedberg (red.), *Social mechanisms: An analytical approach to social theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Heinemann, K., & Schubert, M. (1994). *Der Sportverein: Ergebnisse einer repräsentativen Untersuchung*. Schorndorf: Karl Hofmann.
- Hellevik, O. (2002). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hooghe, M. (2003). Participation in voluntary associations and value indicators: The effect of current and previous participation experiences. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 32(1), 47-69.
- Hooghe, M., & Stolle, D. (2003). Introduction: Generating social capital. In M. Hooghe & D. Stolle (red.), *Generating social capital: Civil society and institutions in comparative perspective*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Hoye, R., & Nicholson, M. (2008). Locating social capital in sport policy. In M. Nicholson & R. Hoye (red.), *Sport and social capital*. Amsterdam: Butterworth-Heinemann.
- Ibsen, B. (1992). *Frivilligt arbejde i idrætsforeninger*. København: DHL.
- Ibsen, B. (2006a). Foreningerne og de frivillige organisationer. In B. Ibsen, T. Fridberg & T. Boje (red.), *Den frivillige sektor i Danmark: Omfang og betydning*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Ibsen, B. (2006b). *Foreningsidrætten i Danmark: Udvikling og udfordringer*. København: Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet for Idrættens Analyseinstitut.
- Ibsen, B., & Boje, T. P. (2006). *Frivillighed og nonprofit i Danmark: Omfang, organisation, økonomi og beskæftigelse*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Ibsen, B., & Møller, P. M. (2007). *Foreninger i forandring*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Ibsen, B., & Ottesen, L. (1999). *Idræt, motion og hverdagsliv - i tal og tale*. København: Institut for Idræt.
- Ibsen, B., & Ottesen, L. (2001). Idræt, livsform og social kapital. In O. Korsgaard, B. V. Madsen & N. K. Nielsen (red.), *Idræt, krop og demokrati*. København: Gads forlag.
- Ibsen, B., & Østerlund, K. (2011). *Frivilligt arbejde i idrætsforeninger - Forskelle og ligheder mellem specialforbund og idrætsgrene*. København: Center for forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet for Idrættens Analyseinstitut.
- Jennings, M. K., & Stoker, L. (2004). Social trust and civic engagement across time and generations. *Acta Politica*, 39(4).
- Jensen, J.-O. (2006). *Fællesskab, fitness og foreningsidræt: Kulturanalytisk studie af fællesskabsrelationerne i to danske idrætsmiljøer*. Ph.d.-afhandling. Aarhus: Center for Idræt, Aarhus Universitet.
- Jensen, J. B. (2008). *Parcelhuset i fremtiden: fakta og tendenser*. Ballerup: Bolius Boligejernes Videncenter.
- Jørgensen, P. (1995). "Ro, renlighed og regelmæssighed" - Dansk Idræts-Forbund som socialiseringsagentur ca. 1896-1918. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Karpatschhof, B. (2010). Den kvalitative undersøgelsesforms særlige kvaliteter. In S. Brinkmann & L. Tanggaard (red.), *Kvalitative metoder: en grundbog*. København: Hans Reitzel.

- Keele, L. (2005). Macro measures and mechanics of social capital. *Political Analysis*, 13(2), 139-156.
- Kirkegaard, K. L. (2007). *Fra muskelmasse til massebevægelse: Indblik i den kommercielle fitness-sektors historie*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Kirkegaard, K. L. (2008). *Evaluering af DGI træningskultur. Samlet evalueringsrapport*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Kirkegaard, K. L., & Østerlund, K. (2010). *Fitnesskultur mellem forening og forretning: Aktive fitnessudøveres træningsmotiver, tilfredshed og selvvalgte sundhed*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Koch-Nielsen, I. (2005). *Frivilligt arbejde: Den frivillige indsats i Danmark*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Kulturministeriet (2011). *LBK nr. 854 af 11. juli 2011 om støtte til folkeoplysende voksenundervisning, frivilligt folkeoplysende foreningsarbejde og daghøjskoler samt om Folkeuniversitetet (Folkeoplysningsloven)*.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2009). *Interview: Introduktion til et håndværk*. København: Hans Reitzel.
- Laub, T. B. (2012). *Fremtidens frivillige foreningsliv i idrætten*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Laub, T. B. (2013). *Danskernes motions- og sportsvaner 2011*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Lolle, H. (2004). Multilevel analyse. En introduktion med eksempel. *Metode & Data*, 90, 41-57.
- Long, J., & Sanderson, I. (2001). The social benefits of sport. Where's the proof? In C. Gratton & I. Henry (red.), *Sport in the city: The role of sport in economic and social regeneration*. London: Routledge.
- Lorentzen, H., & Hustinx, L. (2007). Civic involvement and modernization. *Journal of Civil Society*, 3(2), 101-118.
- Lorentzen, H., & Opdalshei, O. A. (1997). *Integrasjon gjennom frivillige organisasjoner*. Oslo: Institutt for Samfunnsforskning.
- Mayer, N. (2003). Democracy in France: Do associations matter? In M. Hooghe & D. Stolle (red.), *Generating social capital: Civil society and institutions in comparative perspective*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Merton, R. K. (1945). Sociological Theory. *American Journal of Sociology*, 50(6), 462-473.
- Merton, R. K. (1968). *Social theory and social structure. Enlarged edition*. New York: Free Press.
- Molenaers, N. (2003). Associations or informal networks? Social capital and local development practices. In M. Hooghe & D. Stolle (red.), *Generating social capital: Civil society and institutions in comparative perspective*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Mortensen, M. (2004). *Idræt som kommunal velfærd: Mentalitet, velfærd og idrætspolitik i København, Ballerup og Skive 1870-1970*. Ph.d. afhandling. København: Institut for Idræt, Københavns Universitet.
- Nicholson, M., & Høye, R. (2008). Sport and social capital: An introduction. In M. Nicholson & R. Høye (red.), *Sport and social capital*. Amsterdam: Butterworth-Heinemann.
- Nielsen, N. K. (1997). Ud i det fri. Om idrætten i provinsbyen i mellemkrigstiden. In S. Damkjær & L. Ottesen (red.), *"Ud i det fri" - Sport, turisme og friluftsliv*. Odense: Odense Universitetsforlag.
- Nielsen, N. K. (2001). Demokrati, krop og velfærd. In O. Korsgaard, B. V. Madsen & N. K. Nielsen (red.), *Idræt, krop og demokrati*. København: Gads forlag.
- Olsen, H. (2006). *Guide til gode spørgeskemaer*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Perks, T. (2007). Does sport foster social capital? The contribution of sport to a lifestyle of community participation. *Sociology of Sport Journal*, 24(4), 378-401.
- Pilgaard, M. (2009). *Sport og motion i danskernes hverdag*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Pilgaard, M. (2011). *Det frivillige arbejde under forandring*. København: Idrættens Analyseinstitut.
- Pilgaard, M. (2012). *Flexible sports participation in late-modern everyday life*. Ph.d. afhandling. Odense: Syddansk Universitet.
- Putnam, R. D. (1993). *Making democracy work: Civic traditions in modern Italy*. Princeton: Princeton University Press.
- Putnam, R. D. (1995a). Bowling alone: America's declining social capital. *Journal of Democracy*, 6(1), 65-78.

- Putnam, R. D. (1995b). Tuning in, tuning out: The strange disappearance of social capital in America. *PS: Political Science and Politics*, 28(4), 664-683.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- Regeringen (2011). *Et Danmark, der står sammen*. Regeringsgrundlag. København: Statsministeriet.
- Roberts, K. (2009). *Key concepts in sociology*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Rothstein, B., & Stolle, D. (2003). Introduction: Social capital in Scandinavia. *Scandinavian Political Studies*, 26(1), 1-26.
- Sayer, A. (2000). *Realism and social science*. London: Sage.
- Seippel, Ø. (2002). *Idrett og sosial integrasjon*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Seippel, Ø. (2005a). Orker ikke, gidder ikke, passer ikke? Om frafallet i norsk idrett. *Rapport*, 2005(3). Oslo: Institutt for Samfunnsforskning.
- Seippel, Ø. (2005b). Sport, civil society and social integration: The case of Norwegian voluntary sport organizations. *Journal of Civil Society*, 1(3), 247-265.
- Seippel, Ø. (2006). Sport and Social Capital. *Acta Sociologica*, 49(2), 169-183.
- Selle, P., Lorentzen, H., & Wollebæk, D. (2000). *Frivillig innsats: Sosial integrasjon, demokrati og økonomi*. Bergen: Fagbokforlag.
- Shah, D. V. (1998). Civic engagement, interpersonal trust, and television use: An individual-level assessment of social capital. *Political Psychology*, 19(3), 469-496.
- Shih, T.-H., & Fan, X. (2009). Comparing response rates in e-mail and paper surveys: A meta-analysis. *Educational Research Review*, 4(1), 26-40.
- Skocpol, T., Ganz, M., & Munson, Z. (2000). A nation of organizers: The institutional origins of civic voluntarism in the United States. *The American Political Science Review*, 94(3), 527-546.
- Snijders, T. A. B., & Bosker, R. J. (2012). *Multilevel analysis: An introduction to basic and advanced multilevel modeling*. Los Angeles: SAGE.
- Steen-Johnsen, K. (2004). *Individualised communities: Keep-fit exercise organisations and the creation of social bonds*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Stolle, D. (1998). Bowling together, bowling alone: The development of generalized trust in voluntary associations. *Political Psychology*, 19(3), 497-525.
- Stolle, D. (2001a). Clubs and congregations: The benefits of joining an association. In K. S. Cook (red.), *Trust in society*. New York: Russell Sage Foundation.
- Stolle, D. (2001b). 'Getting to trust': An analysis of the importance of institutions, families, personal experiences and group membership. In P. Dekker & E. M. Uslaner (red.), *Social capital and participation in everyday life*. London: Routledge.
- Stolle, D. (2003). The sources of social capital. In M. Hooghe & D. Stolle (red.), *Generating social capital: Civil society and institutions in comparative perspective*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Stolle, D., & Hooghe, M. (2002). Conflicting approaches to the study of social capital. Competing explanations for causes and effects of social capital. *Ethical perspectives*, 10(1), 22-45.
- Stolle, D., & Hooghe, M. (2003). Conclusion: The sources of social capital reconsidered. In M. Hooghe & D. Stolle (red.), *Generating social capital: Civil society and institutions in comparative perspective*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Stolle, D., & Hooghe, M. (2004). The roots of social capital: Attitudinal and network mechanisms in the relation between youth and adult indicators of social capital. *Acta Politica*, 39(4), 422-441.
- Stolle, D., & Rochon, T. R. (1998). Are all associations alike? Member diversity, associational type, and the creation of social capital. *American Behavioral Scientist*, 42(1), 47-65.
- Svendsen, G. T., & Svendsen, G. L. H. (2006). *Social kapital: En introduktion*. København: Hans Reitzel.
- Sønderskov, K. M. (2011). Does generalized social trust lead to associational membership? Unravelling a bowl of well-tossed spaghetti. *European Sociological Review*, 27(4), 419-434.

- Sørensen, J. F. L., Svendsen, G. L. H., & Jensen, P. S. (2011). Der er så dejligt derude på landet? Social kapital på landet og i byen 1990-2008. In P. Gundelach (red.), *Små og store forandringer: Danskernes værdier siden 1981*. København: Hans Reitzel.
- Thøgersen, M. (2012). *Institutionelle omgivelser og foreningslivet. Kommunalreformens betydning for samspillet mellem kommuner og frivillige foreninger*. Ph.d. afhandling. Odense: Syddansk Universitet.
- Torpe, L. (2003a). Democracy and associations in Denmark: Changing relationships between individuals and associations? *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 32(3), 329-343.
- Torpe, L. (2003b). Social capital in Denmark: A deviant case? *Scandinavian Political Studies*, 26(1), 27-48.
- Torpe, L. (2011). Foreningsdanmark. In P. Gundelach (red.), *Små og store forandringer: danskernes værdier siden 1981*. København: Hans Reitzel.
- Torpe, L., & Kjeldgaard, T. K. (2004). *Foreningssamfundets sociale kapital. Danske foreninger i et europæisk perspektiv*. Aarhus: Institut for Statskundskab, Aka-Print A/S.
- Ulseth, A. L. B. (2004). Social integration in modern sport: Commercial fitness centres and voluntary sports clubs. *European Sport Management Quarterly*, 4(2), 95-115.
- Ulseth, A. L. B. (2008). *Mellom tradisjon og nydannelse : Analyser av fysisk aktivitet blant voksne i Norge*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Wad, P. (2000). Komparation i kritisk realistisk perspektiv. *Dansk sociologi*, 11(3), 7-28.
- Warren, M. E. (2001). *Democracy and association*. Princeton: Princeton University Press.
- Wollebæk, D., & Selle, P. (2002a). *Det nye organisasjonssamfunnet: Demokrati i omforming*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Wollebæk, D., & Selle, P. (2002b). Does participation in voluntary associations contribute to social capital? The impact of intensity, scope, and type. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 31(1), 32-61.
- Wollebæk, D., & Selle, P. (2003). The importance of passive membership for social capital formation. In M. Hooghe & D. Stolle (red.), *Generating social capital: Civil society and institutions in comparative perspective*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Wollebæk, D., & Selle, P. (2007). Origins of social capital: Socialization and institutionalization approaches compared. *Journal of Civil Society*, 3(1), 1-24.
- Wollebæk, D., & Selle, P. (2008). Where does social capital come from? In S. P. Osborne (red.), *The third sector in Europe: Prospects and challenges*. New York: Routledge.
- Østerlund, K. (2009). *Foreningsidrætten i det senmoderne samfund*. Universitetsspeciale. Odense: Syddansk Universitet.
- Østerlund, K. (2010). *Tennis i Danmark. En medlemsundersøgelse i Dansk Tennis Forbund*. København: Idrættens Analyseinstitut.

8. Afhandlingens tre artikler

Her er en oversigt over hvor det er muligt at finde de tre artikler, der indgår i afhandlingen. Rækkefølgen er kronologisk efter den rækkefølge, artiklerne er udarbejdet og publiceret i.

Artikel 1 (publiceret): Østerlund, K. (2012). Managing voluntary sport organizations to facilitate volunteer recruitment. *European Sport Management Quarterly*, 13(2), 143-165.

Artikel 2 (publiceret): Østerlund, K. & Seippel, Ø. (2013). Does membership in civil society organizations foster social integration? The case of Danish voluntary sport organizations. *Journal of Civil Society*. Publiceret online.

Artikel 3 (publiceret): Østerlund, K. (2014). Danske idrætsforeningers sociale kapital. Demokrati, socialt liv og frivilligt arbejde. I: Eskelund, Klaus & Skovgaard, Thomas (red.), *Samfundets idræt. Forskningsbaserede indspark i debatten om idrættens støttestrukturer*, 99-136. Odense: Syddansk Universitetsforlag.